

Západočeská univerzita v Plzni

Pedagogická fakulta – katedra historie

**Významné osobnosti německých
škol v Plzni**

Diplomová práce

Bc. Klára Tisotová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor NJ – DĚ

vedoucí práce: doc. PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Plzeň, 2019

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a uvedených zdrojů.

13. 6. 2019, Plzeň

.....

Poděkování

Nejprve bych chtěla poděkovat paní docentce PaedDr. Naděždě Morávkové, Ph.D. za vedení mé práce, za motivaci a podporu.

Mimo jiné děkuji i paní doktorce Štěpánce Pflegerové a Danielu Metličkovi z Archivu města Plzně, kteří mi vyhledali a pomohli mi probádat níže uvedené plzeňské školy a jejich archiválie. Moje poděkování patří i té, která mi pomohla s jazykovou korekturou.

Všem patří můj obrovský dík!

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta pedagogická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Klára TISOTOVÁ**
Osobní číslo: **P17N0029P**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro základní školy**
Učitelství německého jazyka pro základní školy
Název tématu: **Významné osobnosti plzeňských středních škol**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka sestaví na základě dostupné literatury a archiválií z fondu příslušných škol biografické medailony významných osobností, kteří ať už studovali nebo působili na německých středních školách v Plzni. Přičemž se pokusí zaměřit na osobnosti regionální.

Rozsah grafických prací: Fotografie, plánky

Rozsah kvalifikační práce: 30 stran

Forma zpracování diplomové práce: tištěná

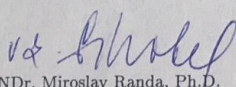
Seznam odborné literatury:

- Archiv města Plzně. Fond Školy v Plzni. Německá státní reálka.
- Archiv města Plzně. Fond Školy v Plzni. Německá obchodní akademie v Plzni.
- Archiv města Plzně. Fond Školy v Plzni. Státní gymnasium v Plzni - něm.
- Archiv města Plzně. Fond Školy v Plzni. Německé státní reálné gymnázium.
- Archiv města Plzně. Fond Školy v Plzni. Německá vyšší (hlavní) škola.
- Miloslav BĚLOHLÁVEK. Archiv města Plzně: průvodce po fondech a sbírkách. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1987.
- Ivan MARTINOVSKÝ a kol. Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost, Praha: NLN, 2004.

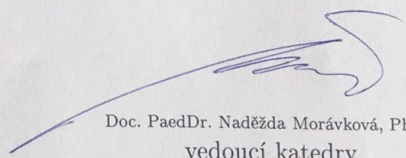
Vedoucí diplomové práce: Doc. PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: 6. prosince 2017

Termín odevzdání diplomové práce: 30. června 2019

RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.
děkan

Doc. PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 10. ledna 2018

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Školství od poloviny 18. století do poloviny 20.století	9
2.1 Školství od poloviny 18. století do poloviny 20.století.....	9
2.2 České a německé školství v Plzni	15
3. Německé státní gymnázium v Plzni	21
3.1 Benedikt Brandl	24
3.2 Johanes Nepomuk Franz Desolda	25
3.3 Josef Jaroslav Kalina	26
3.4 Hugo Jan Karlík	27
3.5 Karel Klostermann	28
3.6 Jan Pravoslav Koubek	31
3.7 Josef Vojtěch Sedláček	32
3.8 Bedřich Smetana	36
3.9 Josef František Smetana	40
3.10 Josef Škoda	42
3.11 Josef Stanislav Zauper	43
4. Německá státní reálka v Plzni.....	45
4.1 Georg Juritsch.....	47
4.2 Hanuš Karlík.....	48
4.3 Leo Meisl	50
4.4 Franz Thalmyer	51
4.5 Adolf Posnanki	52
5. Německé státní reálné gymnázium v Plzni	54
5.1 Basil Grassl	55
6. Německá obchodní akademie v Plzni	56
6.1 Gerhard Eis	57
7. Německá vyšší dívčí škola	60
6.1 Otto Antscherl	61
8. Německá vyšší škola v Plzni	62
9. Německá průmyslová škola v Plzni	63
9.1 Adolf Hrussa	64
9.2 Viktor Schwerdtner	64
9.3 August Helmar von Tetmajer	65
9.4 Ludwig Tremmel	66
10. Praktická část	69
11. Závěr	70
12. Resumme	73
13. Seznam literatury	76
14. Seznam příloh	83

1. Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala oblast školství, konkrétně německé školství v Plzni. Vyhledala jsem významnější osobnosti, které působily na německých školách v Plzni. Nejdříve jsem krátce shrnula české a německé školství od druhé poloviny 18. do poloviny 20. století, kdy v Plzni německé školy existovaly a poté jsem popsala plzeňské školství. V archivu města Plzně jsem měla k dispozici fondy jednotlivých škol. Jednalo se o: fond *Německého gymnázia*, *Německé státní reálky*, na ni navazující *Německého státního reálného gymnázia*, *Německé obchodní akademie*, *Německé průmyslové školy*, *Německé vyšší školy a Německé vyšší dívčí školy*. Některé fondy byly obsahově zajímavější. Například fondy *Německého gymnázia* a *Německého státního reálného gymnázia* obsahují nejen výroční zprávy, ale i třídní a hlavní katalogy, korespondenci, stipendia, kroniku, protokoly maturitních zkoušek, účetní knihu či protokoly porad sboru. U ostatních škol se také dochovaly výroční zprávy či třídní výkazy, ale jejich fond už nebyl tak rozmanitý. Stěžejními prameny byly výroční zprávy a třídní výkazy, které fond *Německé vyšší školy* neobsahoval, a proto se mi nepodařilo zjistit o této škole žádné bližší informace.

Mým hlavním cílem byl popis německých základních i středních škol v Plzni. Popsala jsem historii škol a zaměřila jsem se na učitele a absolventy. Vyhledala jsem významnější osobnosti, které na školách působili a věnovala jim samostatné kapitoly.

V rozmezí těchto 200 let existovaly v Plzni tři gymnázia, jedna reálka, jedna vyšší škola, několik středních průmyslových škol a jedna obchodní akademie. První, nejstarší a nejdéle fungující školou, které je věnována třetí kapitola je *Německé státní gymnázium v Plzni* fungující od roku 1776 až do roku 1924. *Německé státní gymnázium* se v roce 1921 změnilo na *Německé státní reálné gymnázium* a zaniklo až v roce 1943.

Dalším typem středních škol byly reálky. V polovině 19. století došlo k národnostnímu střetu Čechů a Němců. České děti mohly v té době navštěvovat v Plzni jednu českou reálku, proto občané německé národnosti usilovali o získání stejných možností. Jejich snaha se zúročila a vznikla *Německá státní reálka* fungující od roku 1873 až do roku 1922. O několik let později byla v roce 1876 otevřena další střední německá škola, a to *Německá průmyslová škola*, jejíž chod se zastavil po příchodu okupačních vojsk v roce 1938.

Koncem 19. století, kdy se již nacionalistické rozbroje ustálily, se ve školství vyskytla nová touha. Stále větší ohlas mělo vzdělání pro ženy. S tím je spojeno jméno Karla Slavoje Amerlinga. Dívkám nebyl umožněn přístup do gymnázií a reálných škol. Tehdy směly

navštěvovat pouze školy národní a hlavní. V Plzni tehdy existovaly tři školy, které byly zřízeny pouze pro ženy. Tou první byla *Německá vyšší dívčí škola*, která zde fungovala jen krátce od roku 1902 do roku 1908. Na tuto školu navazovalo od roku 1908 do roku 1920 *Německé dívčí lyceum*. Po zrušení lycea vzniklo třetí plzeňské gymnázium *Německé dívčí reálné gymnázium*.

Na konci 19. století vznikly dvě poslední německé školy – *Německá vyšší škola* a *Německá obchodní akademie*. Některé německé školy fungovaly do roku 1938 a jiné toto období přestály a zanikly až v posledních letech druhé světové války. Některé školy zde fungovaly poměrně dlouho, proto jim věnuji pozornost ve své diplomové práci.

Tématem plzeňského školství se zabýval doktor pedagogiky Václav Spěváček a literární historička Milada Suchá, z jejichž kapitol v publikaci *Dějiny města Plzně* jsem čerpala mnoho informací. Z velké části jsem svoji práci prováděla formou terénního výzkumu. Hlavními zdroji byly archiválie jednotlivých fondů v archivu města Plzně.

V praktické části navrhnu projekt k pozdější možné výstavě na toto téma. Hlavním cílem je tímto veřejnost upozornit na fakt, že Plzeň se může chlubit i něčím jiným než pivovarem, Škodovými závody, druhou největší synagogou v Evropě či nejvyšší kostelní věží v České republice. Poukáži na skutečnost, že dřív bylo povolání učitele něčím výjimečným, ne opomíjeným jako dnes. Vytvořím panely s portréty a stručnými životopisy těchto osobností působících na německých školách. Tento projekt bude umístěn před Studijní a vědeckou knihovnu Plzeňského kraje, kde v minulosti jedna německá škola sídlila. Některé osobnosti uvedené v mé diplomové práci nejsou neznámé, mají v Plzni i své pamětní desky a pomníky. Navrhovanou výstavou představím i méně známá jména, která jsou pro Plzeň důležitá a stojí za připomenutí.

2. Školství od poloviny 18. století do poloviny 20. století

2.1 Školství od poloviny 18. století do poloviny 20. století v českých zemích

Protože se vznik jednotlivých škol pohybuje v rozmezí od konce 18. století a nejnovější škola vznikla v roce 1902, je nutno se věnovat školství v této době. Na konci 18. století se nejen ve světě, ale i v českých zemích šíří osvícenské myšlenky a reformy. U nás to byla Marie Terezie, která stála za zrodem mnoha osvícenských reforem. Tato panovnice si pozvala v roce 1774 vídeňského opata, reformátora Johanna Ignáce Felbigera, který reformoval tamější školy. Záhy připravil *Všeobecný školský řád* pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích, který byl Marií Terezií vydán v témže roce. Řád předepisoval vzdělávací povinnost pro děti od 6 do 12 let. Řád také nově zaváděl školy triviální, hlavní a normální. Ve škole triviální se kromě čtení, psaní a počítání vyučovaly také základy hospodaření. V hlavní škole se vyučovaly navíc předměty jako latina, zeměměřičství, kreslení, zeměpis či dějepis. Normální škola měla být vzorem pro všechny školy v zemi. Zde byla vzdělávána nejen mládež, ale pořádaly se zde i vzdělávací kurzy pro učitele. Dalším bodem *Všeobecného školského řádu* byly i vyučovací metody. Novou metodou byla metoda tabulková, písmenková či tabelární. Učitel měl při expoziční metodě zapisovat zásadní myšlenky na tabulku. Žáci pak měli opakovat celá slova, posléze celý text na základě slov či počátečních písmen.

Marie Terezie vydala i tzv. *Řád německých škol*, který na normálních školách nařizoval výuku pouze v německém jazyce.¹

Vedle jmen Marie Terezie a Felbigera stojí jméno Františka Kindermanna, důležité osobnosti v oblasti dějin pedagogiky. Kindermann přišel se svým konceptem tzv. *Výchovy k industrii*. Od roku 1779 byly v Čechách zaváděny tzv. *industriální kurzy*. Jeho zásadní myšlenkou bylo zřizování dílen, zahrad či polí při každé škole. Na triviálních školách se měla vyučovat řemesla, kterým se žáci po dokončení školy mohli věnovat. V roce 1792 u nás existovalo při triviálních školách 500 industriálních škol.²

Co se týče školství na počátku 19. století, tak v tomto období docházelo ke střetu státní a církevní moci v oblasti školství. Přesto ho můžeme označit jako „stabilizační“. Zprv

¹ KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008, s. 84–88.

² Tamtéž, 2008, s. 89.

stoupalo procento dětí navštěvujících školu a tím pokleslo množství analfabetů a vzrostla všeobecná vzdělanost. Za druhé díky vývoji v oblasti věd rostly požadavky na vzdělávací obsahy v triviálních a hlavních školách. Vzdělávání se odklánělo od obsahů každodenního života a bylo určováno pokrokem vědy.

Po revolučním roce 1848 byly vztahy mezi státem a církví upraveny v tzv. konkordátu, který vyšel v roce 1855. Na základě tohoto dokumentu bylo školství v mnoha oblastech podřízeno církvi. To trvalo až do roku 1867, kdy v tehdejší Rakouské císařství došlo k politickým změnám. Téměř sto let staré tereziánské zákony byly v květnu roku 1869 nahrazeny tzv. *Říšským školským zákonem*. Hasnerův zákon, jak se mu dle jeho autora říká, změnil vnější organizační strukturu školství. Byly zřízeny školy obecné, měšťanské a osmileté gymnázium. Zavedeny byly nové předměty a osmiletá školní docházka. Zákon zároveň školskou organizaci obohatil o čtyřleté učitelské ústavy s maturitou. Tento školský systém platil i po vzniku Československa a v meziválečných letech. Důležitým bodem Hasnerova zákona byl ten, který prohlašoval všechny cizí jazyky za rovnoprávné. V Čechách tedy zrovnoprávňoval češtinu s němčinou. Po roce 1848 se v českých zemích názory Čechů a Němců velmi lišily. Jednalo se o oblast politickou, kulturní, ale i školskou. Důsledkem byl vznik škol na „ochranu“ mládeže v jazykově smíšených oblastech. Na německé straně to byl *Deutscher Schulverein* a na české straně šlo o *Ústřední matici školskou v Čechách*, o *Matici moravskou* na Moravě a *Matici opavskou* ve Slezsku. V tomto duchu byla v roce 1882 rozdělena Karlo-Ferdinandova univerzita na českou a německou.

Další událostí 19. století bylo zakládání mládežnických spolků. V poslední třetině 19. století se největšími „rivaly“ staly mládežnické spolky v oblasti tělovýchovy. Na české straně byl v roce 1864 založen profesorem dějin výtvarného umění Miroslavem Tyršem *Sokol* a na německé straně to byl *Německý tělovýchovný spolek*.

Lze konstatovat, že německé školství bylo na konci 19. století rozvinutější a také bylo značně upřednostňováno. Tento stav se až do roku 1914 nezměnil a postavení jednotlivých národností se nepodařilo zrovnoprávnit. Požadavkům české politiky, které vedly k zrovnoprávnění postavení jednotlivých školství, bránila politika německých zastupitelů z českých zemí, kteří se často přikláněli ke straně německého nacionalismu.

Pokud mluvíme o národním obrození a povznesení významu školy, je nutné uvést lékaře a pedagoga Karla Slavoje Amerlinga. Tento muž se zasadil o založení vzdělávacího ústavu pro učitele, věnoval se rozvoji dívčího školství, ale i předškolních institucí. Pokud mluvíme o dívčím vzdělávání, je s jeho zakládáním spojeno i jméno Elišky Krásnohorské, která měla zásluhu na založení prvního gymnázia pro dívky v roce 1890 v Praze. Postupně

byla zakládána tzv. šestiletá dívčí lycea.³

Další změnou bylo zkvalitnění kvality učitelského povolání. Tato změna přišla s novými učitelskými obory. Jejich vznik byl spojen s reformou školství v roce 1869. I učebnice a vyučovací metody se změnily k lepšímu. Se změnami metod a učebnic souvisela kritika učitelů a lékařů, která se týkala přílišného přetěžování žáků, a to v oblasti pamětního učení. Kritizováno bylo i množství látky, které bylo považováno za pasivní a ubíjející žákovu zvědavost.

Česká pedagogika se po roce 1918 přiklonila k pozitivismu a inspirovala se anglickými a americkými myšlenkami. Po vyhlášení republiky se ale české školství nedočkal zásadních změn. Nebyl vydán žádný školský zákon, který by školství zásadně změnil. Vedle několika novel a vyhlášek, které upravovaly podobu školství, vyšel v roce 1922 *Malý školský zákon*. Jednou z úprav bylo nové označení občanských škol, dřívějších škol měšťanských. Další novinkou bylo zavedení předmětu občanské výchovy. Zákon upravoval i počet žáků v jedné třídě. Od vydání tohoto zákona měl počet klesat od původních 80 na průměrných 60 žáků ve třídě.

Chod školských institucí určovaly především již zmiňované Hasnerovy zákony z roku 1869. I když bylo fungování školského systému kritizováno a bylo poukazováno na přetrvávání soustavy, která vznikla za rakouské monarchie a na problémy při přechodu mezi jednotlivými typy škol. Negativně byla hodnocena nedemokraticky rozvinutá správa škol, nedostatečná spoluúčast žáků při rozhodování o věcech školy či přílišné přetěžování intelektu žáků.⁴

Tato nespokojenost vyústila ve 30. letech pokusem o tzv. *Příhodovou reformu* školy, jejímž autorem byl docent pedagogiky na univerzitě Karlově Václav Příhoda. Tvrdil, že volbu žákovy školy rozhoduje především finanční a sociální stav rodiny. To se mu zdálo nedemokratické a nespravedlivé. Argumentoval tím, že dítě v 11 letech není schopné rozhodnutí o následující škole. Příhoda se přikláněl k formě jednotné a vnitřně diferenciované školy, kterou měli žáci navštěvovat v prvním a druhém stupni. Individualita měla být rozvíjena na druhém stupni, kde si žák mohl zvolit mezi měšťanskou, reálnou školou či gymnáziem. Žáci si mohli volit předměty, které je zajímaly. Příhoda také tvrdil, že cíl učení není pro všechny žáky stejný. Učitel měl vybírat situaci, která je přiměřená vývoji a zkušenostem daného jedince. Tento proces propojoval školu s každodenním životem a díky němu se škola stávala více otevřenou okolnímu světu, více společenskou. Nový prvkem byla i tzv. pracovní škola, která měla mít produkční charakter. Cílem této ideje byl žákův výkon

³ KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008, s. 95–100.

⁴ Tamtéž, s. 198–200.

odpovídající jeho schopnostem. Produkční charakter měl být naplňován odpovědností za daný úkol.⁵

Velmi citlivým tématem byla národnostní otázka, němečtí učitelé spatřovali záchranu ve zrovnoprávnění a čeští učitelé také bojovali na straně národního obrození. Tento boj Čechů a Němců je typický pro konec 19. století a dobu před rokem 1914. Existovala zde a uznávána byla i židovská menšina, jejichž vyučovacím jazykem byla hebrejšтина. Vznikaly také slovenské školy, jejich charakteristickým znakem byl silný vliv církve. V Čechách existovalo poměrně málo církevních škol a pokud existovaly, tak byly většinou soukromé.

Školství v Československu mělo tedy mnohonárodnostní charakter. Děti německé národnosti navštěvovaly školy, kde se vyučovalo v německém jazyce. Polské děti chodily do polských škol a podobně.

Záchrana přišla až s rokem 1919, kdy byl vydán tzv. *Menšinový školský zákon*, díky kterému bylo všem dětem zaručeno vyučování v rodném jazyce. V praxi ale byly na základě tohoto dokumentu zakládány české školy pro českou menšinu žijící v oblastech s převažujícím počtem německých obyvatel. Zároveň byly rušeny německé školy, čímž se situace ještě více vyostřila. Přesto lze zaznamenat snahy z obou stran o vzájemnou spolupráci.

V prvním desetiletí 20. století došlo k několika pokusům o reformu školství. Ty můžeme rozdělit do dvou etap. V té první docházelo k reformám ze strany jednotlivců, učitelů. Tyto reformy vycházely spíše z osobních přesvědčení než z teoretických úvah. Jednalo se o pokusy, které byly vždy úzce spjaté s názory dané osobnosti. Přes tuto osobitost lze v reformách spatřovat jeden společný znak, kterým je přirozený vývoj dítěte. Učitelé se věnovali otázce svobodné či volné výchovy. Byli přesvědčeni, že dítě je od přírody dobré, nezkažené, a proto by mu měla být dopřávána svoboda.⁶

Vedle těchto jednotlivců existovala druhá skupina, která zastávala názor vedení a řádu v rámci svobodné výchovy. Koncept Příhodovy reformy směřoval spíše k druhému stupni a Karel Příhoda jej nazval „komeniem“. K 1. září 1929 se otevřely pokusné reformní měšťanské školy v Praze, Humpolci a ve Zlíně. Tyto školy měly za úkol analyzovat výsledky této reformy. Je nutné podotknout, že k Příhodově reformě díky více faktorům nedošlo. Jedním z důvodů byla finanční krize během hospodářské krize a po roce 1933 byla dalším důvodem vyostřená politická situace. Příhodova reforma navrhovala koncept tzv. produkční školy, kde žák získával nové poznatky vlastním řešením daného problému. Žák měl studovat převážně

⁵ VÁŇOVÁ, Růžena. Školská reforma v ČSR ve 30. letech 20. století. In: *Německé a české reformně pedagogické a výchovné koncepty – analýza, komparace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 109–111.

⁶ KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008, s. 95–100.

samostatně. To byl jeden z důvodů, proč se tato reforma neujala. Samostudium nebylo vhodné pro všechny žáky. Ani učitelé se k němu nestavili kladně. Byla to pro ně zátěž ve formě mnoha individuálních plánů, příprav a pracovních listů.⁷

Dalším problémem, kterému se reforma věnovala byl obsah a struktura učiva. Do této doby byly žákům předávány informace bez jakékoli návaznosti. Následkem byly přeplněné osnovy, nemotivovanost a pasivita žáků. Na základě tohoto zjištění se vyvinul požadavek na koncentraci učiva. Znalosti měly být propojovány pomocí mezipředmětových vztahů. Začala se využívat i projektová metoda.

V reformě byla diskutována i otázka hodnocení. To se mělo ze subjektivního změnit na objektivní. Objektivní hodnocení měly zajistit nové formy ověřování znalostí – testy. Dalším bodem byla snaha o vytvoření společenské školy. Žák měl být součástí žákovské samosprávy, školních organizací, časopisů či kampaní. Tímto procesem se měl učit společenskému chování, řešení problémů a schopnosti diskutovat.⁸

Po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava bylo české školství řízeno říšským protektorem Karlem Hermannem Frankem. Cílem bylo zavedení fašistické ideologie a smazat české dějiny. Školy byly vystaveny ideologickému nátlaku a zásahům do vzdělávacích obsahů a do obsahů učebnic. Učitelé byli přeškoleni, byla zavedena povinná výuka německého jazyka. Žáci byli posíláni jako pomoc do válečných továren, židovští žáci byli perzekuováni. Po říjnové revoluci a po pohřbu Jana Opletala 11. listopadu roku 1939 byly všechny české vysoké školy uzavřeny, 9 studentů popraveno a dalších 1200 posláno do koncentračních táborů. Karlova univerzita byla přejmenována na Německou Karlovu univerzitu.

Od roku 1942 mohli studenti navštěvovat pouze dva typy škol – reálné a klasické. Ještě existovaly lidové školy, které byly vedeny po vzoru říšské praxe. V roce 1944 byli žáci, kterým byl znemožněn vstup do hlavních škol, převedeni do škol měšťanských. V roce 1945 byly uzavřeny všechny německé školy. Na základních a středních školách byl obnoven předokupační stav, byl zaveden ruský jazyk jako povinný předmět.

Pokusy o demokratizaci školství přestaly být aktuální, když byl v roce 1948 vydán zákon o jednotné škole, který znamenal stejné základní vzdělání pro všechny od 6 do 15 let. Zákonem byla zavedena také nová organizace školství.

Existovala mateřská škola, národní, střední škola, gymnázium, vyšší odborná škola a škola pro mládež vyžadující zvláštní péči.⁹

⁷ KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008, s. 200–206.

⁸ Tamtéž, s. 95–100.

⁹ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Základní učebnice pedagogiky*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015, s. 235–237.

Samozřejmě i v německém školství došlo k mnoha změnám. V polovině 18. století zde důležitou osobnost představoval filozof Johann Gottlieb Fichte. Ten přinesl nové návrhy na reformu školství. Vedle duchovních prací měly existovat práce tělesné. Další návrh se týkal osamostatnění dětí. Děti měly být co nejdříve zbaveny vlivu rodičů.

Druhou osobností, která se zajímala o reformu školství, byl Wilhelm von Humboldt. Ten byl reprezentantem všeobecného vzdělávání. Cílem Humboldtovy teorie nebylo hromadění informací, ale vytváření schopností. Podle něj měly vzniknout 3 stádia výuky – elementární, školní výuka a univerzita. Tvrdil, že mají existovat také 3 typy škol – elementární, učená škola a již zmiňovaná univerzita. V jeho návrhu neexistovaly střední školy.

O šest let později byl vydán zákon, který rušil některé obory a zařazoval předměty, ve kterých se děti učily vlastenectví, poslušnosti a oddanosti státu. Byla zakázána četba Schillera a Goetha, výuka světových dějin a učitelské spolky. Tato legislativa byla zrušena novým ministrem školství v roce 1872.

Prosazována byla i myšlenka všeobecné školy. V roce 1914 se v německém Kielu uskutečnilo shromáždění učitelů, byly představeny podmínky pro jednotnou národní školu, ale politická situace tyto podmínky neumožňovala. Do roku 1919 zde fungoval vertikální systém, to znamená, že děti mohly navštěvovat národní, veřejnou či soukromou přípravnou školu nebo mohly být vzdělávány soukromým učitelem. Pouze národní škola byla dostupná všem. Zde se také jako u soukromého učitele platilo školné, ale bylo mnohem nižší.¹⁰

V roce 1920 došlo ke změně ve školství. V ústavě se objevil bod s všeobecnou povinnou základní školou pro všechny děti. Tento dokument z roku 1920 zavedl státní dozor nad osmiletou školní docházkou.

Důležitým posunem byl školní vzdělávací plán. Do té doby byl v platnosti učební plán z roku 1872, který byl ale pouze rámcový. Další reformní myšlenkou byla například výuka zaměřená na zkušenost, prožitek a samostatnost. Novým předmětem se stala vlastivěda. Do popředí se dostal profesor filozofie a pedagogiky Eduard Spranger. Celkově se změnil přístup k žákům. Žáci měli spoluurčovat, které úkoly budou plnit a jakou cestou dojdou k výsledku. Měli se učit samostatnosti, organizovat projekty. Měli týdenní a měsíční plán. Výuka byla orientována na dítě, nikoliv na látku. Vyučování mělo probíhat v dílnách či v přírodě. Individualita byla nahrazena skupinovou prací. Také známkování se změnilo ve verbální hodnocení.

Dalším mezníkem v oblasti německého školství byl rok 1939, kdy byla vydána *Směrnice o výchově a výuce na střední škole*, obdobě české měšťanské školy. Dříve v

¹⁰ POLÁKOVÁ, Jenny. *Tři milníky německé základní školy*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 65–68.

Německu existovalo mnoho typů středních škol a tato směrnice je usměrňovala.¹¹ Upravovala vyučování, ale hlavně se týkala vlastivědy. Nejlepším prostředkem ke vštípení a vytvoření jednotného názoru byly vedle tělesné výchovy předměty jako německý jazyk, dějepis, zeměpis, výtvarná výchova, hudba a biologie. Osou vyučování byl německý jazyk. Také tělesné výchově byla věnována maximální pozornost, měla podobu předvojenské výchovy a žáci ji měli ve svých rozvrzích 5krát týdně.¹²

Po roce 1945 bylo mnoho německých škol zničeno. Byl nedostatek učitelů, prostorů i učebnic. Ani jedna z vítězných mocností neměla vypracovaný školský plán. Vzhledem k rozdělení Berlína nebylo možné vytvořit jednotné uspořádání školství. Délka základní školy se v jednotlivých spolkových zemích lišila. Zajímavostí je, že Berlín si zachoval šestiletou základní školu dodnes.¹³

2.2 Německé a české školství v Plzni

Za vlády osvícenské panovnice Marie Terezie a vlády jejího syna Josefa II. docházelo k postupné přeměně rakouského školského systému. V krajských městech byly zakládány hlavní školy, které byly určené pro děti měšťanů. Samozřejmě se do nich již od druhé třídy zaváděla němčina jako vyučovací jazyk. Byla zaváděna velmi striktně, i když většina žáků německy vůbec neuměla.

Zajímavostí je, že až do dob osvícenských reforem se za centra školství považovaly zdejší kostely a kláštery. Jedním z nich byl františkánský klášter s kostelem Nanebevzetí Panny Marie, který dodnes stojí ve Františkánské ulici. Vedle františkánského řádu zde existoval i dominikánský řád, který zde nechal postavit ženský a mužský klášter. Ženský klášter se nacházel v prostorách dnešní Studijní a vědecké knihovny města Plzně, a právě zde sídlilo německé gymnázium. Mužský klášter stál v místech dnešní budovy Krajského soudu v Plzni a budovy Pedagogické fakulty ve Veleslavínově ulici. Tento klášter ve své době představoval velký komplex s kostelem sv. Markéty, kterému dominovala mohutná věž. Obě tyto stavby dnes již neexistují, z ženského kláštera se dochoval pouze kostel a klášter sv. Anny

¹¹ POLÁKOVÁ, Jenny. *Tři milníky německé základní školy*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 9–10.

¹² KREJČÍ, Tomáš. *Organisace školství a cíl výchovy v Německu*, Praha: nakladatelství Orbis, 1939, s. 20–27.

¹³ POLÁKOVÁ, Jenny. *Tři milníky německé základní školy*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 89–97.

a Rozálie.¹⁴

Důležitým mezníkem plzeňského školství je rok 1781, kdy osvícenský panovník Josef II. vydal rozhodnutí, ve kterém nechal zrušit všechny kláštery, které nesloužily jako školy či nemocnice. Hned v následujícím roce byla započata likvidace.¹⁵

Plzeňský řád dominikánek měl po přijetí zákona o rušení klášterů dvě možnosti. Buďto mohly přestoupit do zdejšího řádu voršilek nebo musely opustit kostel a klášter sv. Anny. Dominikánky se rozhodly pro druhou možnost a kostel opustily. Ten v roce 1783 odkoupilo město Plzeň a již v následujícím roce se do budovy kláštera stěhovalo německé státní gymnázium s hlavní školou.¹⁶

V Plzni existovaly k roku 1776 dvě třídy hlavní školy, k nimž v roce 1780 přibyla další a v roce 1813 existovala již tato škola jako čtyřtřídní. Vedle hlavních škol mohly chudé děti navštěvovat školy triviální, které poměrně dlouho odolávaly tlaku němčiny. Plzeň samotnou triviální školu neměla. Ti, co chtěli být v těchto školách vzdělávání, museli docházet do triviálních škol na Bolevci nebo do školy na Skvrňanech.

Prvním učitelem na hlavní škole byl František Křepelka, který byl také ředitelem kůru v kostele sv. Bartoloměje. Křepelka se snažil doplnit vzdělávání mimoškolní četbou. Založil také malou knihovnu, která byla vůbec první školní knihovnou v Plzni. Zajímavostí je, že byl přítelem Jakuba Jana Ryby.¹⁷

Samotné gymnázium vzniklo jako německá škola a prvních deset let ho vlastnil řád dominikánek. Dominikánský řád byl v roce 1785 zrušen a gymnázium převzal v následujícím roce řád premonstrátů. Plzeňští dominikáni se museli přestěhovat do jiných klášterů v Habsburské monarchii a jejich majetek byl zkonfiskován. V roce 1793 se začalo s bouráním mohutné věže sv. Markéty. Tímto počinem tak zůstal v Plzni pouze kostel sv. Bartoloměje sloužící bohoslužby Pro Čechy a františkánský klášter sloužící mše pro obyvatele německé národnosti.¹⁸

V roce 1816, po nástupu druhé generace národního obrození vedené Josefem Jungmannem, se objevily počátky českého národního hnutí. Byl vydán dekret, který vyžadoval znalost českého jazyka u úředníků, lékařů a jiných veřejných pracovníků. Tento

¹⁴ MEYER, Pavel. *Dominikáni v Plzni: (stručná historie Řádu bratří kazatelů v Plzni)*. Praha: Krystal OP, 2001, s. 13–14.

¹⁵ ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha: Nakladatelství Libri, 2010, s. 417.

¹⁶ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 109.

¹⁷ SUCHÁ, Milada. *Kulturní život osvícenské Plzně do vzniku národního hnutí*. In: *Dějiny Plzně II. od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967, s. 27–29.

¹⁸ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 109.

dekret rozvířil půdu německého gymnázia, kde působili pouze němečtí profesři.

Gymnázium se zvýšila prestiž ještě více, když při něm byl v roce 1804 založen filozofický ústav. Ten musel jako vyučovací místnosti nejdříve používat soukromé domy, ale od roku 1808 se začalo vyučovat v budově bývalého kláštera dominikánek. Gymnázium navíc v tomto roce prošlo přestavbou, která trvala celé čtyři roky. Dopomohlo k ní bourání hradeb u Litické brány, vznikl tak prostor, který gymnázium využilo.

Řád premonstrátů vlastnil i nedaleký klášter v Teplé. Z jeho řad do Plzně přicházely vzdělané osobnosti. Paradoxním zjištěním je fakt, že německý řád pomohl českému národnímu obrození. Vzdělání se totiž dostalo jen velmi malé části společnosti, není divu, že církve měla monopol vzdělání ve svých kláštřech. Kláštery vlastnily svoje knihovny, ve kterých mohli kněží nacházet mnoho informací. Postavami, které pocházejí právě z tepelského kláštera je pozdější ředitel německého gymnázia Stanislav Zauper, představitelé národního obrození Josef Vojtěch Sedláček, Josef František Smetana či historik Jan Hugo Karlík. Všem těmto osobnostem se budu věnovat níže v samostatných kapitolách.¹⁹

Vrcholem národního obrození byly sociální nepokoje v roce 1848. V březnu se ve Svatováclavských lázních v Praze sešlo shromáždění, které sepsalo petici, ve které bylo požadováno zrušení cenzury, poddanství, zavedení obecní samosprávy či svoboda shromažďování.

Západočeská metropole nezůstávala pozadu. Plzeňané založili obdobu politického spolku na obranu českého jazyka, obdobu *Slovanské lípy*. Ta udržovala kontakt s pražským ústředím a odeslali do Prahy žádost, aby i do Plzně byla zaslána petice k podpisu. Vznikl zde český časopis *Posel ode Mže*, jehož starostou byl již zmiňovaný tepelský opat Smetana.²⁰

Koncem května se v německém Frankfurtu nad Mohanem konal sjezd, kde se mělo rozhodnout o poválečné podobě Německa. František Palacký stojící v čele se obával vzniku Německa a vytvořením silného protivníka pro český národ. Svoji účast tak na sjezdu odmítl. V Čechách po celou dobu sjezdu probíhaly nepokoje mezi Čechy a Němci. Zatímco Němci souhlasili s účastí ve volbách, plzeňští studenti a řemeslníci uspořádali demonstraci.²¹

Reakci na tento sjezd byl všeslovanský sjezd v Praze, který usiloval o vytvoření jednotného postupu slovanských národů v rámci Rakouského císařství. Plzeň byla zastupován

¹⁹ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 112.

²⁰ BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Revoluce roku 1848*. In: *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967, s. 71–76.

²¹ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 112.

Josefem Františkem Smetanou a Josefem Spudilem. Sjezd byl ale přerušen svatodušními bouřemi. Rok 1849 znamenal konec všem nadějím na jakékoliv změny. Do čela monarchie byl jmenován František Josef I. Kroměřížský sněm, který měl projednávat podobu nové ústavy byl rozehán, a tak byla místo slíbené ústavy vydána oktrojovaná ústava. Postupně docházelo k omezování politických svobod, které vyvrcholilo nastolení Bachova absolutismu, který zarazil veškerý kulturní a politický život.

Jestliže jsme mohli v době Josefa II. spatřovat oblibu v otevírání německých škol, po roce 1848 tomu bylo přesně naopak. Rozvoj českých škol zastavila až hospodářská krize v 70. letech. Naopak německá menšina si ve Vídni vymohla zřízení dvou středních škol, reálky a průmyslové školy. Se vznikem německé reálky je spojeno jméno Martina Stelzera. Německá průmyslová škola byla otevřena společně s průmyslovou školou v Liberci.²²

V roce 1853 získala první česká reálka založení v roce 1819 konečně novou budovu. Tou byla stavba bývalého vojenského ústavu, v místě dnešního divadla Josefa Kajetána Tyla. Dalším důležitým činem je povýšení české triviální školy na školu hlavní. Navíc byla o dva roky později, v roce 1863 byla zřízena vyšší reální škola, která sídlila ve Veleoslavínově ulici, v budově Pedagogické fakulty.

V 60. letech v Plzni vznikla i vyšší dívčí škola, jejíž ředitelkou byla Božena Čechová, sestra spisovatele Svatopluka Čecha.

V předválečné době, v roce 1909, vznikla druhá česká reálka, která se měla vyrovnat té první. Zajímavostí je, že jejím prvním ředitelem byl historik Josef Strnad.²³

Důležitým bodem v této době byla snaha o vzdělávání pracujících. Sociální demokracie si totiž před první světovou válkou uvědomovala význam odborného vzdělávání. Vývoj pokračovacího školství se odvíjel od rostoucího významu průmyslu a obchodu. Na počátku 20. století v Plzni existovalo 16 obecných škol a 9 měšťanských škol, jedno gymnázium, dvě reálky, jedno dívčí lyceum a česká průmyslová škola, z čehož vidíme, že české školy značně nabývaly na významu.²⁴

Po vyhlášení samostatného Československa bylo samozřejmě ještě více patrné, že české školy převažovaly. Docházelo k rušení zákonů, které podporovaly národnostní a náboženskou nerovnost. Docházelo k reorganizaci škol, obsahů vzdělávání a vyučování.

²² SPĚVÁČEK, Václav. Rozvoj plzeňského školství v poslední čtvrti 19. století. In: *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967, s. 166–171.

²³ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 132.

²⁴ SPĚVÁČEK, Václav. Dopravení zakladatelské epochy plzeňského školství. In: *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967, s. 204–207.

V Plzni také došlo ke změnám v organizaci německého středního školství. *Německé lyceum* založené roku 1920 bylo přeměněné na *Německé spolkové reálné gymnázium* a také Německá reálka z roku 1921 byla otevřena první třídou jako *Německé státní reformní reálné gymnázium*. Tyto změny vyvolávaly u příslušníků německé menšiny značný odpor, který vyvrcholil roku 1921 tím, že ani německému gymnáziu nebylo povoleno otevřít první třídu. O celé tři roky škola zcela zanikla.

Tento počín však záležitost gymnázia neukončil, ještě o pár let později se psalo v novinách o tomto „neuváženém postoji“. Byl kritizován německý nacionalismus, který byl zdrojem útoků proti českému školství.

V období první republiky platily pro střední školy rakouské osnovy, které rozdělovaly střední školy na nižší a vyšší. Ve všech typech převažovala latina a velká část byla věnována němčině a pak francouzštině. Naopak víme, že výtvarné a hudební výchově nebyla na některých školách věnována žádná pozornost. Podle těchto osnov fungovalo české školství až do roku 1933.

V roce 1925 byla navíc schválená jednotná školní obec s jednou školní radou. Došlo tak ke sloučení doubravecké, doudlebské, lobežské a skvrňanské školní obce v jednu. Tento počín odstartoval vznik mnoha škol, v poválečné době měla Plzeň 33 obecných a 22 měšťanských škol.²⁵

Před rokem 1938 Plzeň ještě usilovala o vybudování škol pro žáky vyžadující zvláštní péči. Po podepsání mnichovské dohody a po vpádu nacistických okupantů se změnilo nejen politické, kulturní, ale i školské ovzduší. Němci se snažili omezit počet škol. Docházelo k jejich slučování. Německé školy byly také začleněny do říšského školského systému a od počátku roku 1940 byly všechny plzeňské německé školy organizovány v německé *Deutsche Oberschule*. Důraz byl kladen na nový obsah vzdělávání. Všechny busty a obrazy předmnichovských představitelů republiky musely být odevzdány, z knihoven byly vyřazovány knihy s protiněmeckou a legionářskou tematikou, platil zákaz používání dřívějších učebnic, atlasů a map. Výchova a vzdělávání se vyznačovala rasovou nenávisť, odporem ke všemu pokrokovému a samozřejmě germanizací.

V této době vládl ve školních institucích velký neklid, již v roce 1938 byli propuštěni všichni učitelé židovského původu. Tento zákaz se týkal nejen učitelů, ale i žáků. Propuštěni byli i profesori s pokrokovými názory. Pokus o úplné vyhlazení těchto skupin lidí se nepodařil

²⁵ SPĚVÁČEK, Václav. Plzeňské školství v období první republiky. In: *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967, s. 148–169.

a na některých školách učitelé vytvářeli zájmové kroužky. Během druhé světové války bylo vyučování často přerušováno leteckými poplachy a když byla škola poničena, k její renovaci již nedocházelo. Není divu, že v důsledku těchto událostí byl stav školství nejen po pedagogické, ale i didaktické stránce velmi špatný. Všechny německé školy v Plzni byly uzavřeny hned v roce 1938 nebo v posledních letech války.²⁶

²⁶ SPĚVÁČEK, Václav. Plzeňská kultura pod nacistickým tlakem 1939-1945. In: *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967, s. 296–297.

3. Německé státní gymnázium v Plzni

Toto gymnázium vzniklo jako nástupce starého gymnázia, které nebylo národnostně určené. Teprve následkem vzniku českých středních škol došlo ke změně gymnázia na německé. V 18. století bylo nejbližší gymnázium v Klatovech, které spravoval řád jezuitů. Po zrušení jejich řádu bylo zrušeno i gymnázium. Plzeňané od 70. let 18. století usilovali o založení nového gymnázia. Jejich snaha se zúročila a 25. října roku 1776 bylo na základě nového tereziánského školního řádu z roku 1774 gymnázium zřízeno. Pozice ředitele se ujal krajský hejtman a gymnázium bylo svěřeno nejprve do rukou dominikánek, které sídlily v prostorách dnešního Krajského soudu ve Veleslavínově ulici.²⁷

Samotné gymnázium dříve sídlilo na náměstí v tzv. štiftu. „Štift“ byla malá renesanční budova stojící mezi kostelem sv. Bartoloměje a radnicí. Po přesídlení gymnázia měla budova sloužit k divadelním účelům, ale kvůli svému zchátralému stavu ji nechal purkmistr roku 1829 zbořit. Gymnázium poté od roku 1784 sídlilo spolu s hlavní školou v klášteře dominikánek. Dominikáni vedli gymnázium jako nižší latinskou školu, jejíž absolventi museli svoje studium dokončit v Klatovech na jezuitském gymnáziu. Když byl v roce 1773 zrušen jezuitský řád, požádalo město Plzeň Marii Terezií o povolení humanitních tříd, které žáci museli plnit na již zmiňovaném klatovském vyšším gymnáziu. Panovnice žádosti vyhověla dekretem v roce 1776 a dala tak vzniknout novému gymnáziu, v jehož čele stáli nadále členové dominikánského řádu. V čele stál až do roku 1787 prefekt Tomáš Schiffer.

Jak již bylo uvedeno, gymnázium se skládalo z gramatických a humanitních tříd. Dominikáni zde vyučovali až do roku 1787. V tomto roce byl řád totiž zrušen a dominikánky ze školy musely odejít. Chodu gymnázia se ujal již zmiňovaný řád tepelských premonstrátů.

Profesoři i prefekt byli původem z českých zemí, avšak jeden z patentů Marie Terezie zrovnoprávňující němčinu s češtinou způsobil, že vyučovacím jazykem byla němčina. Jediným předmětem vyučovaným v mateřském jazyce bylo náboženství. Z té doby, kdy se gymnázium přestěhovalo do zrušeného kláštera, navštěvovalo školu pouze 52 žáků.²⁸

První údaje o počtu žáků máme až z roku 1779, kdy školu navštěvovalo 122 žáků.²⁹ Novým ředitelem se stal spisovatel a překladatel Stanislav Josef Zauper, mimo jiné přítel

²⁷ SUCHÁ, Milada. Plzeňské Klementinum: historie jedné budovy. In *Minulost Plzně a Plzeňska*. sv. 3. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1960, s. 109.

²⁸ Tamtéž, s. 158–159.

²⁹ K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasiums zu Pilsen für das Schuljahr 1891*. Pilsen: Karl Maasch, 1891.

Johanna Wolfganga Goetha. Byl vynikajícím ředitelem a za jeho působení se škola zvětšovala. Na rozdíl od ostatních ředitelů nevyučoval žádnému předmětu.³⁰

Co se týče organizace, tak měla škola ve svých počátcích pouze 6 tříd. Čtyři gramatické a dvě humanitní. Učitelský sbor se skládal ze 4 učitelů a všichni byli příslušníci premonstrátského řádu.³¹ Hlavními vyučovacími předměty byla řečtina a latina, naopak reálie byly potlačeny a fyzika s přírodopisem se nevyučovaly vůbec. Po několika reorganizacích došlo k rozdělení na nižší a vyšší gymnázium a těžiště studia bylo položeno do studia filosoficko-historického a matematicko-přírodovědného. Na konec studia byla nově zavedena maturitní zkouška.

Nová, pozitivní vlna plzeňskému školství nastala zřízením filosofických studií v roce 1804. Myšlenku založení filozofického ústavu přinesl opat premonstrátského kláštera Teplé Chrysostomus Pfrogner. Po jednáních a rozhodování mezi Teplou a Plzní, zvítězila Plzeň. Opat do nově zřízeného filosofického ústavu dosadil profesory z řad premonstrátů. Přesné datum slavnostního otevření je 3. listopad roku 1804. Město si bylo vědomo důležitosti tohoto vzdělávacího ústavu, a tak se snažilo škole najít budovu, která by tomu odpovídala. Chod školy v bývalém klášteře dominikánek byl neúprosný, nepřicházel v úvahu ani kdyby se vystěhovala hlavní škola. Škola se proto přestěhovala do budovy dnešní Studijní a vědecké knihovny města Plzně, ve Smetanových sadech číslo 179/2.³²

I hlavní škola, která sídlila ve stíněných prostorech bývalého kláštera, dostala v roce 1843 novou budovu ve Smetanových sadech, v prostorách dnešní budovy konzervatoře. A na její místo přesídlila česká triviální škola.³³

Gymnázium mělo samozřejmě pořád církevní ráz, kde však převládala latina a němčina. Tepelští premonstráti otevřeli v Plzni novou studnici vědění. Od roku 1817 přibyl nařízením vlády k těmto dvěma ještě další jazyk, a to jazyk český. O jeho zavedení se zasloužil profesor češtiny a vlastenec Josef Vojtěch Sedláček, který byl vůbec prvním učitelem českého jazyka v Plzni.

Na konci 60. let 19. století už mělo gymnázium pro Plzeň velký kulturní a společenský význam. Působila na něm řada vynikajících učitelů jako Josef František Smetana, historikové Johanes Nepomuk Franz Desolda a Benedikt Brandl, také šumavský spisovatel Karel

³⁰ GRASSL, Basil. *Studienzeit des Komponisten Friedrich Smetana am deutschen Gymnasium in Pilsen 1840 bis 1843*. Pilsen: Karl Maasch, 1924, s. 4.

³¹ K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1891*. Pilsen: Karl Maasch, 1891, s. 7.

³² Tamtéž, s. 1–5.

³³ SUCHÁ, Milada. Plzeňské Klementinum: historie jedné budovy. In: *Minulostí Plzně a Plzeňska*. sv. 3. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1960. s. 166.

Klostermann a katolický kněz Jan Hugo Karlík. Gymnázium se mohlo pyšnit nejen skvělými učiteli, ale také velkou knihovnou, muzeem a observatoří. Studovala zde (ať už krátce, či celé čtyři roky) řada vynikajících lidí jako například synovec Josefa Vojtěcha Sedláčka, hudební skladatel Bedřich Smetana, básník Jan Kalina, národní obrozenec a pedagog Jan Pravoslav Koubek či pozdější lékař Josef Škoda.

Od 60. let 19. století začíná v Plzni kvasit národní život, je podporován především řadou profesorů tohoto gymnázia. Češi se domáhají vlastního středního školství, neboť toto gymnázium si udržuje německý ráz, podporovaný vedením kláštera a rakouskou vládou. Z tohoto důvodu musela být v roce 1865 při první třídě otevřena paralelka s českým vyučujícím jazykem, později i při druhé třídě. O pět let později byly zase zrušeny jako postradatelné a gymnázium se stalo výlučně německým a žáci pocházeli výhradně ze západočeského pohraničí. Začátkem 1. světové války byla budova zabrána vojskem a gymnázium bylo přestěhováno do německé reálky. Po ukončení války ji sice vojsko opustilo, město si ji ale zabralo pro soukromé účely. Vzhledem k úpadku a existence dalších německých středních škol, městská rada se dožadovala o propojení s německou státní reálkou. Touto žádostí prosila rada o vznik reálného gymnázia nebo reformního reálného gymnázia. Samozřejmě proti tomu německá místa v západních Čechách protestovala.

Za první světové války byla budova zabrána a sloužila k vojenským účelům a chod školy byl převeden do budovy německé reálky, která byla na rohu ulic Škroupovy a Purkyňovy. Postupně byly uzavírány nejnižší stupně a v roce 1924 byl ústav uzavřen úplně. Z německého gymnázia bylo zřízeno *Německé reformní reálné gymnázium*.³⁴ V tomto posledním roce měla škola také 8 tříd a bylo zde pouze 84 studentů, z toho 67 žáků německé národnosti a 6 židovské.³⁵

³⁴ SUCHÁ, Milada. Plzeňské Klementinum: historie jedné budovy. In: *Minulostí Plzně a Plzeňska*. sv. 3. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1960, s. 170.

³⁵ K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. 71. *Jahresbericht des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1823/24*. Pilsen: Karl Maasch, 1924, s. 15.

3.1 Benedikt Brandl

Jednou z významných osobností spojenou se německým gymnáziem je Benedikt Brandl, vlastním jménem Engelbert. Brandl se narodil 2. září roku 1876 v Dobré Vodě v Karlovarském kraji v rodině rolníka.

Bydlel v blízkosti premonstrátského kláštera v Teplé, a proto rodiče ani nepřemýšleli o jiném studiu než na plzeňském gymnáziu, které měl klášter ve správě. Brandl zde studoval od roku 1888 do roku 1896, kdy ihned po maturitní zkoušce 24. září vstoupil do premonstrátského řádu právě ve zmíněném klášteře Teplá. Přijal zde jméno Benedikt a byl vyslán do Innsbrucku ke studiu teologie, kde v té době studovala většina žáků z řad německých studentů tohoto oboru. V roce 1901 přijal kněžské svěcení. V roce 1900 se stal profesorem v Teplé a po půl roce přijal vysvěcení na kněze. Další pozitivní událostí byla možnost zpovídat v pražské arcidiecézi, kterou dostal od kardinála Skrbenského. O pár let později získal doktorát z filozofie. Dále získal aprobaci pro vyučování německého, anglického jazyka a literatury. Co se týče jeho jazykových schopností, ovládal navíc řečtinu, francouzštinu a latinu.

Pobýval nejen v německy mluvícím prostředí, ale také půl roku strávil v Londýně. Po návratu se stal profesorem na německém gymnáziu v Plzni. Působil zde však již jako pomocný učitel od ledna do června roku 1905. Vyučoval německý jazyk, latinu a řečtinu.³⁶ Zde měl také na starosti žákovskou knihovnu, čemuž se díky jeho lásce k literatuře, nelze divit. Kromě učitele a knihovníka byl i kazatelem pro nižší stupeň gymnázia. V roce 1907 získal titul profesora.

U svých žáků byl velmi oblíbený. Možná proto, že pocházel z rolnické rodiny a uměl se bavit s lidmi a proto, že často nechával přednášet samotné studenty. Při svých přednáškách využíval moderní knihy a články, neustále inovoval své vyučovací metody.

Své práce se vzdal v roce 1917 a v témže roce se v Pardubicích přihlásil na italskou frontu, kde až do konce války působil. Poté, co se jeho zdravotní stav zhoršil, vrátil se v roce 1919 do Teplé a znovu nastoupil na německé gymnázium v Plzni. Také působil na gymnáziu v Českém Krumlově. V roce 1932 si zažádal kvůli stále se zhoršujícímu zdravotnímu stavu o dovolenou. Ta se však změnila na penzi a téhož roku se opět vrátil do kláštera v Teplé.

³⁶ Archiv města Plzně, fond Německé gymnázium v Plzni, č. kartonu 1562, *Osobní výkazy učitelů*. Personalstandes-Tabelle. Brandl Benedikt Engelbert.

Poslední dva roky života byl sice literárně činný, ale měl rakovinu žaludku, na kterou 9. června roku 1944 zemřel. Tento historik napsal dějiny tepelského kláštera, psal o Goethovu pobytu v Mariánských Lázních a v klášteře v Teplé. Svůj hlubší genealogický zájem projevil ve studii o zakladateli Mariánských Lázní. Napsal spis *Opat Karel Reitenberger: zakladatel Mariánských Lázní*. Zanechal po sobě velké množství novinových článků s historickým tématem. V roce 1928 se vyjádřil k národnostní otázce spisem *Rasová otázka a němectví*.³⁷

3.2 Johanes Nepomuk Franz Desolda

Dalším důležitým učitelem na tomto gymnáziu byl historik Johanes Nepomuk Franz Desolda, který se narodil 10. září roku 1811 v malém městě Klatovského kraje, ve Švihově. Pocházel z rodiny kožešníka, jehož předci byli původem z Itálie a do českých zemí se přistěhovali v 17. století.

František byl velmi nadaný a od roku 1822 studoval nedaleko svého bydliště, na klatovském gymnáziu. Po úspěšném ukončení přešel na Filosofický ústav do Plzně, který představoval již uvedený vyšší stupeň gymnázia.

Po dokončení svých studií, v roce 1832 vstoupil do premonstrátského kláštera v Teplé, kde se věnoval studiu teologie a lingvistiky. O pár let později přijal jméno Johanes Nepomuk Franz. Roku 1837 byl vysvěcen na kněze a působil jako kaplan v Dobřanech a v Plzni-Liticích, což byly fary pod správou kanonie v Teplé. V této době se navíc věnoval studiu klasických jazyků – řečtině a latině. V roce 1845 získal aprobaci pro výuku těchto dvou jazyků a ve stejném roce nastoupil na německé státní gymnázium v Plzni.³⁸ Do roku 1877 zde vyučoval latinu, řečtinu, němčinu, ale také dějepis. Ve svých žácích probouzel zájem o český jazyk a literaturu a organizoval kulturní akce. Dokonce se studenty založil mužský pěvecký sbor v Plzni.³⁹

Řadí se k osobnostem, kteří se zasadili o obrození českého jazyka. A zároveň se zasloužil o rozvoj českého písemnictví. Vedle učitele působil také jako překladatel. Jako první přeložil do českého jazyka spis Platónovy dialogy *Faidon*. Dále vyšel překlad *Sepsání války peloponéské* od Thukydidy. Překládal i církevní texty jako například spis *O kněžství kněh sestero* od Jana Zlatoústého. Z německého jazyka přeložil *Základní pravidla katolického*

³⁷ Hlinomaz, Milan. Tepelský historik Benedikt Brandl. In: *Sborník Chebského muzea*, Cheb: Chebské muzeum, 1999, s. 138–147.

³⁸ Archiv města Plzně, fond Německé gymnázium v Plzni, *Die Direktorium des deutschen Staatsgymnasiums in Pilsen*. Pilsen, 1808. inventární číslo 13d27.

³⁹ K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1877*. Pilsen: J. M. Schmidt, 1877, s. 40.

chování. Zasloužil se o překlad latinkou psané bible Vulgaty, vydané k výročí příchodu Cyrila a Metoděje v roce 1864. V roce 1877 se uchýlil do kláštera v Teplé, kde roku 1885 zemřel a byl zde i pochován. Za svou náboženskou literární a překladatelskou činnost byl v roce 1864 jmenován arcibiskupským notářem a v roce 1867 rektorem gymnázia. Velmi důležitým připomenutím je jeho zařazení do *Ottova slovníku naučného*.⁴⁰

3.3 Jan Jaroslav Kalina

Známějším jménem je osobnost, která zde působila nikoliv jako učitel, ale jako student. Je jím Jan Jaroslav Kalina.⁴¹ Dle matričního listu Josef Arnošt Kristián Kalina, narozen 9. listopadu roku 1816 v Boru v oblasti České Lípy. Již v dětství se projevovalo jeho mimořádné nadání. Ještě, než nastoupil na základní školu v Nehvizdech, uměl číst česky, německy i latinsky. Chodil také na základní německou školu v Mladé Boleslavi. Jeho rodiče si byli vědomi jeho nadání a poslali ho na gymnázium na Novém Městě v Praze. Zde Kalina vynikal, a i když už zde nestudoval, až do roku 1838 od nich dostával stipendium. Také zde objevil lásku k filologii. Po smrti jeho matky (v roce 1833) se ho ujal jeho strýc, profesor německého státního gymnázia Josef Vojtěch Sedláček.

Jaroslav navštěvoval humanitní třídu tohoto gymnázia, studoval ruštinu, francouzštinu, hebrejštinu a polštinu. Zalíbení našel i v hudbě. Neoficiálně také studoval botaniku a medicínu. Uměl skoro všechny evropské jazyky v současné, ale i historické podobě. Z mimoevropských jazyků uměl hebrejsky či sanskrt (jazyk mimo náboženské literatury klasické kultury jižní a jihovýchodní Asie).⁴² Jeho strýc chtěl, aby byl členem premonstrátského tepelského řádu, ale Sedláček bohužel v roce 1836 zemřel, a tak k jeho plánu nedošlo.⁴³ Po této nešťastné události navíc Kalina v tomto roce gymnázium ukončil.⁴⁴

Po smrti Sedláčka ztratil mladý nadaný žák půdu pod nohama. Jeho snahy opadly a on nevěděl, co dělat. Naštěstí poznal Karla Slavoje Amerlinga, se kterým se podílel na projektování slovanské školy Budeč, kterou ale kvůli nedostatku finančních prostředků

⁴⁰ BENDA, Václav. J. N. F. Desolda – vlastenecký kněz, učitel a spisovatel, *Teologické texty*, 2011, č. 3.

⁴¹ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 35.

⁴² OPELÍK, Jiří. *Lexikon české literatury. 3 díl M-Ř, svazek I M-O: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000, s. 630–632.

⁴³ KALINA, Jan Jaroslav. *Básnické spisy*. Praha: I. L. Kober, 1874, s. 12.

⁴⁴ K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1836*. Pilsen: J. M. Schmidt, 1836, s. 28.

nedokončili.⁴⁵

Mezi jeho přátele patřil také spisovatel a novinář Josef Václav Frič či básník Ján Kollár, kterého navštívil při cestě z Bělehradu, kam v roce 1845 odjel za svojí snoubenkou. Svoji jazykovou vášeň chtěl předávat jiným, a tak se rozhodl učit slovanské jazyky v Srbsku.⁴⁶ Otřesený tamějšími zvyky se po 6 měsících vrátil zpět do Prahy.

Kalina se poté přihlásil na pražská práva, která nedokončil, zato přispíval romantickými baladami do časopisů *Květy* a *Česká včela*. Působil jako překladatel z angličtiny, němčiny a polštiny. Překládal hlavně Byronovu poezii. Nejzajímavější dílo se nazývá *Kšaft* a Kalina jej vydal vlastním nákladem 10 tisíc výtisků v roce 1842. Jedná se o poezii, která měla takový ohlas, že zlidověla. Druhým dílem je próza *Hadrnice* a v roce 1852 vydal *Básnické spisy*.

Celý svůj bohémský život prožil chudý. Zemřel ve 30 letech 22. června roku 1847 ve Všeobecné nemocnici v Praze. Trpěl na tuberkulózu a je pohřben na Olšanském hřbitově v Praze.⁴⁷

3.4 Jan Hugo Karlík

Další osobou je pedagog a katolický kněz Jan Hugo Karlík. Narodil se 25. července roku 1807 v Soběslavi, poblíž Tábora. Karlík studoval na gymnáziu v Jindřichově Hradci a poté filosofii na univerzitě v Praze. Ve studiu ještě pokračoval v Českých Budějovicích. V roce 1830 vstoupil do premonstrátského kláštera v Teplé.

A protože skoro všichni příslušníci tohoto řádu byli učiteli na gymnáziu, Karlík nebyl výjimkou. Vyučoval zde český jazyk od roku 1849 do roku 1860. Již během působení na gymnáziu (v roce 1859) vydal učebnici němčiny s názvem *Deutsch-böhmisches und böhmisch-deutsches Wörterbuch zur böhmischen Grammatik*.⁴⁸ Kromě učebnice němčiny je autorem mnoha náboženských spisů. Učebnice pod názvem *Praktische Grammatik zur leichten und schnellen Erernung der böhmischen Sprache zum Gebrauche für Deutsche nach*

⁴⁵ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958. s. 36.

⁴⁶ OPELÍK, Jiří. *Lexikon české literatury. 3 díl M-Ř, svazek I. M-O: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000, s. 630–632.

⁴⁷ BÍLÝ, František. *Patery plodů knihy plodů básnických*. Telč: nákladem českého knihkupectví Emila Šolce, 1892, s. 125; viz příloha č. 1.

⁴⁸ V překladu *Německo-český a česko-německý slovník k české gramatice*.

einer leichtfasslichen Methode.⁴⁹ vyšla v roce 1863. Karlík se zabýval nejen morfologií českého jazyka, ale zabýval se i dějinami tepelského kláštera.

Později byl farářem v Úhercích na severu Plzně a v Dobřanech, v malém městě na jižním Plzeňsku. V roce 1870 byla vydána jeho publikace s názvem *Hroznata und die Prämonstratenser–Abtei Tepl*.⁵⁰ Od roku 1847 do roku 1858 vydával pětidílnou publikaci, kterou napsal v polském jazyce. Jedná se o *Životy, skutky a utrpení svatých a světic Božích*. Zemřel 16. května roku 1894 a in memoriam obdržel kříž řádu Františka Josefa.⁵¹

3.5 Karel Klostermann

Nejznámějším je Karel Klostermann, coby učitel na tomto gymnáziu. Tento spisovatel, rodným jménem Karel Faustin Klostermann se narodil 13. 2. 1848 v Haagu am Hausruck v Rakousku. Jeho matka pocházela z rodiny vlastníci sklárnu v Hůrkách a zámček na Debrníku poblíž Železné Rudy. Jeho otec vystudoval všeobecné lékařství a působil na mnoha místech jako praktický lékař.

Karel se narodil v rakouském městě, ale rok poté se rodina vrátila do Sušice, kde Karlův tatínek zahájil lékařskou praxi. Místo bydliště změnili ještě mnohokrát. Roku 1854 se rodina přestěhovala do Žichovic, kde si Karel našel kamaráda z tamního panství. Povinnou školní docházku ukončil v roce 1857 ve Stříbrných, dnešních Nalžovských Horách. V dalším roce byl přijat na gymnázium v Písku, kde se ale neshodl s přísným učitelem.⁵² Po domluvě ho otec hned roku 1858 přihlásil na gymnázium v Klatovech, kde i on sám studoval.⁵³ Karel sice neprosplival, ale jeho pobyt na gymnáziu a jeho tehdejší učitel českého jazyka v něm probudil češství. Odklonem od rodného jazyka se odcizil od svých rodičů. Možná i proto se mu ve škole nedařilo, měl totiž problémy s krasopisem.⁵⁴

V té době se v rodině rozmohla epidemie tyfu a jeho otec přijal nové místo na panství ve Štěkni, které dříve patřilo knížeti Windischgrätzovi. Cesta ze Štěkne do Klatov byla velmi obtížná, trvala 2,5 hodiny. Proto jeho otec opět rozhodl, že syn opustí své klatovské

⁴⁹ V českém překladu *Praktická gramatika k lehčímu a jednoduššímu učení českého jazyka určení pro Němce*.

⁵⁰ V překladu *Hroznata a premonstrátské opatství Teplá*.

⁵¹ Provenio-Knihovna Národního muzea: Jan Hugo Karlík [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://stt.opac.nm.cz/authorities/38220?locale=cs>; viz příloha č. 2.

⁵² MAŠEK, Petr. *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*. Sušice: nakladatelství Rebstöck, 2008, s. 3–19.

⁵³ KORANDOVÁ, Marie. *Volba profesora Klostermanna*, Plzeň: Starý most, 2007, s. 101.

⁵⁴ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 315.

spolužáky, mezi nimiž byl mimo jiné i vynálezce František Křižík.

Přestoupil tedy opět do Písku, kde se kromě německého jazyka učil i latinu. Studium střídaly úspěchy i neúspěchy. Vynikal v přírodopise, ale velké problémy měl s matematikou. Měl zde i oblíbené učitele, ale jeho otec opět získal uvolněné místo lékaře v Kašperských Horách, a tak se rodina musela znovu přestěhovat. První české vysvědčení si přinesl ze 6. třídy. V prvním pololetí 7. třídy dokonce propadl, ale v 8. ročníku došlo k náhlému obratu k lepšímu. Karel se začal zajímat o jazyky, učil se španělsky a italsky. Maturitní zkoušku složil v roce 1865 v Písku.

Dalším mezníkem bylo studium na lékařské fakultě ve Vídni, které nedokončil a po pěti letech odešel. Důvodem byl zhoršující se zrak a finanční krize, která jeho rodinu postihla. Studia ukončil a na dva roky přijal místo vychovatele v rodině učitele v Žamberku. I zde studoval jazyky. Ovládal francouzštinu, italštinu, španělštinu, srbochorvatštinu, částečně angličtinu, polštinu, rumunštinu a řečtinu. V Žamberku si ho všiml místní rodák vídeňský profesor doktor Eduard Albert, který mu zařídil místo ve vídeňském časopise *Wanderer*. Karlovi se práce sice líbila, ale chtěl se vrátit do rodné země.

V této době se do škol zaváděla povinná výuka francouzského jazyka. Učitelů bylo málo, a tak od roku 1873 vyučoval na tehdy nově zřízené německé reálce v Plzni.⁵⁵ Složil aprobační zkoušky pro francouzský a německý jazyk a od 1. 9. 1878 byl jmenován učitelem. Získal i titul profesora, který mu byl potvrzen v roce 1881, kdy začal jako pomocný učitel učit na německém státním gymnáziu francouzštinu.⁵⁶ Odešel v roce 1908.⁵⁷ Později se zde oženil s Němkou Marií Carminovou, která pro jeho češtví neměla pochopení. Žili spolu v Martinské ulici v Plzni, sice bez vlastních dětí, ale s Karlovou osiřelou neteří a mladším bratrem Jakubem. Jeho nešťastný sňatek se brzy rozpadl a Karel se později oženil s Betty Dostálovou, vdovou po plzeňském továrníkovi.⁵⁸ V Plzni, mimo školu, působil i ve vlasteneckých spolcích Měšťanské besedy, v Literární spolku a založil Spolek proti týrání zvířat.

Samozřejmě byl činný i literárně. Opravdové začátky jeho tvorby jsou spojeny s rokem 1882, kdy při cestě do Prahy navštívil tehdejšího šéfredaktora časopisu „Politik“ pana

⁵⁵ Viz příloha č. 3.

⁵⁶ K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN, *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1882*. Pilsen: Karl Maasch, 1882, s. 32.

⁵⁷ K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1908*. Pilsen: Karl Maasch, 1908, s. 68.

⁵⁸ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 315–316.

Nedomu, se kterým se znal ze studií ve Vídni. Karel by požádán o přispívání do tohoto časopisu. Báł se ale potíží, které mohly vzniknout, pokud by se někdo dozvěděl o spolupráci německého profesora s politicky zaměřeným periodikem. Přislíbil jen psaní článků pod čarou. Přispíval malými fejetony, ze kterých se vyvinula řada s názvem, *Heiteres und Trauriges aus dem Böhmerwalde*.⁵⁹ Zajímavostí je, že kromě malých fejetonů právě do časopisu *Politik* nic německého nenapsal, a přesto je častokrát mylně považován za toho, kdo se přiklonil k českému jazyku až když u našich západních sousedů neuspěl.⁶⁰

Jeho začínající tvorba popisovala dřívější pobyt ve Francii, postupně přešel k líčení života a přírody tehdejší Šumavy. V roce 1890 vydal svoji první českou povídku *Rychtářův syn*, kterou později začlenil do díla *V srdci šumavských hvozďů*. Z dalších děl jsou nejznámější romány *Ze světa lesních samot*, *V ráji šumavském*, či *Skláři*. Klostermann nepsal pouze o šumavském prostředí, například z jihočeského prostředí napsal *Mlhy na Blatech*, v románu *Za štěstím* psal o českých přistěhovalcích ve Vídni. Napsal také jeden román ze školního prostředí vídeňského gymnázia, kniha *Suplent* vyšla v roce 1914. O rok později napsal román *Ecco Homo*. Z dalších jeho děl lze uvést například *Ze šumavských podlesí*, *Šumavské rhapsodie*, *Robinson na Otavě*, či *Vypovězen*. Napsal mnoho děl, některé vyšly i posmrtně. Díla této regionální osobnosti jsou velmi známá a jeho jméno je a vždy bude spojené se Šumavou. Naštěstí jeho díla nebyla jen kritizována, pozitivní ohlasy převažovaly, a tak došlo k jejich vydání. Pokud by tomu tak nebylo, málo sebevědomý Karel by nejspíš žádný román nevydal.

Karel Klostermann odešel do penze v roce 1908. Poslední část svého života strávil v Plzni, ale v létě vždy pobýval ve Štěkni nad Otavou. Později onemocněl zápallem plic, který vyléčil, ale od té doby měl problémy s plícemi a rozšířeným srdcem. Zemřel 16. července 1923 právě ve Štěkni. Jeho pohřeb se konal o čtyři dny později v Plzni, kde působil jako učitel. Jeho náhrobek na Ústředním hřbitově v Plzni navrhl architekt Hanuš Zápál.⁶¹

⁵⁹ V českém překladu *Veselé a smutné obrázky ze Šumavy*.

⁶⁰ KLOSTERMANN, Karel. *Drobné prózy – vlastní životopis*. Sušice: nakladatelství Rebstöck, 1998, s. 45.

⁶¹ MAŠEK, Petr. *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*. Sušice nakladatelství Rebstöck, 2008, s. 3–19; viz příloha č. 3.

3.6 Jan Pravoslav Koubek

Český a rakouský pedagog, obrozenec a politik Jan Pravoslav Koubek byl jedním ze studentů německého gymnázia.⁶² Narodil se 4. června roku 1805 v Blatné. Pocházel z bohaté rodiny, a proto se mu dostalo velmi dobrému vysokému vzdělání.⁶³

V roce 1819 odešel na gymnázium do Písku, kde studoval 4 roky. Humanitní třídu ukončil v Praze na akademickém gymnáziu, kde ho učil Josef Jungmann. V letech 1825–1826 studoval na Filosofickém ústavě v Plzni. Další rok se vrátil do Prahy, aby studoval práva, jenže mnohem více se mu líbilo studium moderních jazyků a literatury.

V roce 1831 odešel pracovat jako vychovatel do Haliče a od roku 1833 působil jako pomocný profesor latiny a řečtiny v ukrajinském Lvově. Vedle těchto jazyků také studoval polštinu. Na jaře roku 1839 byl jmenován profesorem českého jazyka a literatury na univerzitě v Praze. Protože velmi miloval náš jazyk, rozvíjel svými přednáškami o slovanské literatuře ve svých žácích národní uvědomění a snažil se o jejich uvědomění si slovanské vzájemnosti. Byl vynikajícím řečníkem a dokázal své posluchače nadchnout. V roce 1848 také získal stolicí polské literatury, o kterou dlouho usiloval.

Jeho literární tvorba není příliš bohatá. V letech 1845 až 1852 vytvářel básnickou sbírku *Hroby básníků slovanských*, kde se nechal inspirovat Kollárovou *Slávou dcerou*. Koubek zde oslavil představitele české, ruské a polské poezie a vyjádřil velmi vřelý vztah ke Karlu Hynku Máchovi.

V časopise *Česká včela* zveřejnil na popud Karla Havlíčka Borovského tři satiry – *Silvestrovská noc*, *Sněm ženský* a *Rokoko*. Ve všech kritizoval obecné nedostatky své doby. Kritiku také vyjádřil ve sbírce 21 sonetů s názvem *Krotké znělky*. Jeho největším dílem mělo být satirické dílo *Básníkova cesta do pekel* vznikající v letech 1842 až 1852, které ale autor nedokončil. Koubek zde prostřednictvím hrdiny Orfea kritizuje opuštění zásad, potlačování svobody a udavačství. Jistě to je odraz českých poměrů po nástupu Bachova absolutismu. Tento muž byl ve své době považován za nejlepšího satirika.⁶⁴

O dataci jeho smrti se vedly spory, protože jeho manželka Eleonora Koubková uvedla, že zemřel o dva dny dříve, než bylo zapsáno v policejních spisech. Zde bylo navíc uvedeno,

⁶² SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*, Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 35.

⁶³ VINTER, František. Kdy zemřel Jan Pravoslav Koubek. In: *Český deník*. roč. 1942. č. 143.

⁶⁴ ŠTASTNÝ, Radko, *Čeští spisovatelé deseti století*, Praha: HQ Kontakt s.r.o., 2001, s. 205.

že zemřel na ochrnutí mozku, ne plic, jak uvedla jeho žena. Koubek má svoji pamětní desku na domě číslo 12 v Blatné a je zde také pohřben. Na náhrobků stojí 28. 12. 1854.⁶⁵

3.7 Josef Vojtěch Sedláček

Velmi důležitou osobou je Josef Vojtěch Sedláček, který byl prvním profesorem literatury v Plzni. Narodil se 24. února roku 1785 v Čelákovcích. Jeho otec se vyučil mydlářem a jeho matka byla dcerou pražského sládka. A byla to právě ona, která chtěla, aby syn v otcově řemeslu pokračoval.⁶⁶

Bohužel jeho otec zanedlouho zemřel. Přestože jeho matka neměla mnoho financí a dalo se očekávat, že bude na svém názoru trvat, Josef v roce 1792 nastoupil na gymnázium na Malé Straně v Praze. Ze začátku mu studia hradil jeho strýc, představený františkánského kláštera a později i premonstrátského kláštera v Teplé. Podle tehdejších předpisů musel Sedláček nejdříve vykonat zkoušku z náboženství, německé mluvnice a slohu, čtení, psaní, matematiky a latiny. Absolvoval zde čtyři gramatické třídy a dvě humanitní.⁶⁷

Sedláčka velmi zajímala rétorika a poetika, které se vyučovaly na vyšším stupni gymnázia. Jeden z jeho učitelů Karel Miesner, člen premonstrátského řádu, zdůrazňoval Sedláčkův zájem o fyziku a matematiku a také se snažil k premonstrátům získat i nadějného a ambiciózního Sedláčka. Ten byl již ve svých osmnácti letech zapsán na seznamu kandidátů tohoto tepelského řádu.⁶⁸ Vstoupil sem v roce 1805 a přijal jméno Vojtěch.⁶⁹

Po absolvování gymnázia pokračoval na univerzitě. V Praze se seznámil s mladým Bernardem Bolzanem, tehdy pouze o 4 roky starším profesorem filozofie a náboženství, který ho velmi inspiroval. Díky němu si uvědomil mnoho věcí, jeho slova ho povzbuzovala k humanitě. Navštěvoval nejen jeho filozofické přednášky, ale i hodiny matematiky a fyziky. Po gymnáziu vystudoval ještě teologii.

Sedláček měl dobré vztahy s učiteli již na malostranském gymnáziu. To oni mu poukázali na didaktické nedostatky starých učebnic matematiky a vnukli myšlenku, kterou

⁶⁵ VINTER, František. Kdy zemřel Jan Pravoslav Koubek. In: Český deník. roč. 1942, č. 143; viz příloha č. 4

⁶⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňské medailony I*, Plzeň: nakladatelství Karel Veselý, 2004, s. 15.

⁶⁷ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*, Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 12.

⁶⁸ Tamtéž. s. 13.

⁶⁹ SRŠEŇ, Lubomír. *Nevšední příběhy portrétů: Puchmajer, Sedláček, Hanka, Rajská, Němcová*. Praha, nakladatelství Vyšehrad spol. s. r.o., 2011, s. 40.

Sedláček uvedl do praxe.

Poté, co v roce 1807 opustil univerzitu, strávil 3 roky v tepelském klášteře v prostředí vybaveném přírodovědnými a uměleckými sbírkami a knihovnou. Sedláček zde věnoval volný čas přepisování děl a cestování po okolí. Věnoval se i studiu tepelského klášteře a studoval život českého šlechtice Hroznaty, který klášter založil.

Psal si poznámky z mechaniky, akustiky, matematiky, ale také prošel knihy staroslovenštiny, polštiny a ruštiny. Zajímal se nejen o českou literaturu, ale i německou, anglickou a francouzskou poezii.

Zde se opět potkal s někým, kdo ho velmi ovlivnil. Byl to opat Karel Kašpar Reitenberg, který ho uvedl do tajů Filozofického ústavu v Plzni, který měl být původně v Teplé, ale nakonec se rozhodlo pro Plzeň.⁷⁰

Sedláček přišel do Plzně v roce 1810, když mu bylo 25 let. Do konce téhož roku se stal profesorem. Jeho osobnost je spojena se snahou o zavedení českého jazyka jako vyučovacího předmětu. V roce 1816 vydal císař nařízení o zavedení českého jazyka na gymnáziích. Český jazyk byl však vyučován pouze ve školách, kde se této příležitosti někdo chopil. Tento dekret byl s velkými nadějemi přijat českými vlastenci. Například v Hradci Králové začal český jazyk vyučovat Václav Kliment Klicpera. V Plzni se této příležitosti chopil samozřejmě mladý a ambiciózní Sedláček.⁷¹

Na gymnáziu se předtím vyučovala pouze latina a německý jazyk. Rok 1816 byl pro Sedláčka počátkem nového období, začal psát krátké básně, které věnoval českým osobnostem toužícím po obrození českého jazyka. Díky kontaktu s vlasteneckými básníky, zvláště s Puchmajerem, došlo u tehdy jednatřicetiletého profesora Sedláčka k náhlému obratu. Jeho odhodlání dospělo až k tomu, že v roce 1817 založil stolicí pro český jazyk a začal ho učit 4krát týdně. Jeho hodiny navštěvovalo kolem 300 žáků. Svým studentům půjčoval knihy a časopisy v českém jazyce. Často se mu ale stávalo, že je studenti nevrátili a on se kvůli nim dostal do finančních nesnází. Ani to ho ale neodradilo od jeho učitelského optimismu. Během dvou let dosáhla výuka českého jazyka velmi vysoké úrovně. Dokonce se na gymnáziu konala v roce 1818 veřejná zkouška.⁷²

⁷⁰ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*, Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 18–20.

⁷¹ SRB, Adolf. *J. V. Sedláček*. Plzeň: Spolek přátel vědy a literatury, b. r. Publikace Spolku přátel vědy a literatury v Plzni, 1879, s. 6–10.

⁷² SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 57–58.

Byl velmi nadšeným učitelem i buditelem, dokonce se v té době seznámil s Josefem Jungmannem, Josefem Dobrovským a později i s Františkem Palackým. Znal se i s dramatikem Josefem Kajetánem Tylem, který ho při setkání v Plzni roku 1830 podpořil v myšlence založení vlastní české herecké společnosti. Svoje nadšení pro obrození české jazyka projevil tím, že si uhájil odebírání českých časopisů, které byly vydávány v Praze. Jednalo se o *Krameriovy noviny*, *Vlasteneckého zvěstovatele* či *Čechoslava*.⁷³ Díky své odhodlanosti vybudoval v roce 1819 v Dýšíně nedaleko Plzně první českou triviální školu.

Věnoval se buditelské činnosti ve škole, na divadelním pódiu i v kostele. Napsal nespočet německých, latinských, ale i českých básní. Pomáhal při utváření českého divadla v Plzni. V této době působil nejen jako učitel, ale i jako divadelní organizátor, režisér, dramaturg, dramatik a kritik. Sedláček se snažil českými hrami přivést společnost k respektování češtiny. Sám pak se svými žáky učil herce českou výslovnost. Jeho žáci také publikum zpravovali o obsahu dané hry, Sedláček chtěl, aby divák měl před představu o daném představení.⁷⁴

V Plzeňském kraji byl v té době tak váženou osobností, že si jej pozvala kněžna Thunová, aby ji učil českému jazyku. Do Chotěšova za kněžnou dojížděl od roku 1825 celé tři roky.⁷⁵

V roce 1822 položil základy českého fyzikálního názvosloví a názvosloví měr ve své učebnici *Základové měřičství čili geometrie*, která byla první knihou tohoto druhu v českém jazyce.⁷⁶ Tato učebnice o 420 stránkách je rozdělena do 5 kapitol. Definoval zde pojmy jako rovník či poledník. Svoji učebnici se snažil zaměřit i pro matematické laiky. Definoval 7 pravidel, kterými je chtěl uvést do metodiky tohoto předmětu. Vedl čtenáře k přemýšlení a induktivnímu postupu uvědomění si faktu, že jeho pravidly lze pochopit učení usměrnit. Věnoval se i psychologickým aspektům žáka, kdy uvádí, že přístupem lze odstranit strach a stísněnost při neporozumění dané látky.

Jeho nadšení pro přírodní vědy a pedagogický optimismus nejdou přehlédnout, v jeho nalezeme prvky Komenského a Pestalozziho. Svoje nadání projevil i v druhé učebnici s

⁷³ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 361–362.

⁷⁴ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*, Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 65–68.

⁷⁵ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 363.

⁷⁶ SRB, Adolf. *J. V. Sedláček*. Plzeň: Spolek přátel vědy a literatury, b. r. Publikace Spolku přátel vědy a literatury v Plzni, 1879, s. 18.

názvem *Základové přírodnictví*, ve kterém také vytvořil terminologický slovník. Další učebnicí byla *Fysika*, ve které můžeme spatřovat vyučovací metodu pozorováním.⁷⁷

Vedle snahy prosadit český jazyk se snažil prosadit i historii. Sedláček vědomě a záměrně navazoval na tradice barokních předchůdců plzeňských jezuitů Jana a Matěje Tannera či Bohuslava Balbína. Sbíral památky a dary pro sbírky. Také působil jako pouliční roznašeč českých knih. Byl vyhledávaným společníkem v měšťanských rodinách a šlechtických salonech. Snažil se přesvědčit nejen posluchače filosofie a studenty gymnázií, ale i lidi střední vrstvy, hlavně významné plzeňské osobnosti. Ačkoliv profesor získal české literaturě a českému jazyku mnoho příznivců, jeho působení ve škole bylo mnohem soustavnější a pronikavější.

Svoje vlastenectví šířil nejen na půdě školy, ale i v katedrále sv. Bartoloměje.⁷⁸ Důkazem toho je *Óda na Plzeň 1818*, kde popisuje historii města, městský erb či život a význam zdejších rodáků a také se snaží obyvatele povzbudit k českému patriotismu. Poprvé byla publikována ve Vídni 11. května téhož roku k oslavě nového roku. Její autor ji věnoval ostrostřelcům. Tato óda nebyla jediným prostředkem vlastenecké propagandy. Spolu s ní profesor z německého originálu volně přeložil divadelní hru plzeňského purkmistra Emanuela Davida s názvem *Osvobození Plzně od Táboritů roku 1434*. Jednalo se o činohru o 3 jednáních, která ale nebyla vydaná tiskem.⁷⁹

Dalším dílem jsou *Paměti plzeňské*, které tvoří pomyslný protějšek k latinské edici Tannerovy kroniky, která byla otisknuta v ročních zprávách německého gymnázia již zmiňovaným ředitelem Zauperem. Dalšími skladbami jsou *Věž plzeňská* či satirická skladba *Inkognito*.

Napsal také *Životopis Antonína Puchmajera* či *Sváteční kázání o slavnosti sv. Bartoloměje v roce 1816*. Napsal také mnoho básní, hymnů, prologů, elegií, či kantát a také oslavnou báseň na císaře Františka I. a na jeho návštěvu Plzně v roce 1833.⁸⁰ Byl tak důležitou osobností, že mu byl svěřen uvítací projev při návštěvě ruského cara Alexandra I. v roce 1823. Sedláček mu daroval svoji učebnici geometrie, kterou chtěl upozornit na fakt, že v

⁷⁷ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 90–98.

⁷⁸ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 361–363.

⁷⁹ MAREK, Jindřich. Život Josefa Vojtěcha Sedláčka. In: *Časopis českého Musea*. 1836, s. 58–71.

⁸⁰ SRB, Adolf. *J. V. Sedláček*. Plzeň: Spolek přátel vědy a literatury, b. r. Publikace Spolku přátel vědy a literatury v Plzni, 1879, s. 30.

Plzni žije český jazyk a věda.⁸¹

Z této doby máme jeden portrét, na kterém zdobí Sedláčkův malíček brilantový prsten od cara Alexandra. Portrét ho vyobrazuje s titulem knihy *MATHE/SIS*, což připomíná jeho knihu matematiky a fyziky. Ještě zde můžeme vidět kapesní hodiny, které dostal v roce 1820 při jmenování plzeňským měšťanem.⁸²

Sedláčkovi žáci vytvořili k jeho jmenování českou báseň, což byla pro Sedláčka velká odměna a ukazatel toho, že jeho práce má smysl. Byl sice vynikajícím učitelem, ale jeho práce byla často zastiňována jeho kolegou Zauperem, který byl na vrcholu své slávy nejen díky písemnému styku s výmarským ministrem a básníkem J. W. Goethem, ale i záslužné medaili Ferdinanda I.

To, že na onom slavnostním aktu předávání medaile nebyla recitována jeho báseň, Sedláčka zřejmě ranilo. Sedláček na státním německém gymnáziu vyučoval celý svůj život.

Zemřel v 51 letech 18. března 1836 plný síly a nových plánů. Je pohřben na Mikulášském hřbitově v Plzni.^{83 84} Je velmi důležitou osobností města Plzně. Svoji pamětní desku má na budově Filozofického ústavu, na budově dnešní Studijní a vědecké knihovny.⁸⁵

3.8 Bedřich Smetana

Další známou osobností je Bedřich Smetana, který se narodil 2. března roku 1824 v Litomyšli. Jeho otec František byl sládkem a měl zde pronajatý pivovar. Bedřich se narodil jako jedenácté dítě.⁸⁶

Tento nadaný žák se již ve 4 letech naučil hrát na housle a v 8 letech vytvořil první malé dílo s názvem *Lousina polka*. Učil se hrát také na klavír, ale do tohoto nástroje jej musel otec nutit. Navštěvoval piaristickou školu v Litomyšli, ale hned rok poté, v roce 1831 se rodina stěhovala za výhodnějšími podmínkami do Jindřichova Hradce. Tady navštěvoval

⁸¹ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 72.

⁸² SRŠEŇ, Lubomír. *Nevšední příběhy portrétů*. Praha, nakladatelství Vyšehrad spol. s.r.o., 2011, s. 40; viz příloha č. 5.

⁸³ FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Národopisné museum Plzeňska, Plzeň, 1936, s. 7–22.

⁸⁴ BĚLOHLÁVEK, Miroslav. *Plzeňské medailony 1*, Plzeň: nakladatelství Karel Veselý, 2004, s. 16.

⁸⁵ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 361–363 ; viz příloha č. 5.

⁸⁶ MOJŽÍŠOVÁ, Olga. Bedřich Smetana (život a dílo). In: *Bedřich Smetana-doba, život, dílo*. Praha: Národní muzeum. 1998, s. 102–112.

základní školu a poté gymnázium. Po dalším stěhování do malé vesničky jménem Růžkova Lhotice u Čechtíc navštěvoval spolu s mladším bratrem základní, tehdy německou školu v Jihlavě. Bedřich ale neprosplival a nevydržel zde ani jeden školní rok. Lépe se mu dařilo na další škole v Havlíčkově Brodě, kde pobyl až do roku 1839. Někteří jeho spolužáci odešli studovat do Prahy a on si vymohl na otci stejnou možnost studia na Akademickém gymnáziu. Praha byla dosud největším městem, jaké poznal. Měla operu a vládl tu čilý kulturní život. Není proto divu, že se právě tady ve Smetanovi všechno nadšení pro hudbu a tvorbu ještě více znásobilo a on byl plný nových plánů. V té době Prahu navštívil Franz Liszt, který se mu stal po celou dobu jeho života velkým přítelem.

Když do Prahy přijel jeho otec, došlo mezi nimi k potyčce. Bedřich před otce postavil argument, který vyzdvihoval hudbu nade vše. Krátce na to musel z finančních důvodů odjet, neodjel však k rodičům, ale k příbuzným do Nového Města nad Metují. Bedřichovi rodiče z nesnázi zachránil Bedřichův bratranec Josef František Smetana, profesor na německém státním gymnáziu v Plzni. Přišel s nabídkou, že dohlédne na Bedřichova studia. Začal v roce 1840 navštěvovat kvartu, protože svým nadšením pro hudbu a radostmi v Praze ztratil 3 roky. Byl tak nejstarším a nejnáročnějším žákem ve třídě. To mu možná pomohlo a skutečně se jeho prospěch velmi zlepšil, změnil i svůj pohled na školu. V druhém semestru humanitní třídy ale propadl z latiny. Smetana bydlel v budově školy u učitele Sýkory, tak jako jeho bratranec. V posledním roce svých studií bydlel u rodiny Kolářových a na vysvědčení obdržel samé jedničky.⁸⁷

V západočeské metropoli se nejen polepšil, ale i seznámil s profesorem hudby Josefem Gerlachem, se kterým poté hrával.⁸⁸ V roce 1843 tedy školu ukončil a získal maturitní vysvědčení. Tím se mu otevřel nový svět v 19 letech se rozloučil s Plzní a byl odhodlán uskutečnit svůj sen. V Plzni se také seznámil s Kateřinou Kolářovou, kterou již sice znal z Jindřichova Hradce, ale v Plzni byla jediná, která se mu mohla postavit v povolání klavíristy. Kateřina byla na dlouhou dobu jeho múzou a inspirací. Z této doby jsou známé protiklady k vídeňskému valčíku, české polky *Ze studentského života*, či *Vzpomínka na Plzeň*.

Během svého mládí procestoval mnoho míst, ale všude s ním byla hudba. Jeho učitelé byli většinou je průměrnými muzikanty, ale on u nich vyrostl v nadprůměrného hudebníka.⁸⁹

⁸⁷ GRASSL, Basil. *Studienzeit des Komponisten Friedrich Smetana am deutschen Gymnasium in Pilsen 1840 bis 1843*. Pilsen: Karl Maasch, 1924, s. 4.

⁸⁸ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 365.

⁸⁹ KARÁSEK, Bohumil. *Bedřich Smetana*, Praha: Státní hudební nakladatelství, 1966, s. 5–15.

Po ukončení gymnázia se vrátil domů a konečně si prosadil, že se bude věnovat hudbě. Rodičům se to stále nelíbilo, a to nejen z hlediska nejasné budoucnosti, ale také proto, že se horšila jejich finanční stránka. Brzy byl Bedřichův otec nucen prodat Růžkovy Lhotice a vrátit se ke svému původnímu sládkovskému řemeslu. Proto byl Bedřich při příchodu do Prahy téhož roku 1843 vybaven jen skromně. Sdílel se dvěma právníky pokoj své tety a neměl ani hudební nástroj, na kterém by mohl cvičit. To nebyl jediný problém, který ho trápil. Na konzervatoř se kvůli pokročilému věku nemohl přihlásit a na soukromá studia neměl dostatek financí.

S touto situací mu pomohla Kateřinina matka, která ho odvedla k učiteli své dcery, k Josefu Prokschovi. Ten byl v té době sice slepý, ale velmi významnou hudební osobností v Praze. I jeho finanční krize se postupem času vyřešila, Proksch se o něm zmínil řediteli pražské konzervatoře, který ho doporučil jako učitele hudby hraběti Thunovi, jenž sídlil na zámku v Poběžovicích. Bedřich se neustále zdokonaloval, později sám dával hodiny hudby. Ke své tvorbě byl ale velmi kritický a většinu děl nezveřejnil. Můžeme si ale připomenout jeho skladby jako *Listeček do památníku H dur* z roku 1844 a *Charakteristické variace pro klavír na téma české národní písně Sil jsem proso na souvrati* z roku 1846. Svá léta u učitele Proksche a rodiny Thunových ukončil *Sonátou pro klavír g moll*.⁹⁰

Novou kariéru započal koncertní cestou po západních Čechách, ta bohužel nedopadla tak, jak by očekával. Kvůli finanční krizi se musel vrátit zpět do hlavního města. Požádal o finanční pomoc Liszta, který mu sice nepůjčil, ale zařídil vydání Smetanova díla. V roce 1848 si zažádal o zřízení hudebního ústavu, pozitivní ohlas mu přišel pár měsíců poté. V tomto revolučním roce objevil nový žánr, pochod. Napsal *Pochod pražské studentské elegie*, *Pochod Národní gardy* či pochod *Válečná*.

O rok později se oženil s dívkou, se kterou již trávil čas v Plzni, s Kateřinou Kolářovou. Měli spolu celkem čtyři dcery, které bohužel v útlém věku zemřely a Kateřina onemocněla tuberkulózou, kterou tehdy nešlo vyléčit.⁹¹

Osud jeho rodiny ho natolik zasáhl, že se rozhodl v roce 1856 odcestovat do švédského Göteborgu. Hned ten měsíc uspořádal koncert, který byl úspěšný. Začal zde vyučovat a záhy byl velmi vyhledávanou osobností v oblasti hudby. Mezitím zemřel jeho otec a Smetana přivezl do Švédska i svoji ženu a dceru Žofii. Manželce nepomohl ani pobyt v

⁹⁰ MOJŽÍŠOVÁ, Olga. Bedřich Smetana (život a dílo). In: *Bedřich Smetana-doba, život, dílo*. Praha: Národní muzeum. 1998, s. 84.

⁹¹ KARÁSEK, Bohumil. *Bedřich Smetana*. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1966, s. 23–28.

tamějších lázních a v roce 1859 tuberkulóze podlehl.

Dalších 6 let strávil v okruhu přátel, kteří mu pomáhali se se ztrátou manželky vyrovnat. Bedřich netruchlil příliš dlouho, oženil se s velmi mladou dcerou svého bratra Karla. Tak v roce 1859 vznikla *Bettina polka*. O dva roky později se vrátil ze Švédska do Čech. Jeho nejlepší díla psaná v Göteborgu jsou tři symfonické básně *Richard III.*, *Valdštejnův tábor* a *Hakon Jarl*.⁹²

V roce 1867 se ještě vrátil do Plzeňského kraje, navštívil Sušici a Čenkovu pilu. Tyto výlety poskytly Smetanovi inspiraci při psaní dalších skladeb. Zde se také seznámil s Eliškou Krásnohorskou, která tu během svého pobytu v letech 1867–1874 napsala libreto k jeho operám *Tajemství*, *Čertova stěna* a *Hubička*.⁹³

Do nové Smetanovy rodiny se narodily dvě dcery. Smetana mezitím musel ještě jednou odjet do švédského města, kde strávil své dva poslední měsíce na cestách. Od roku 1862 už se do zahraničí neuchyloval.⁹⁴

V Praze začal psát do nově vzniklého časopisu *Hlahol* a později se stal i jeho sborníkem. V téže roce, v roce 1863, dokončil svoji první operu *Braniboři v Čechách*, která měla v Prozatímním divadle velký ohlas. Ředitel divadla se okamžitě ucházel o jeho další dílo – *Prodaná nevěsta*.⁹⁵

Bedřich mohl nabídnout i další jiná díla jako dvě skladby jako přede hry k loutkové hře Martina Kopeckého – *Doktor Faust* a *Oldřich a Božena*. Dále pak *Podzimní slunce*, *Scherzo před katastrofou*, *Soumrak*, operu *Libuše*, *Dalibor* či *Dvě vdovy*.

Smetana si již ale tyto momenty moc neužíval, neboť se mu celý život hroutil a v roce 1774 ohluchl. Všechny vyšetření a léčby byly neúspěšné. Jeho hudební život se během chvíle změnil, musel opustit divadlo a kvůli nedodatečným financím se musel se svou rodinou uchýlit na venkov ke své dceři Žofii z prvního manželství, do Jabkenic u Mladé Boleslavi. Ztráta sluchu ho ale nezastavila, díky své hudební představitosti napsal první části ze symfonického cyklu *Má vlast* – *Vyšehrad* a *Vltava*. Pokračoval symfonickými básněmi jako *Šárka*, *Z českých luhů a hájů*, *Tábor*, *Blaník*, *Ktož sú boží bojovníci*. Napsal i poslední tři

⁹² KARÁSEK, Bohumil. *Bedřich Smetana*. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1966, s. 33–45.

⁹³ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 365.

⁹⁴ KARÁSEK, Bohumil. *Bedřich Smetana*, Praha: Státní hudební nakladatelství, 1966, s. 33–45.

⁹⁵ Tamtéž, s. 45–51.

opery – *Hubička, Tajemství a Čertova stěna*. V roce 1883 napsal poslední dílo – *Viola*.⁹⁶

Smetana byl tak váženou osobností v oblasti hudby, že po znovuotevření Národního divadla v roce 1883 bylo zahájeno jeho skladbou *Libuše*.

O rok později byl převezen do ústavu pro choromyslné, kde 12. května 1884 zemřel. Na jeho pohřeb v Týnském chrámu na Staroměstském náměstí se sešlo mnoho spolků, organizací a nespočet jednotlivců. Smetana je pohřben na Vyšehradském hřbitově.⁹⁷

Jeho památku v Plzni připomíná socha od Antonína Sopra z roku 1978. Bedřich Smetana má svůj pomník v Kopeckého sadech, naproti Měšťanské besedě, v blízkosti gymnázia, díky kterému se možná stal, tím, kým byl. Smetana má i svoji pamětní desku nedaleko Plzně, v Rokycanech. Právě zde zahrál v roce 1841 jako tehdy mladý ještě nezkušený, publiku neznámý hudebník.⁹⁸

3.9 Josef František Smetana

Smetana se narodil 24. března 1801 ve Svinišťanech u České Skalice. Pocházel z rodiny panského zahradníka.⁹⁹ Ve třinácti letech šel na gymnázium do Hradce Králové, kde ho učil český spisovatel a dramatik Václav Kliment Klicpera. Gymnázium navštěvoval spolu s pozdějším autorem slov k české hymně, Josefem Kajetánem Tylem. Od roku 1814 studoval na filosofické fakultě v Praze a na univerzitě ve Vídni. Po studiích na vysoké škole se v roce 1823 stal členem premonstrátského tepelského řádu, složil slib a působil jako kaplan ve vesničce zvané Úterý, kde měl čas se věnovat matematice a fyzice.

Od roku 1831 působil jako profesor fyziky na Filosofickém ústavě v Plzni.¹⁰⁰ Nastoupil sem jako mladý profesor. Ještě zažil profesora Josefa Vojtěcha Sedláčka, na jehož vlastenecké aktivity navazoval. Na rozdíl od něj se snažil svými demokratickými myšlenkami o změnu politickou.¹⁰¹

⁹⁶ MOJŽÍŠOVÁ, Olga. Bedřich Smetana (život a dílo). In: *Bedřich Smetana-doba, život, dílo*. Praha: Národní muzeum, 1998, s. 102–112.

⁹⁷ KARÁSEK, Bohumil. *Bedřich Smetana*. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1966, s. 95–101.

⁹⁸ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 365–366; viz příloha č. 6.

⁹⁹ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 366–368.

¹⁰⁰ FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Národopisné museum Plzeňska, Plzeň, 1936, s. 7–22.

¹⁰¹ SCHWARZ, František. *Josefa Františka Smetany literární a vlastenecké působení*. Plzeň: vlastní nakladatelství, 1874, s. 4.

Na gymnáziu vyučoval fyziku a přírodní vědy¹⁰² a od samého začátku se snažil prosazovat češtinu. Přitom bydlel v budově státního německého gymnázia u učitele Sýkory. Smetana dával hodiny klavíru. Zajímavostí je, že v roce 1854 nešťastnou náhodou oslepl, o tři roky později se mu zrak obnovil a on se mohl plně věnovat své pedagogické a literární činnosti.¹⁰³

Velmi se zasadil o výuku českého jazyka na plzeňských školách. Přednášel filozofům nejen o českém jazyce a literatuře, ale i o fyzice. Vykládal a experimentoval v oboru přírodních věd. Založil mnohé české knihovny, například knihovnu na Lochotíně, při filosofickém ústavu. Také pomohl k založení nedělní průmyslové školy v Plzni. Pořádal ochotnické představení či dával hodiny klavíru.¹⁰⁴

Mimo těchto činností publikoval učebnice fyziky a přírodovědy – *Silozpyt čili fyzika* nebo *Základové hvězdosloví čili astronomie*, což bylo do 80. let první a jediné české vědecké dílo v tomto oboru. Zajímal se i o historii a roku 1834 vydal přehled světových dějin *Obraz starého světa*. Další díl však narazil na odpor cenzury a kritiku hodnocení středověkých dějin, a tak tento díl vyšel až v uvolněnějším roce 1846 pod názvem *Všeobecný dějepis občanský* a zůstal v oboru všeobecné historie až do 70. let 19. století zcela nepřekonán.

Kolem Smetany se ve 40. letech vytvořil okruh vlastenecky smýšlejících osob, kteří se scházeli v hostinci U Bílé růže. V červnu roku 1848 byl vyslán do Prahy na Slovanský sjezd. Také byl zakladatelem a redaktorem prvních českých novin vydávaných v Plzni. Tyto noviny s názvem *Posel ode Mže* vycházely pouze od roku 1848 do roku 1849.

Josef František Smetana byl posledních šest let života vynikajícím kolegou profesora Sedláčka. Poslední roky života ho trápila oční choroba, která vedla až k oslepnutí. V roce 1852 odešel z gymnázia, a ještě tentýž rok odjel na léčebný pobyt do Karlových Varů.

Skoro o deset let později, 18. února 1861 zemřel na zápal plic. Smetana odpočívá spolu s profesorem Sedláčkem a svým bratrancem Bedřichem Smetanou na Mikulášském hřbitově v Plzni.¹⁰⁵

Jeho pohřeb byl masovou demonstrací české Plzně, která mu hned roku 1874 postavila sochu stojící před tehdejším Filozofickým ústavem.¹⁰⁶

¹⁰² K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Jahresbericht des k.k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1850/51*. Pilsen: J. M. Schmidt. 1851, s. 28.

¹⁰³ SCHWARZ, František. *Josefa Františka Smetany literární a vlastenecké působení*. Plzeň: vlastní nakladatelství, 1874, s. 4.

¹⁰⁴ Grassl, Basil. Die Studienzeit des Komponisten Friedrich Smetana an deutschen Gymnasium in Pilsen. In: *71. Jahresbericht des deutschen Staatsrealgymnasiums in Pilsen*. Pilsen: 1924.

¹⁰⁵ FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Plzeň: Národopisné museum Plzeňska, 1936. s. 25–33; viz příloha č. 7.

¹⁰⁶ KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005, s. 366–368.

3.10 Josef Škoda

Tento český lékař Josef Škoda se narodil 10. prosince 1805 v Plzni. Pocházel z rodiny chudého zámečníka a dcery městského vodárníka, kteří měli kromě Josefa ještě čtyři syny a jednu dceru. Josef Škoda své dětství prožil v historické budově vodárny v Pražské ulici. V roce 1817 nastoupil na plzeňské německé gymnázium, kde celých šest let vynikal pílí a energií. V tomto roce zde začal profesor Sedláček vyučovat český jazyk. Josef navštěvoval gymnázium spolu se svým bratrem Františkem až do roku 1820. V roce 1823 studoval dva roky na tamějším Filosofickém ústavu.¹⁰⁷ Po úspěšném ukončení odešel roku 1825 do Vídně, kde se věnoval studiu medicíny a v roce 1831 získal titul doktora.

Svoji profesi chtěl Škoda vykonávat ve svém rodném městě, ale zde se mu nevedlo. Odjel proto zpět do Vídně, kde krátkou chvíli působil. V Českých zemích mezitím vypukla epidemie cholery a Josef byl poslán domů. Posléze se znovu vrátil a pracoval zde až do roku 1838 jako asistent lékaře ve Všeobecné nemocnici ve Vídni. O tři roky později se stal jejím primářem. V roce 1847 se stal díky rozhodnutí Karla Rokytanského profesorem lékařské kliniky. Jako první profesor přednášel v němčině, nikoliv v latině.¹⁰⁸

Během svého života napsal v roce 1832 pojednání *Über die Percussion* a v roce 1839 knihu *Abhandlung über Percussion und Auscultation*¹⁰⁹, kde definoval kvality akustických jevů při vyšetření plic. O poklepu napsal studii již vídeňský lékař Auenbugger v roce 1761, ale jeho práce upadla v zapomnění. Ve Škodově případě s tomu tak naštěstí nestalo a on se stal zakladatelem objektivního vyšetřování.

Pochyboval o dogmatu pouštění žilou při zápalu plic a chtěl ho léčit léky. Ve svém díle definoval čtyři druhy poklepu podle hudební výšky či barvy zvuku. Za svoji teorii byl zpočátku kritizován, ale postupně se metoda osvědčovala a z jeho kliniky se stalo centrum vyučování. První výsledky k jeho teorii nezveřejnil sám, ale sepsat mu je pomohl jeho přítel Schuh.¹¹⁰

Do jeho nemocnice jezdila spousta lékařů, aby se dozvěděla o nové metodě vyšetřování. Jeho kniha *Abhandlung über Percussion und Auscultation* byla dokonce přeložena do anglického a francouzského jazyka.¹¹¹

V roce 1837 vyšla jeho další práce *O úderu srdečním a poslechových zjevech na srdci*.

¹⁰⁷ STERNBERG, Maxmilian. *Josef Škoda*. Wien: Verlag von Julius Spronger. 1924, s. 13.

¹⁰⁸ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 34.

¹⁰⁹ V překladu *Pojednání o poslechu a poklepu*.

¹¹⁰ Památce Josefa Škody. In: *Časopis lékařů českých*. roč. 1931. č. 26.

¹¹¹ SCHIEBEL, Jaroslav. *Professor Josef Škoda*. Plzeň: nákladem obce král. Města Plzně, 1905, s. 3–28.

Také vyšla studie o poklepu břišním. Škoda celkem rychle získal pověst výborného učitele, jeho teorie se dostaly z Vídně do Prahy. Jeho přednášky byly jednoduché a logicky přesné, proto si získal mnoho obdivovatelů.¹¹²

Během svého života ve Vídni na své rodné město nezapomněl. V závěti věnoval Plzni 20 000 zlatých. A celý svůj majetek věnoval svému synovci Emilu Škodovi. Zemřel zde 13. června 1881. Ještě téhož roku byl odhalen jeho pomník na klinice, kde působil. Plzeňané na jeho počest uspořádali sjezd lékařů, kterého se zúčastnil například doktor Peták, Mixner či Bloch. Pamětní deska se nachází na jeho rodném domě, vedle vodárenské věže v Pražské ulici. Odhalena byla až 8 let po jeho smrti, v roce 1889. Celý svůj život zůstal svobodný a věrný klinice ve Vídni. In memoriam obdržel kříž řádu Františka Josefa a Císařská akademie ho zvolila členem své matematicko-fyzikální třídy.¹¹³

3.11 Josef Stanislav Zauper

Dalším z významných učitelů byl Josef Stanislav Zauper.¹¹⁴ Zauper se narodil 18. března 1784 v Duchcově na Teplicku jako jediný syn. Jeho otec Josef Zauper byl známým malířem a pracoval u královského dvora v Drážďanech. Když skončila sedmiletá válka, měl Stanislavův otec zrenovovat sbírku obrazů v drážďanské galerii. Zatímco jeho otec pracoval, měl Zaupera na starosti jeho strýc Josef Preissler, který byl rádce saské princezny Marie Augusty v Drážďanech.

Stanislav Zauper byl literárně činný velmi brzy. Protože v útlém věku velmi často cestoval za svým strýčkem, vznikla jeho první kniha o cestě z Duchcova na zámek Pillnitz nedaleko Drážďan.

Maturitní zkoušku absolvoval na gymnáziu v Mostě. Dále studoval v Praze filosofii a humanitní obory. Svého strýce bral jako životní vzor, proto také vstoupil do premonstrátského řádu, který byl proslulý vysokou mírou vzdělanosti. Do řádu byl přijat v roce 1804, a získal tak své druhé jméno Stanislav. Po vystudování krátce působil v premonstrátském klášteře Teplá.

V roce 1809 se jeho dalším působištěm stala Plzeň a německé gymnázium. Přišel o rok dříve než jeho přítel Sedláček. Učil zde řečtinu a filologii. Ve svých 25 letech byl odborníkem

¹¹² Památce Josefa Škody. In: *Časopis lékařů českých*. roč. 1931. č. 26.

¹¹³ SCHIEBEL, Jaroslav. *Professor Josef Škoda*. Plzeň: nákladem obce král. Města Plzně, 1905, s. 3–28; viz příloha č. 8.

¹¹⁴ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958, s. 37.

na klasickou filologii. Po dlouholetých zkušenostech se stal v roce 1932 ředitelem této školy, kde působil až do své smrti.¹¹⁵

K jeho nejznámějším dílům patří německý překlad Homérovy *Iliady* v roce 1826 a *Odyssey* v roce 1827. Projevil zájem pro díla německého klasika Johana Wolfganga Goetha, o kterém napsal mnoho spisů. Díky několika studiím s ním navázal přátelský vztah v letech 1821–1823. Jedná se například o *Grundzüge zu einer deutschen theoretisch praktischen Poetik, aus Goethes Werken entwickelt* či *Studien über Goethe*. Dále pak *Als Nachtrag zur deutschen Poetik aus Goethe*, které byly vydané ve Vídni. Z jejich přátelství se zachovala korespondence těchto dvou mužů a Goethovým tajemníkem Ackermannem. Díky těmto rozmluvám napsal v roce 1840 *Aforismy*. Pro plzeňskou historiografii je významný výtah z Tannerovy kroniky, *Alte Chronik aus Pilsen*¹¹⁶, který vyšel v Plzni v roce 1835.¹¹⁷ V roce 1850 byl jmenován členem školní rady.¹¹⁸ Zemřel v Plzni 30. prosince 1850 a se svými kolegy Smetanou a Sedláčkem je pohřben na Mikulášském hřbitově.¹¹⁹

¹¹⁵ BOK, Václav. Goethův plzeňský přítel J. St. Zauper. In: *Minulostí západočeského kraje*. Sv. 6. Plzeň: 1968, s. 119–135.

¹¹⁶ V překladu *Stará kronika z Plzně*.

¹¹⁷ LÁBEK, Ladislav. Pomník St. Zaupera na hřbitově u sv. Mikuláše v Plzni. In: *Plzeňsko*. roč. 1932. č. 1, s. 32–33.

¹¹⁸ GRASSL, Basil. *Studienzeit des Komponisten Friedrich Smetana am deutschen Gymnasium in Pilsen 1840 bis 1843*. Pilsen: Karl Maasch, 1924, s. 5.

¹¹⁹ FELIX, Emil. Plzeňský Goethův přítel. In: *Plzeňsko*, Plzeň, 1932. č. 1, s. 21–23.

4. Německá státní reálka v Plzni

Pojem „reálka“ byl v té době novým označením pro novější typ střední školy. V době osvícenství se do popředí dostávaly školy přírodovědné a humanitní, a tak vznikla reálka jako protipól těchto zaměřených škol. Konec 19. století se linul v duchu průmyslové revoluce. Do popředí se dostávala technika a postupem času bylo nutné otevřít nový typ škol, kde by se vyučovalo technickým předmětům.¹²⁰

První reálka vznikla již roku 1706 v německém Halle an der Saale. U nás vznikla daleko později, a to v roce 1833 v Rakovníku na severu Plzně. Jednalo se o školu, kde vyučovacím jazykem byl jazyk český. S touto školou vznikla zároveň i německá alternativa-reálka v Liberci. Ta nebyla zaměřená na techniku, ale její žáci byli vzděláváni v oblasti obchodu. Po zavedení Exner-Bonitzova zákona v roce 1849, který reformoval střední školy, byly reálky ustanoveny jako samostatné školy a byly postaveny na úroveň gymnázií. Spravovány byly jednotlivými zeměmi, proto se v učebních plánech objevují odchylky. Hlavní cílem bylo všeobecné vyučování s důrazem na matematiku, přírodní vědy a živé jazyky. Studium bylo ukončené maturitní zkouškou.

Co se týče Plzně, tak zde byla reálka zřízena již v roce 1863 jako česká střední škola. Měla být protiváhou německého státního gymnázia, které se stále více stávalo doménou Němců. V 60. a 70. letech 19. století totiž v Plzni propukly silné nacionalistické boje a česká strana získávala stále větší převahu. Německá menšina nebyla spokojena a usilovala o svoji reálku. Snažila se vyrovnat české reálce. V Plzni totiž v té době existovala jedna české, ale žádná německá. Není proto divu, že Němci požadovali vlastní německou střední školu tohoto typu. Své přání odůvodňovali tím argumentem, že v celém západním pohraničí, které bylo převážně německé, byla pouze jedna německá reálka, a to v Karlovarském kraji, v Lokti. Proto německá delegace v čele se architektem Martinem Stelzerem odjela roku 1872 do Vídně a domáhala se zřízení reálky v Plzni. Jejich přání bylo vyslyšeno, a ještě téhož roku 18. června roku 1872 byla škola zřízena. Pro žáky se otevřela až 1. září 1873.

Z počátku byly na šest let pronajaty dva domy v Resslerově ulici číslo 18 a 20. Majitelem těchto domů byl architekt Martin Stelzer, který byl již přítomen německé delegace do Vídně.¹²¹

V těchto prostorách měla škola k dispozici pouze tři učebny, jednu místnost určenou k

¹²⁰ KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, s. 95–100.

¹²¹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Německá státní reálka v Plzni*, Plzeň: 1962, s. 1–4.

výtvarné výchově, místnosti pro učitele, kancelář, byt ředitele a také byt pro žáky. Ředitelem byl od samého počátku Wilhelm Smetacek, kterému se k 1. září přihlásilo 131 dětí.¹²²

Co se týče učitelského sboru, působil zde od samého založení školy spisovatel Karel Klostermann jako učitel francouzštiny. Dalším významným profesorem dějepisu a zeměpisu byl rakouský numismatik Franz Thalmayer. Vyučovalo se náboženství, německý a francouzský jazyk, geografie, biologie, geometrie a krasopis. Žáci si mohli vybírat navíc český jazyk, zpěv nebo tělesnou výchovu. Náboženství zde vyučoval profesor z německého státního gymnázia Karl Pleyer a podílel se také na četbě kapitol při bohoslužbě. Do této školy chodili i žáci jiného vyznání než křesťanského. Z celkového počtu navštěvovalo školu 53 žáků židovského původu. Jedním žákem židovského původu byl i pozdější architekt Leo Meisl.¹²³

O rok později, v roce 1875 měla škola již tři třídy a vyučovací předměty byly obohaceny o fyziku a aritmetiku. S postupem času se otevíraly další třídy a vyučovaly se další technické předměty.¹²⁴ Například hned v následujícím roce se škola rozrostla o další třídu, a navíc přibyla výuka chemie. V tomto roce zde studovalo 182 německy mluvících žáků, 34 česky mluvících a 77 žáků s židovským původem.¹²⁵

V roce 1888 vystřídal ředitele a učitele přírodních věd Christophera Jaksche nový ředitel jménem Josef Koster.¹²⁶ Další výměna ředitele proběhla až v roce 1905, kdy se funkce ujal pozdější historik Georg Juritsch, který zde vyučoval zeměpis a dějepis. V této době měla škola již 7 tříd, počet učitelů vyrostl na číslo 31 a celkově zde studovalo 336 žáků.¹²⁷

S rozmachem průmyslu rostla i potřeba školených odborníků, a tak se zvyšoval zájem o německou reálku, na které se vyučovaly technické předměty. Počet žáků natolik stoupl, že škola musela být přestěhována a v roce 1907 byla postavena nová budova v Lucemburské ulici číslo 17, dnešní Škroupově ulici.¹²⁸

V roce 1914 se do školy přestěhovalo již zmiňované německé státní gymnázium. Budova gymnázia byla začátkem první světové války obsazena vojskem.

¹²² STAATS-REALSCHULE. 1. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen, Pilsen: Staats Realschule, 1874, s. 35.

¹²³ Tamtéž, s. 41.

¹²⁴ STAATS-REALSCHULE. 2. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen, Pilsen: Staats Realschule, 1875, s. 24.

¹²⁵ STAATS-REALSCHULE. 3. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen, Pilsen: Staats Realschule, 1876, s. 39.

¹²⁶ STAATS-REALSCHULE. 16. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen, Pilsen: Staats Realschule, 1889, s. 39.

¹²⁷ STAATS-REALSCHULE. 31. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen, Pilsen: Staats Realschule, 1905, s. 58.

¹²⁸ Přejmenování ulic v Plzni. In: *Český deník*. roč. 1940, č. 24.

V té době měla škola 266 studentů, z toho 253 německé národnosti a pouze 12 z českých zemí.¹²⁹

Chod školy se zastavil po zřízení Československa v roce 1918. Městská rada usilovala, aby byla škola sloučena s německým gymnáziem, když už obě sídlily v jedné budově. Její návrh byl schválen, a tak o pár let později vzniklo německé reformní reálné gymnázium.¹³⁰

4.1 Georg Juritsch

Jednou z osobností, která na této škole působila je historik Georg Juritsch, který se narodil 1. dubna 1851 ve Vídni. V roce 1925 absolvoval gymnázium ve Vídni a snažil se dostat na univerzitu, neboť jeho snem bylo studium teologie. Po absolvování gymnázia strávil 7 let v Seeljorge v Alpách. Chtěl si splnit svůj sen, a proto se v rakouské metropoli ucházel o doktorát teologie. V letech 1870–74 studoval teologii a poté ještě filozofii v letech 1878 až 1880. V prvním roce tohoto studia získal doktorát z teologie. Doktorem filozofie se stal až v roce 1885. Když mu bylo 30 let, začal na pedagogické fakultě studovat dějepis a zeměpis pro střední školy. Působil jako učitel náboženství na gymnázium ve Vídni a od roku 1885 se jeho působištěm staly i české střední školy. Vedle náboženství vyučoval ještě dějepis.¹³¹

Po deseti letech vyučování na střední škole byl jmenován ředitelem gymnázia v Míšni a od roku 1905 působil jako ředitel na německé státní reálce v Plzni. Zde působil již jako pátý ředitel a byl pro školu velmi významnou osobností, protože on stál roku 1907 za prosazením návrhu nové budovy školy na Jižním Předměstí.

Věnoval se nejen vyučování a funkci ředitele, ale také ve svém volném čase přednášel například v Mariánských Lázních či v klášteře Teplá. Na škole působil až do školního roku 1921/22.¹³²

Juritsch byl stejně dobrým ředitelem jako historikem. Napsal například *Dějiny Bábberků a jejich rodiny*, které byly na rozdíl od ostatních přeloženy do českého jazyka. Z jeho děl v německém jazyce uvedeme *Der dritte Kreuzung gegen die Husiten* či *Handel und Handelsrecht in Böhmen bis zu hussitischen Revolution* nebo *Quellen und Forschungen aus*

¹²⁹ STAATS-REALSCHULE. 42. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen, Pilsen: Staats-Realschule, 1914, s. 27.

¹³⁰ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Německá státní reálka v Plzni*, Plzeň: 1962, s. 14; viz příloha č. 9.

¹³¹ Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation: *Georg Juritsch* [online]. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2018 [cit. 2019-04-07]. ISBN 978-3-7001-3213-4. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_J/Juritsch_Georg_1851_1925.xml.

¹³² STAATS-REALSCHULE. 50. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen, Pilsen: Staats-Realschule, 1922, s. 21.

*dem Gebiete der Geschichte.*¹³³

V roce 1915 odešel do důchodu, který strávil ve své rodné Vídni. Na smrtelné posteli napsal historickou studii o učebních poměrech v Plzni v prvním století po jejím založení.¹³⁴ Zemřel 11. března roku 1925.¹³⁵

4.2 Hanuš Karlík

Český chemik, podnikatel a osobnost českého cukrovarnictví Hanuš Karlík se narodil 23. května 1850 v Rokycanech jako syn učitele a hudebního skladatele Františka Václava Karlíka. Jeho rodina sice nebyla bohatá, ale ani chudá. Mladého Hanuše sužovalo jiné trápení. V roce 1857 náhle zemřela jeho matka, a tak byl vychováván jen otcem. Ve čtyřech letech nastoupil na elementární školu, kde se učil číst, psát a počítat jak česky, tak i německy. Od 6 let navštěvoval základní školu v Rokycanech. Vyšší vzdělávací ústav už v Rokycanech nebyl, a proto odjel Hanuš v roce 1863 ke své tetě do Plzně. Hanuš vystudoval německou státní reálku. Po jejím ukončení v roce 1866 odešel do Prahy, kde se přihlásil na polytechniku, na obor chemické inženýrství. V té době v Čechách začaly vznikat průmyslové závody. Jen na přelomu roku 1970/71 u nás vzniklo 70 cukrovarů. V roce 1873 se České země mohly pochlubit číslem okolo 150.

Bohužel v témže roce došlo ke krachu na vídeňské burze, která velmi ovlivnila hospodářský vývoj na našem území. Karlík začínal svoji kariéru právě v této době. Ještě na studiích si přivydělával jako cukrovarnický chemik¹³⁶. Svoje vysokoškolská léta ukončil v roce 1870.¹³⁷

Nejdříve přijal místo v cukrovaru ve Velimi, odkud po krátké chvíli odešel do cukrovaru v Dolním Cetně a poté působil v Mělníce. V letech 1874 až 1880 převzal funkci ředitele v malém cukrovaru v Záluží. Již na své studijní cestě do Německa, Francie a Belgie nabyl mnoho zkušeností a znalostí a experimentoval zde s čištěním šťáv.

Později působil od roku 1881 také jako ředitel cukrovaru v Nymburce. Zde prožíval svá nejlepší léta, v roce 1884 vytvořil novou teorii čištění šťáv, kterou odstranil nákladný

¹³³ Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation: *Georg Juritsch* [online]. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2018 [cit. 2019-04-07]. ISBN 978-3-70013213-4. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_J/Juritsch_Georg_1851_1925.xml.

¹³⁴ Ředitel Juritsch. In: *Český deník*: Plzeň, roč. 1912, č. 272.

¹³⁵ STAATS-REALSCHULE. *50. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen*, Pilsen: Staats-Realschule, 1922, s. 12.

¹³⁶ MANSFELD, Bedřich. Hanuš Karlík. In: *Z galerie českých techniků*. 1925, s. 25–30.

¹³⁷ ONDRÁŠEK, Jakub. *Hanuš Karlík*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

způsob čištění spodní filtrací a předvedl příklad moderní rafinérie cukru. Tento vynález byl velmi pokrokový, zavedl způsob trojnásobné saturace jako první ve střední Evropě.

V roce 1882 zavedl ve spolupráci s Františkem Křížíkem do cukrovaru elektrické osvětlení. Tím si získal další prvotinu. Do jeho cukrovaru se sjížděli zájemci nejen z českých zemí. Karlík zde působil až do roku 1906.

Tento nadaný chemik rekonstruoval cukrovary, vypracovával mezinárodní studie, a přitom sám podnikal. Založil továrnu na bramborovou mouku, nymburský pivovar, českosrbskou rafinérii v Čuprii či česko-bulharskou společnost pro cukrovarnický průmysl v Gorne Orehovici. Zasadil se o obrovský rozmach cukrovarnictví. Mimo jiné působil jako předseda v Pražské úvěrní bance. Byl jedním ze zakládajících členů Spolku pro cukrovarnický průmysl v Čechách, sám působil ale ve vídeňské ústředně. Od roku 1844 byl členem Obchodní a živnostenské komory v Praze, členem rozhodčího soudu Pražské burzy, prezidentem Národohospodářského ústavu při České Akademii dnes akademii věd a umění, předsedou Technického muzea v Praze.¹³⁸ Se svým vysokoškolským učitelem doktorem Karlem Preisem vybudoval v roce 1895 výzkumnou cukrovarnickou stanici. O svých metodách a inovacích přednášel, a psal články do novinových listů. Jedna jeho přednáška je otisknuta ve spise s názvem *Praktické cukrovarnictví*.¹³⁹

Česká vysoká škola technická ho za jeho zásluhy, inovace a příspěvky v roce 1906 jmenovala čestným doktorem technických věd.¹⁴⁰ Ještě rok předtím obdržel Řád Františka Josefa. Kříž mu byl předal v hlavním sále cukrovaru v Nymburce.¹⁴¹

Jeho velikost a důležitost pokračovala. V den svých 75. narozenin založil nadaci, kterou pojmenoval *Cena Hanuše Karlíka*. Této nadaci věnoval 1 700 000 Kč, které měli dostávat ocenění laureáti za trvalé zásluhy o československé národní hospodářství.

Když Karlík 10. ledna roku 1927 v Praze zemřel, předsednictví této nadace převzal astronom a vynálezce Josef Jan Frič. Prvním laureátem Ceny Hanuše Karlíka byl plánický rodák František Křížík jako zakladatel českého elektrotechnického průmyslu. Hned druhým byl rakouský a český advokát August Zátka, zakladatel českého školství, továrny na smaltové nádoby a akciového pivovaru v Českých Budějovicích. V roce 1923 obdržel cenu Jan Ludvík Frič, bratr již zmiňovaného astronoma Josefa Jana Friče, se kterým založil závod na výrobu

¹³⁸ MANSFELD, Bedřich. Hanuš Karlík. In: *Z galerie českých techniků*. 1925, s. 25–30.

¹³⁹ KUČERA, Martin. Tři typy osvícených českých podnikatelů, In: *Grant průvodce po nadačním dění*. roč. 1933, č. 4.

¹⁴⁰ MANSFELD, Bedřich. Hanuš Karlík. In: *Z galerie českých techniků*. roč. 1925, č. 12.

¹⁴¹ ONDRÁŠEK, Jakub. *Hanuš Karlík*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

opticko-technických strojů. Jan také vystavěl soukromou observatoř, která je v současnosti sídlem Astronomického ústavu Akademie věd ČR.¹⁴²

4.3 Leo Meisl

Další osobností této střední školy je Leo Meisl, německy mluvící architekt původem z Plzně. Leo se narodil 10. září 1901 do rodiny obchodníka Karla a Růženy Meislových. Absolvoval v Plzni právě německou státní reálku, na níž v roce 1919 složil maturitní zkoušku.¹⁴³ Od školního roku 1920/21 se hlásil k židovské národnosti, která na škole také studovala. Po úspěšné maturitní zkoušce pokračoval ve studiu na německé Vysoké technické škole v Praze, kterou v roce 1925 ukončil úspěšnou státní zkouškou. Ukončil tak svá studentská léta a usadil se v rodné Plzni, ve Smetanově ulici číslo 13. Poté, co se oženil, změnila se jeho doručovací adresa na ulici Na Belánce, dnešní ulice Bedřicha Smetany.

V témže roce se v Plzni konala soutěž o návrh budovy s biografem Elektra, které se Meisl účastnil. Díky tomu se postavil na vlastní nohy a od roku 1930 vystupoval jako samostatný architekt. V soutěži s jeho projektem vystupujícím pod heslem „Hurvínek“ získal třetí místo. Jeho první realizací je pomník doktora práv Adolfa Riedla na židovském hřbitově. Podle jeho návrhu byl pomník pravděpodobně postaven v roce 1933. Pracoval tedy s funerální architekturou a realizoval hlavně nájemní domy a soukromé vily pro židovskou klientelu.¹⁴⁴

Jeho nejzajímavější realizací byl areál městského výstaviště v Radčické ulici v letech 1937 až 1938. Tento areál vznikl k jubilejní šesté *Dělnické, živnostenské a hospodářské výstavě*, kde Meisl realizoval budovu městského pivovaru. Impulzem k tomuto činu bylo rozhodnutí vlády o tom, že Plzeň bude organizátorem mezinárodní výstavy EX PLZEŇ, která se měla orientovat na gastronomii. Některé objekty byly na konci výstavy v roce 1938 zrušeny.¹⁴⁵

Co se týče jeho architektonických objektů, v ulici Na Belánce číslo 6 měl svůj dům, který si nechal dle svého plánu postavit v letech 1936 a 1938. Sousední dům Na Belánce číslo 1 postavil pro stavitele Josefa Špalka v letech 1934–1935. Tyto dvě budovy ve

¹⁴² KUČERA, Martin. Tři typy osvícených českých podnikatelů, In: *Grant průvodce po nadačním dění*. roč. 1933, č. 4; viz příloha č. 10.

¹⁴³ STAATS-REALSCHULE. *47. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen*, Pilsen: Staats-Realschule, 1919, s. 3.

¹⁴⁴ DOMANICKÝ, Petr. *Leo Meisl*. In: *Pěší zóna*. Plzeň: Kulturní sdružení Ars, sešit 9, 2001, s. 5–12.

¹⁴⁵ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 179–180.

funkcionalistickém stylu dnes slouží jako nájemní domy.¹⁴⁶

V roce 1931 navrhl ještě jeden funkcionalistický soukromý dům v Mírové ulici číslo 7, v Plzni-Bezovce, který patřil doktoru Jiřímu Freundovi. Dnes tento dům slouží k soukromým účelům.¹⁴⁷

Po norimberských zákonech, které vstoupily v platnost po 28. červenci v roce 1939, se na konci 40. let rozpadla jeho kariéra. Byl sice židovské národnosti, ale k lednovému transportu roku 1942 do Terezína přiřazen nebyl. Z jednoho ohlašovacího lístku pro nájemce víme, že byl 21. ledna roku 1943 v Plzni naposledy. Pak utekl do Prahy, kde byl zatčen a deportován do Terezína a tam 18. ledna 1944 zemřel.¹⁴⁸

4.4 Franz Thalmayr

Franz Thalmayr je důležitou osobností spojenou s německou reálkou v Plzni. Jedná se o rakouského numismatika a učitele, který se narodil 29. května 1854 v Saalfeldenu v Rakousku. Pocházel z rodiny obchodníka, která ho na studiích podporovala a díky které mohl navštěvovat poměrně vzdálené gymnázium v Salzburgu. Po úspěšném absolvování gymnázia, studoval v letech 1873 až 1877 historii, geografii a germanistiku na univerzitě v Grazu. V roce 1883 navíc získal doktorát z dalšího oboru, z filozofie. Po studiích působil jako pomocný učitel na gymnáziu v Grazu a v Bielitz.¹⁴⁹ V roce 1894 začal učit na gymnáziu v Linci, a o pár let později, v roce 1900 se zde stal ředitelem dívčího lycea. O rok později přišel do Plzně a působil i na německé státní reálce, kde byl později jmenován profesorem. Vyučoval zde od roku 1891 do roku 1896 zeměpis a dějepis.¹⁵⁰

Když nastoupil na gymnázium v Linci v Rakousku, vydal spis *Über Wielands Classicität, Sprache und Stil*.¹⁵¹ Ve stejném roce ještě publikoval dílo *Goethe und das classische Alterthum*.¹⁵² V letech 1906 až 1907 psal *Enzyklopädischen Handbuch der*

¹⁴⁶ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 196.

¹⁴⁷ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 206.

¹⁴⁸ DOMANICKÝ, Petr. *Leo Meisel*. In: Pěší zóna. Plzeň: Kulturní sdružení Ars, sešit 9, 2001, s. 5–12; viz příloha č.11.

¹⁴⁹ Bývalé město v Těšínském Slezsku, dnešní Polsko.

¹⁵⁰ STAATS-REALSCHULE. *18. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen*, Pilsen: Staats-Realschule, 1892, s. 30.

¹⁵¹ V českém překladu *O Wielandově klasicismu, jazyku a stylu*.

¹⁵² V českém překladu *Goethe a klasický starověk*.

Erziehungskunde.¹⁵³ Vedle literatury se ve volném čase věnoval numismatice. Když učil na gymnáziu, vyhlásil projekt-*Medaillen des Erzhauses Österreich und der vaterländischen Geschichte*. Jeho zájmu o tento obor si všiml tehdejší ředitel muzea Francisco Carolinum a Thalmyera jmenoval referentem správní rady. Ten zde působil až do roku 1905, do té doby, než se stal ředitelem gymnázia v rakouském městě Ried.

Jeho zapálenost a neúnavného pedagogického ducha můžeme sledovat z jeho rozpravy *Zur Geschichte des Linzer Mädchengymnasiums*.¹⁵⁴ Zde popisuje vývoj gymnázia, líčí, jak za jeho pětileté ředitelské funkce škola vzkvétala.

V roce 1911 se vrátil do funkce ředitele na gymnázium do Lince, kde také se svojí ženou a dcerou působil jako pomocná síla v záložní nemocnici. Gymnázium a funkci ředitele opustil v roce 1919, kdy odešel do důchodu. Konečně měl čas plně se věnovat numismatice. V důchodu byl předsedou německého jazykového spolku *Deutsches Sprachverein*“ a ve spolku rakouských učitelů středních škol.¹⁵⁵

V posledních letech svého života se věnoval hledání rodného domu Marianny von Willemer, rodačky z Lince. On v roce 1903 již této herečce, zpěvačce a přítelkyni Goetha věnoval jednu studii. Vídeňský Goethův spolek usiloval o pamětní desku na rodném domě této dámy. Thlamayerovi se nepodařilo zjistit přesné místo narození, ale spolek rozhodl, že Marianne von Willemer bude mít pamětní desku na zdi zdejší fary. Thalmyr se bohužel odhalení nedočkal, zemřel 4. ledna 1930 a deska byla odhalena až v roce 1931.¹⁵⁶

4.5 Adolf Posnanski

Nemálo důležitým mužem je doktor filozofie a rabín Adolf Posnanski, o němž nemáme tolik dostupných informací jako u předchozích. Víme, že se narodil 3. června 1854 v Lubraniec nedaleko Varšavy. Studoval nejdříve na gymnáziu a poté i na univerzitě ve Vratislavi. Po ukončení studií a získání doktorátu na Sorbonně, působil v letech 1899 až 1891 jako rabín v Liberci.¹⁵⁷ Dalším působištěm se mu stala Plzeň, kam přišel roku 1891. Hned v následujícím roce začal vyučovat na německé reálce a na německém státním

¹⁵³ V českém překladu *Encyklopedická příručka výchovy*.

¹⁵⁴ V překladu *Dějiny dívčího gymnázia v Linci*.

¹⁵⁵ UBELL, H.: Nachruf. Franz Thalmyr. <https://www.zobodat.at> [online]. Linz [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: https://www.zobodat.at/pdf/JOM_83_0243-0246.pdf.

¹⁵⁶ Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation: *Thalmar Franz* [online]. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2018 [cit. 2019-03-10]. ISBN 978-3-7001-3213-4. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_T/Thalmyr_Franz_1854_1930.xml.

¹⁵⁷ Pavel Frýda. Plzeň-Pomocná synagoga a starší židovský hřbitov: Adolf Posnanski. www.zanikleobce.cz [online]. 2015, 10.1.2009 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=96127>.

gymnáziu židovskému náboženství.¹⁵⁸

Školu opustil až v roce 1907. Vyměnil ji za gymnázium ve Vídni, kde také vyučoval náboženství. V rakouské metropoli ve svých 68 letech, v roce 1920 zemřel.¹⁵⁹

¹⁵⁸ STAATS-REALSCHULE. *18. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen*, Pilsen: Staats Realschule, 1892, s. 30; K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1892*. Pilsen: Karl Maasch, 1892, s. 37.

¹⁵⁹ SINGER, Isidore, Alexander KISCH. Adolf Posnanski. *Jewish Encyclopedia* [online]. West Conshohocken, 2011 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/12304posnanski-adolf>.

5. Německé státní reálné gymnázium

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, vzniklo toto gymnázium přeměnou německé reálky v roce 1921. Toto reformní reálné gymnázium bylo zvláštním typem, kde se na nižším stupni učila latina a poté se od páté třídy nevyučovala řečtina, ale francouzština nebo angličtina. Uvedený typ školy nebyl mezi lidmi moc v oblibě, a tak se na shromáždění rodičů volalo o přeměně na reálné gymnázium. Žádosti rodičů bylo vyhověno a roku 1928 vzniká reálné gymnázium. Na rozdíl od reformního gymnázia se zde provádělo dělení volbou řečtiny nebo francouzštiny. Žáci měli možnost učit se řečtinu a větší důraz byl kladen na mateřskou řeč, moderní jazyk a přírodní vědy.

Budova byla umístěna, jak již z předchozí kapitoly víme, v budově bývalé reálky v Lucemburské ulici číslo 17 na Jižním předměstí. Pojmenování dnešní ulice bylo uvedeno již výše. Ředitelem byl Viktor Kindermann, který byl jedním z ředitelů státní reálky. Na gymnáziu se na rozdíl od její bratrské školy, od státní reálky, hned v prvním roce otevřelo sedm tříd. O žáky tedy nebyla nouze, protože celkem navštěvovalo školu 246 žáků, přičemž průměrně bylo v jedné třídě 12 žáků. V 6. a 7. ročníků ale bylo žáků zapsáno značně méně, a to rovnou o polovinu. Vyučováno bylo náboženství římsko-katolické, protestantské a judaismus. V prvních třídách byli pouze chlapci, od druhé třídy školu navštěvovaly i dívky.¹⁶⁰

Pro běh těchto tříd musela být povolána pomocná síla, kterou představoval Karel Klossterman, který zde vyučoval francouzštinu stejně jako na státním německém gymnáziu. Další významnou osobností, která zde předávala své znalosti, byl tepelský historik Basil Grassl.

Mezi žáky této školy se projevovaly fašistické a nacionalistické tendence. Sítila fašistická strana vlivem růstu henleinovského hnutí a od jara 1938 byla většina členů sboru příslušníky NSDAP. V posledním roce svého fungování měla škola celkem 316 studentů.¹⁶¹ Je tedy patrné, že se škola rozšiřovala a vzkvétala. Bohužel došlo v důsledku okupace Německem k jejímu zrušení. Od roku 1939 byla škola přejmenována na Německou vyšší školu.¹⁶²

¹⁶⁰ Archiv města Plzně. Deutsche Staats – Realgymnasium. Hlavní katalog 1922/1923. inv. č. 13d40.

¹⁶¹ STAATS-REAL GYMNASIUM, 65. *Jahresbericht des deutschen Staatsrealgymnasium in Pilsen*, Pilsen: Staatsrealgymnasium, 1937, s. 3.

¹⁶² Viz příloha č. 9.

5.1 Basil Grassl

Jednou z nejdůležitějších postav, která na této škole působila je již výše zmíněný historik Basil Grassl, který se narodil 22. srpna roku 1873 v Grossu, v Rakousku. V letech 1892 až 1896 studoval teologii a filologii na univerzitě v posledním roce svých studií byl pokřtěn na kněze a první mši odsloužil ve svém rodném městě. Poté ještě vystudoval moderní filologii, kterou zakončil roce 1899 doktorátem filosofie. Vedle učitelství se věnoval historiografické činnosti formou publikací z církevní historie.

Výsledkem jeho úsilí je několik monografických prací a novinových článků. K nejvýznamnějším patří edice Chotěšovského nekrologia z roku 1489. I když je tento pramen formálně kritizován, je tato edice velmi důležitou studnicí informací pro každého zabývající se chotěšovskou historií.

Grasslova písemná pozůstalost představuje v tepelském archivu jen velmi malou část. Byl sice velmi publikačně činný, avšak dochovalo se jen velmi málo. Napsal publikaci o Smetanovi, který studoval na plzeňském gymnáziu. Také psal o premonstrátské hagiografii a dějinách tohoto řádu. V Plzni vydal spis *Geschichte und Beschreibungen des Stites Tepl.*¹⁶³ Přispíval do regionálního tisku v Čechách, Rakousku i Německu. Další důležitou studií je studie o blahoslaveném Hroznatovi z roku 1917, *Die selige Hroznata*. Jeho historické zaměření ho přivedlo k funkci okresního konzervátora okresu Mariánské Lázně.

Byl za své zásluhy dekorován civilním rytířským řádem bulharským králem Ferdinandem I. Koburgem. Stalo se to 25. srpna roku 1911. Grassl byl jednou z mála osobností tepelského kláštera, která tento řád obdržela.

Jak již bylo řečeno, působil na německém státním gymnáziu. Vyučoval zde od roku 1899 francouzštinu, řečtinu a v 5. a 6. ročníku také latinu.¹⁶⁴ Byl mimo jiné i správcem profesorské knihovny.¹⁶⁵

V roce 1932 odešel do důchodu a poté pracoval jako pomocný duchovní v Plzni-Doubravce. Zemřel v Plzni 25. 4. roku 1945 a byl zde i o 5 dní déle pohřben na městském hřbitově.¹⁶⁶

¹⁶³ V překladu *Dějiny a popis kláštera Teplá*.

¹⁶⁴ Archiv města Plzně, fond Německé gymnázium v Plzni, č. kartonu 1562, *Osobní výkazy učitelů*. Personalstandes-Tabelle. Bassil Grassl.

¹⁶⁵ STAATS-REAL GYMNASIUM, 59. *Jahresbericht des deutschen Staatsrealgymnasium in Pilsen*, Pilsen: Staatsrealgymnasium, 1931, s. 3.

¹⁶⁶ Hlinomaz, Milan. Tepelský historik Dr. Basil Grassl. In: *Sborník Chebského muzea*, Cheb: Chebské muzeum. 2003, s. 305–310.

6. Německá obchodní akademie v Plzni

Další střední školou, která zde fungovala je obchodní akademie. V 80. letech 19. století došlo v Plzni k velkému hospodářskému rozmachu. Němečtí obchodníci se v roce 1886 sdružili ve *Spolek německých obchodníků a průmyslníků v Plzni* a tento spolek usiloval o vznik akademie. Hned v téže roce byly učiněny kroky k jejímu zřízení, ale v Plzni byly nevhodné podmínky. Byla zde již totiž česká obchodní akademie. Spolek ale přesto trval na jejím založení, konaly se schůze, podávaly se návrhy. Více než po dvaceti letech byl konečně návrh schválen. Škola byla otevřena roku 1894 a financoval ji daný spolek. Byla umístěna v soukromém domě v Koperníkově ulici číslo 21 a jejím ředitelem byl Anton Schmidt. Škola se samozřejmě rozrůstala, a tak došlo ještě ke dvěma stěhováním. V roce 1896 se přesunula do budovy tělocvičného spolku Aar a poté v roce 1906 do nájemního domu v Palackého ulici. Jelikož škola měla v té době pouze jednu třídu, tak se stěhováním nebyl problém. Poslední změnou byla nová budova v Nerudově ulici číslo 1214, kde dnes sídlí Střední odborná škola užitého umění a designu. Návrh budovy provedl vídeňský architekt a učitel Ludwig von Tetmajer.¹⁶⁷

Ve funkci ředitele se vystřídal mnoho osobností. Prvním mužem, který se ujal vedení této nové školy ve školním roce 1897/98 Anton Schmidt.¹⁶⁸ Ředitelna poté vystřídala ještě 4krát svého majitele. Nejdéle ve funkci byl Sigfried Lederer, který zde učil obchodní právo. Působil zde od školního roku 1916/17 až do předposledního roku fungování školy, a to do roku 1936/37, kdy odešel do důchodu.¹⁶⁹ V posledním roce školy ho vystřídal Heinrich Sedlak.¹⁷⁰

Na začátku svého fungování měla škola pouze šest učitelů a dvě třídy. Školu navštěvovalo celkem 46 žáků. Z tohoto počtu jich 40 mělo německý jazyk jako svůj mateřský. Co se vyznání týče, 31 se hlásilo ke katolickému vyznání a zbytek k židovskému. Vedle akademie se zde nacházela i *Handelsfortbildungsschule* čili obchodní pokračovací škola, která ve 3 ročnících vyučovala 88 žáků. Dalším odvětvím školy byla *Handelschule für Mädchen*, Obchodní škola pro dívky, která byla pouze dvouletým oborem. Měla 90 žákyň,

¹⁶⁷ DEUTSCHE HANDELS/AKADEMIE. Pilsen: Deutsche Handels/Akademie, 1908.

¹⁶⁸ SCHMIDT, Anton. *4. Jahresbericht der deutschen Höheren Handelschule in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1898, s. 4.

¹⁶⁹ HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1937, s. 4.

¹⁷⁰ HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1938, s. 5.

kde pouze 10 z nich bylo česky hovořících.¹⁷¹

Pod záštitu obchodní akademie tehdy spadala i *Einjährige Handelfachschule*, Jednoletá obchodní odborná škola s jednou třídou a se 30 žáky.¹⁷² V roce 1912 přibyl ještě maturitní kurz pro absolventy středních škol.

Škola ve své době nabízela mnoho možností, avšak její chod se zastavil roku 1939. V této době měla škola 7 tříd, které navštěvovalo pouhých 91 žáků. Zajímavostí je, že se zde vyučoval jen německý, český a francouzský jazyk. Angličtina na rozdíl od ostatních škol chyběla. Dnes se v budově německé Obchodní akademie nachází Střední odborná škola užitého umění a designu.¹⁷³

6.1 Gerhard Eis

Jednou z významných osobností, která na německé obchodní akademii působila, je básník a historik Gerhard Eis, který se narodil 9. března roku 1908 v Ústí nad Labem do rodiny architekta. Vzhledem k tomu, že nepocházel z úplně chudé rodiny, mohl si dovolit studovat, což jeho rodiče považovali za důležité. Nejdříve vystudoval vyšší reálku a poté v roce 1927 maturoval na gymnáziu v Praze. Ačkoliv by bylo se dalo očekávat, že ho jeho otec pošle studovat architekturu, byl přijat na obor přírodních věd a chemie na Německou univerzitu. Navštěvoval také přednášky z německé filologie a anglistiky, které mu učarovaly a v roce 1931 získal doktorát.

Svoje znalosti jazyka si upevnil a prohloubil při pobytu v Londýně. Po roce 1931 se mu otevřel svět, stal se pomocným učitelem na obchodní akademii v Plzni, kde učil německý jazyk. Zatímco se při zkráceném úvazku věnoval učitelství, dodělal si v roce 1932 učitelskou zkoušku z angličtiny a němčiny pro vyšší odborné školy.

Na škole v Plzni působil do roku 1936 jako pomocný učitel a od školního roku 1936/1937 vystupoval jako řádný učitel.¹⁷⁴

¹⁷¹ SCHMIDT, Anton. *1. Jahresbericht der deutschen Handelslehranstalt in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1895, s. 5.

¹⁷² HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1911, s. 12.

¹⁷³ HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1938, s. 5; viz příloha č. 12.

¹⁷⁴ HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1937, s. 7.

Také od roku 1933 učil na německém dívčím reformním gymnázium češtinu.¹⁷⁵ Své práci věnoval všechnen svůj čas a bylo vidět, že ho opravdu baví. V roce 1935 ještě získal titul docenta a byl soukromým docentem pro starší němčinu a literaturu.

Značnou část svých prací věnoval otázce Sudet, oblasti, ze které on sám pocházel. V roce 1932 vydal knihu *Das geistige Leben in Aussig um 1600*, v roce 1940 *Die Sendung der Deutschen Kultur im Sudetenraum*.¹⁷⁶ Založil sudetoněmecký archiv, psal příspěvky do sborníků německých vědců. Spolupracoval na vydání několika lexikonů, například na *Lexikon für Theologie und Kirche*, *Neue Deutsche Biographie* a *Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte*.

V roce 1937 uzavřel svoji životní plzeňskou kapitolu a vrátil se do svého rodného kraje, kde v Liberci až do konce 2. světové války působil na obchodní akademii. Mezitím v roce 1938 vstoupil do NSDAP. Ještě v Plzni v roce 1936 se začal zajímat o staroněmeckou literaturu, zaklínadla, pranostiky a o lékařskou odbornou prózu. Zabýval se historickou němčinou, studoval přísloví a písně. Psal básně, balady i novely. Z jeho děl si například uvedeme *Lebendige Vergangenheit* či novelu *Der Herrenschuss*, které mu vydalo nakladatelství v Karlových Varech a v Berlíně.

V letech 1940–45 působil na pražské Německé univerzitě, na filosofické fakultě, kde přednášel studentům o starogermánštině a německé literatuře. Během této doby stihl vyučovat, mezi léty 1940–1943 bojovat ve wehrmachtu a poté opět přednášet na univerzitě v Bratislavě. V roce 1945 ukončil svoje působení na univerzitě a uprchl s rodinou do Německa. Nejdříve pracoval jako pomocná síla ve Freisingu, kde vytvářel katalogy knihoven a v roce 1937 se již vrátil do školství, které ho tak naplňovalo. Přijal místo vedoucího pracovníka germanistického institutu na vysoké škole filosoficko-teologické v Bamberku, v roce 1939 přednášel na filosoficko-teologické univerzitě v Pasově. Od roku 1950 byl na mnichovské teologické fakultě, kde byl 5 let. V roce 1955 se přestěhoval do Heidelbergu, kde byl mimořádným profesorem německé filologie a středověké folkloristiky.

Zde se stal ředitelem Německého institutu. Hned po příchodu do Heidelbergu vydal jedno ze svých děl – *Historische Lautund Formenlehre des Mittelhochdeutsche* a napsal svoji nejžádanější knihu – *Vom Zauber der Namen*.

Byl velmi váženým profesorem, v roce 1967 byl pozván na univerzitu do USA, kde měl možnost bádát v archivech o starogermánštině, spisovné němčině středověku, o starosasštině.

¹⁷⁵ DEUTSCHES VEREINS-MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. 31. Jahresbericht des deutschen Vereins Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen. Pilsen: Selbstverlag, 1933, s. 4.

¹⁷⁶ V překladu *Duchovní život v Ústí nad Labem okolo roku 1600* a *Poslání německé kultury v Sudetech*.

Věnoval se starogermánským znakům. Znovu se vrátil k dějinám Sudet. Sbíral středověké rukopisy a stal se literárním historikem. Položil základy středověké literatury. Díky němu bylo zpřístupněno mnoho děl se středověkou lékařskou tematikou.

V roce 1967 odešel Eis do penze a zemřel 29. března 1982 ve městě Schriesheim nedaleko Heidelbergu v Německu.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Marcella Husová. *Gerhard Eis* [online]. Praha: Historický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: [Http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/EIS_Gerhard_9.3.1908](http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/EIS_Gerhard_9.3.1908).

7. Německá vyšší dívčí škola v Plzni

Koncem 19. století se objevila potřeba vyššího vzdělání pro ženy, kterým byly přístupné jen škol národní a hlavní. Gymnázia a reálky pro ně byly uzavřeny. Na základě toho byly podávány návrhy na vznik vyšších dívčích škol. Tyto pokusy o vznik škol pocházely jak ze stran Čechů, tak ze stran Němců.

V Plzni vznikla v letech 1862–1877 německá soukromá škola pro dívky, kterou vedla Floretina Ottová. Tato škola zanikla o několik let později po jejím otevření. Ve snaze vyhovět žádostem, vznikla Německá škola pro další vzdělávání dívek, kde učili učitelé z ostatních středních škol. Škola byla soukromá a dvouletá a učilo se zde jen odpoledne.

Na základě touhy po zdokonalení dívčího vzdělávání byl svolán sjezd do rakouské metropole. Výsledkem bylo vydání provizorního statutu týkající se dívčích lyceí, která byla v Plzni založena až v roce 1902.

Byla to vyšší německá dívčí škola. Škola byla soukromá a sídlila v budově tehdejšího německého tělovýchovného spolku Aar, v Husově ulici číslo 324. Ředitelem byl Franz Neumann a první rok byla otevřena pouze první třída s 26 žákyněmi. Učilo zde mnoho učitelů z německé státní reálky jako například Oskar Wolfram či Ferdinand Kende. Náboženství zde učil rabín Adolf Posnanski, který učil také na německé státní reálce. Škola se rozšiřovala a v posledním roce svého fungování měla první, čtvrtou, pátou a přípravnou třídu, které navštěvovalo celkem 67 žákyně. Počet se sice více než zdvojnásobil, ale škola se během roku 1908/1909 přeměnila na německé dívčí lyceum.¹⁷⁸

Škola se pak přestěhovala do vlastní budovy v Resselově ulici číslo 22, která byla dříve pronajata německé reálce. V této instituci se v první, čtvrté, páté a šesté třídě vzdělávalo už 79 žákyně. Ředitelem byl Josef Loeffler. Učili zde také někteří učitelé z vyšší německé školy.¹⁷⁹ Veřejnost ale pořád nebyla spokojena se stavem dívčího školství, byl sjezd svolán znovu. Výsledkem bylo doporučení k přeměně v reformní reálné gymnázium. Nakonec byla v roce 1918 provedena důsledná koedukace a dívkám bylo umožněno navštěvovat všechny druhy středních škol.

Lyceum se pochopitelně zrušilo a bylo přeměněné na reformní reálné gymnázium, které fungovalo až do roku 1938. Škola měla na začátku svého působení již 6 tříd, které navštěvovalo 109 děvčat. Vyučován byl jak německý, tak anglický či francouzský jazyk.

¹⁷⁸ Archiv města Plzně. Fond Německá vyšší škola v Plzni. Hauptkatalog 1902-1908. inv. č. 14b1; viz příloha č.13

¹⁷⁹ Archiv města Plzně. Fond Německé dívčí lyceum v Plzni. Hauptkatalog 1908-1911. inv. č. 14b2.

Došlo ke změně ředitele, Josef Loeffler byl vystřídán Rudolfem Zelinkerem.

Ve školním roce 1931/1932 zde učil latinu již zmiňovaný rakouský historik a učitel na německém státním reálném gymnáziu Basil Grassl.¹⁸⁰ Další důležitou postavou učitelského sboru byl doktor filozofie Otto Antscherl.¹⁸¹

Na konci svého působení, ve školním roce 1937/38, měla škola 245 žáků, z toho německy mluvících žáků bylo 224 a 13 studentů mělo v rodném listě zapsáno češtinu jako rodný jazyk.¹⁸²

Ze všech německých středních škol, z německé reálky, reálného gymnázia a dívčího reálného gymnázia vznikla vyšší škola pro chlapce i dívky. Dnes v tomto objektu sídlí 32. mateřská škola.^{183 184}

7.1 Otto Antscherl

Jednou z méně známých osobností byl učitel Otto Antscherl, narozen 8. června roku 1895 v Praze do rodiny Bedřicha a Betty Bormannových. Nelze o něm najít mnoho informací. Víme jen, že v Praze učil na státním reálném gymnáziu,¹⁸⁵ byl doktorem filozofie a později získal i titul profesora. Bohužel nelze zjistit podrobnosti o předchozím vzdělání. Co ale s jistotou víme, je jeho působení na plzeňské Vyšší dívčí škole. Ve výročních zprávách této střední školy stojí, že zde učil dějepis a fyziku v letech 1933–1936.^{186 187}

Zajímavostí je, že byl židovského původu. V roce 1942 byl deportován do Terezína a odtud do koncentračního tábora v Rize, kde 20. srpna roku 1942 zemřel.¹⁸⁸

¹⁸⁰ MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. 31. *Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*, Pilsen. 1933, str. 4.

¹⁸¹ Archiv města Plzně. Fond Dívčí reformní reálné gymnázium. Hauptkatalog 1920/21. č. 13b105.

¹⁸² DEUTSCHES VEREINS-MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. 36. *Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1938, s. 11.

¹⁸³ BĚLOHLÁVEK, M., *Německá vyšší škola v Plzni, Německé dívčí lyceum v Plzni, Německé spolkové dívčí reformní reálné gymnázium v Plzni*, Plzeň: 1962, s. 1–5.

¹⁸⁴ Viz příloha č. 13.

¹⁸⁵ MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. 34. *Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*, Pilsen. 1936, str. 4.

¹⁸⁶ DEUTSCHES VEREINS-MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. 31. *Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1933, s. 4.

¹⁸⁷ DEUTSCHES VEREINS-MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. 33. *Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1935, s. 2.

¹⁸⁸ *Holocaust.cz: Dr. Otto Antscherl* [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-04-12]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/database-obeti/obeti/74892-otto-antscherl/>.

8. Německá vyšší škola v Plzni

O kapitolu dříve bylo uvedeno, že tato škola vznikla přeměnou německého státního reálného gymnázia a německého spolkového dívčího reformního reálného gymnázia. Škola vznikla v roce 1939 důsledkem zapojení německého školství v protektorátu Čechy a Morava do systému německého říšského školství. V Německu existovaly jen gymnázia a vyšší školy.

Německé vyšší školy vznikly na základě školské reformy po válce. Byly to střední školy, které byly ukončeny maturitní zkouškou. Vyučovala se zde především látka spojená s německou vzdělaností, doplněná o matematiku, přírodní vědy a moderní jazyk.

V důsledků válečných událostí a stále se zhoršující vojenské situaci Německa, byli němečtí žáci již od 16 let posíláni do armády jako pomocníci válečného letectva. Aby mohli žáci dostudovat, byly zřizovány doučovací školy. Tak tomu bylo i v Plzni, kde se od roku 1944 stala z vyšší školy pověřená škola pro pomocníky vojenského letectva. Výroční zprávy této školy se nedochovaly. Mohlo to být způsobeno tehdejším nepřátelským postojem ke všemu českému a neodevzdáváním svých zpráv do muzea. Z výročních zpráv tedy nemůžeme zjistit, kolik měla škola žáků, kdo na ni působil jako učitel nebo student. Neznáme ani její přesnou adresu, víme jen, že byla umístěna na Lochotíně.¹⁸⁹

¹⁸⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Německá vyšší škola v Plzni*, Plzeň, 1962, s. 1–4.

9. Německá průmyslová škola v Plzni

Další a poslední plzeňskou německou školu představuje střední průmyslová škola. Ta byla založena ministrem kultury 21. 8. 1876. Svoje privilegium si získala tím, že byla teprve druhá v Českých zemích. Tou první se mohl chlubit Liberec.¹⁹⁰ Prvním ředitelem byl doktor Anton Majer, který pronajal nájemní dům v dnešní Tylově ulici číslo 39. Na začátku svého působení měla škola pouze čtyři učitele a pět tříd v prvním poschodí onoho nájemního domu, kam docházelo pouhých 50 žáků.¹⁹¹ Počet žáků nebyl vysoký, ale jejich počet se postupně zvětšoval, a tak škola ještě v tom samém roce pronajala dalších 7 místností. V roce 1880 měla škola v pronájmu již druhé patro, a ještě jeden dům v Tylově ulici číslo 48. V roce 1885 škola disponovala 10 třídami, jednou místností určenou k modelování interiéru a exteriérů budov a 7 výtvarnými místnostmi.¹⁹²

Jak už název napovídá, škola byla technického zaměření, navštěvovali ji žáci, kteří se chtěli dále vzdělávat v matematicko-technických, chemicko-technických a stavebních oborech. Fungování školy se dělilo mezi *Vyšší průmyslovou školou*, tzv. Mistrovskou školu a v roce 1880 přibyla ještě *Vyšší vzdělávací škola*, přičemž na té prvně zmíněné se vyučovalo pouze v německém jazyce a na *Vyšší vzdělávací škole* si mohl student vybrat dle svého rodného jazyka.¹⁹³

Na této škole působila celá řada zajímavých osobností, jednalo se o architekty Adolfa Hrusu, Viktora Schwerdtenra, Augusta Helmara von Tetmajera a Ludwig Tremmel. Všichni tito učitelé státní průmyslové školy po sobě zanechali v Plzni alespoň jedno dílo, kterým si jej dodnes můžeme připomínat. V následujících kapitolách budou nejen tito učitelé a architekti představeni, ale zároveň budou uvedena místa jejich realizací.

Školní budova se konečně změnila, byla na návrh architekta Skřivánka mezi lety 1915 a 1920 přestavěna.¹⁹⁴ Na konci své éry v roce 1938 měla studentů sice více, ale nebylo to příliš převratné číslo. Navíc bylo zrušeno odvětví *Vyšší průmyslové školy*.

¹⁹⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 145.

¹⁹¹ K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE IN PILSEN. *Bericht über das Schüljahr 1912-13*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1913, s. 38.

¹⁹² GOTTLOB, Sigmund. *Gegenwärtiger Bestand und die Entwicklung an der Staats-Gewerbeschule in Pilsen*. Pilsen: K. k. deutschen Staats-Gewerbeschule, 1891.

¹⁹³ K. K. STAATS-GEWERBESCHULE. *Programm und Lehrpläne der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1880, s. 3.

¹⁹⁴ DOMANICKÝ, Petr, JEDLIČKOVÁ, Jaroslava. *Plzeň v době secese*. Plzeň: NAVA, 2005, s. 21.

Později bylo vyučování přerušeno i na zbylých odvětvích z důvodu odchodu učitelů na průmyslovou školu do Chebu.¹⁹⁵

9.1 Adolf Hrusa

Prvním učitelem spojeným s německou průmyslovou školou je jméno Adolfa Hrusy, který se narodil v roce 1876 ve Vídni. O jeho životě se neví příliš mnoho informací, ale je známo, že působil v Plzni a v příhraničních oblastech, například v Horšovském Týně. Co stoprocentně víme je, že mezi lety 1907¹⁹⁶ až 1923 učil na této škole. Vyučoval kresbu a kaligrafii.¹⁹⁷

V roce 1928 se odstěhoval do Děčína, kde byl přijat jako učitel na neznámém učilišti. V Plzni po sobě zanechal realizaci domu Simona Semlera na Klatovské třídě číslo 19. Byt navrhl mezi lety 1920 až 1925 v art-deco stylu, zmodernizoval schodišťové prostory a zmodernizoval průčelí domu. Rodina Semlerovým měla v Plzni firmu s železárenským zbožím. Firma později vyráběla i jehly do gramofonových desek. Hrusa realizoval ve 20. letech ještě jeden rodinný dům na Lochotíně.¹⁹⁸ Další informace o Adolfu Hrusovi v dostupných materiálech nelze najít, a tak neznáme ani datum a místo jeho smrti.¹⁹⁹

9.2 Viktor Schwerdtner

Druhým významným učitelem je Viktor Schwerdtner, který se narodil 10. května 1846 v Bratislavě. Od roku 1879 žil v Plzni a také byl v tomto roce jmenován profesorem. Na průmyslové škole vyučoval projektovému kreslení a v letech 1882/1907 učil předmět o stavebních stylech.²⁰⁰ Ve škole měl na starosti správu ochrany památek. Působil tedy nejen jako učitel, konzervátor, ale i architekt. V Plzni realizoval budovu rakousko-maďarské banky

¹⁹⁵ DRUHÁ STÁTNI PRŮMYSLUVÁ ŠKOLA V PLZNI. Výroční zpráva za školní rok 1938-39. Plzeň. 1939, s. 4; viz příloha č. 14.

¹⁹⁶ K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE. 32. Jahresbericht der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1908, s. 24.

¹⁹⁷ K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE. Bericht über das Schuljahr 1923–24. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1924, s. 6.

¹⁹⁸ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 133.

¹⁹⁹ DOMANICKÝ Petr, JINDRA, Petr. *Loos-Plzeň – Souvislosti*. Plzeň: ZČG, 2011, s. 219.

²⁰⁰ K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE. 6. Jahresbericht der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1882, s. 15.

na Americké třídě.²⁰¹ Zajímavostí je, že dle jeho návrhu byla přestavěna budova plzeňské radnice.²⁰² Zemřel v roce 1826, ale místo úmrtí a pohřbení neznáme.²⁰³

9.2 August Helmar von Tetmajer

Třetím významným architektem je August Helmar von Tetmajer, o kterém máme také velmi málo informací. Víme, že se narodil 25. srpna roku 1880 v Zürichu. O jeho vzdělání nejsou dohledatelné žádné informace. Z listin úřadu města Plzně lze zjistit, že Tetmajer od 1. prosince 1905 bydlel v Plzni na náměstí Republiky číslo 235.

Ve výročních zprávách školy můžeme vyčíst jeho působení od roku 1905 do roku 1907. Jeho předmětem bylo projektové kreslení, ve kterém studenti absolvovali prohlídku města a budovy Obchodní akademie a školních budov v okolí Plzně.²⁰⁴

Jak již bylo zmíněno výše, budova Obchodní akademie v Nerudově ulici byla realizována právě tímto učitelem. On ji projektoval v té době, kdy na škole působil. Jeho návrh s prvky secese byl realizován v roce 1909. Projekt předvedl na česko-německé výstavě v Liberci, kde si ho poprvé všiml Franz Josef I.

Svůj původní plán musel změnit, protože budova školy měla mít dvě části. V první a hlavní budově měla sídlit Obchodní akademie a druhá část měla být vyhrazena Dívčí obchodní akademii. V této části měl mít ředitel svůj byt.²⁰⁵

Druhým projektem je přestavba budovy již zmiňovaného Německého dívčího lycea v Resselově ulici. Tetmajer tuto razantní přestavbu provedl v roce 1908.²⁰⁶

Poté vypracoval návrh na objekt na Borské ulici číslo 46, kde se měly postavit nájemní byty pro zaměstnance Škodových závodů. Navrhl přímo celou obytnou čtvrť s 218 obytnými domy a 594 byty. Součástí měla být administrativní budova, lázně, škola, kulturní dům i tělocvična. Jeho návrh uspěl a v roce 1907 se realizoval.

Bohužel byla zástavba během druhé světové války při leteckých náletech poničena a v 80. letech 20. století zcela zničena.²⁰⁷

²⁰¹ K. K. DEUTLICHEN STAATS-GEWERBESCHULE 31. *Jahresbericht der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1907, s. 15.

²⁰² LAŠTOVIČKOVÁ, Věra. *Cizí dům? Architektura českých Němců*. Praha: Vysoká škola umělecká, 2015, s. 229.

²⁰³ Archiv města Plzeň, Státní příslušnost, karta č. 59, Victor Schwerdtner.

²⁰⁴ Archiv města Plzeň, karta č. 524, Policejní přihláška-August Helmar von Tetmajer.

²⁰⁵ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 135.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 142.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 188.

Poslední plzeňskou realizací je interiér hotelu Continental ve Zbrojnické ulici. Jeho návrh se stal v roce 1909 realitou, ale opět byl zničen nálety na konci druhé světové války. Svoji nynější podobu získal hotel až v roce 1959.²⁰⁸

Z policejní přihlášky také víme, že 25. 8. 1909 utekl do Vídně. Dále působil do roku 1918 ve Vídni, poté v Luzernu.²⁰⁹ O jeho datu úmrtí ani místu posledního pobytu bohužel nic nevíme.

9.3 Ludwig Tremmel

Posledním architektem, jehož působištěm byla plzeňská průmyslová škola byl Ludwig Tremmel, o kterém známe více informací než u těch předchozích.

Tremmel se narodil 24. května roku 1875 ve Vídni do rodiny tesaře. Tam také navštěvoval Státní obchodní školu a v roce 1894 zde složil maturitní zkoušku. Poté ve studiu pokračoval a vybral si Akademii výtvarných umění ve stejném městě. Strávil zde tři roky získáváním teoretických znalostí, které by mohl později uplatnit v praxi. Hned po úspěšném ukončení si v roce 1898 našel práci u dolnorakouského místodržícího, pro kterého realizoval nějaké stavby. Pracoval u něj jen krátce, protože v roce 1907 odešel do Plzně.

Nejenže zde ještě v témže přijal místo učitele na *Německé průmyslové škole* a učil projektové kreslení, ale působil i jako hlavní architekt Škodových závodů v Plzni i v Mladé Boleslavi.²¹⁰ Na škole působil až do roku 1918.

Tento vídeňský ambiciózní mladý muž stíhal výuku svých žáků i architektonické návrhy, které vytvářel ve svém ateliéru ve Škrétově ulici číslo 24. Jeho stavby jsou typické spojením moderny s prvky klasicismu a štukovými ornamenty.

Postupně plnil západočeskou metropoli svými činžovními domy a vilami pro soukromé majitele. Během svého pobytu v Plzni se účastnil architektonické soutěže, kde předvedl svůj návrh divadla v Teplicích, kolonádu v Mariánských Lázních a evangelický kostel ve Slezsku. Hned poblíž náměstí Republiky, v ulici Bedřicha Smetany realizoval v letech 1912 až 1914 svůj návrh třípatrového neoklasicistního obchodního domu pro sládka Adolfa Bayera, kde celé první patro sloužilo dřívější anglo-rakouské bance.

²⁰⁸ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 112.

²⁰⁹ Archiv města Plzeň, karta č. 524, Policejní přihláška August Helmar von Tetmajer.

²¹⁰ K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE. *34. Jahresbericht der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1909, s. 19.

Dnes zde sídlí budova Knihovny města Plzně.²¹¹

Dalším domem je dům v Americké ulici číslo 6, jehož fasádu Tremmel předělal do barokního stylu.²¹² Fasádu nájemního domu v Hálkově ulici číslo 52 rovněž změnil na klasicistní s prvky baroka.²¹³

Mezi léty 1912 až 1913 postavil nájemní dům pro svého klienta Františka Plzáka v Mánesově ulici. Tento dům s neoklasicistní fasádou s barokními prvky a mansardovou střechou je ukázkou typického významného domu před rokem 1918.²¹⁴

Další významnou budovou je dům na náměstí Republiky číslo 205 a 206, který navrhl v letech 1911 až 1913 pro klienta jménem Jaroslav Feyerfeil. Oba domy měly neoklasicistní fasádu s Tetamajerovými typickými štukovými prvky. V domě š. 205 byl nalezen poklad z 30leté války. Tento dům je také zajímavý tím, že zde v roce 1863 pobýval historik František Palacký.

Vedlejší dům číslo 206 se nazývá domem U Zlaté lodě díky původnímu domovnímu znaku. On i socha sv. Víta byly na domě ponechány.²¹⁵

Další budovou je budova státní průmyslovky v Majerově ulici číslo 1, jejíž návrh vznikl již v roce 1914, ale návrh v secesním stylu s mansardovou střechou byl uskutečněn až v roce 1922. Dnes tuto školu navštěvují studenti střední odborné školy profesora Švejcara a střední průmyslové školy.²¹⁶

Poslední Tremmlovou plzeňskou realizací je experimentální institut pro Škodovy závody, kde se měly provádět fyzikální a chemické pokusy. Objekt vyrostl dle jeho návrhu v roce 1913, ale během náletů ve druhé světové válce byl zničen. V areálu Škodových závodů stojí ještě jeden Tremmlův projekt, a to jižní zeď, hala číslo 56 a kantýna číslo 57, kterou dnes denně navštíví mnoho příznivců fyziky, chemie, ale i biologie. Jedná se o Techmanii Science Centrum.²¹⁷

²¹¹ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 94.

²¹² DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 129.

²¹³ Tamtéž, s. 137–138.

²¹⁴ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 204.

²¹⁵ MACHÁČEK, Fridolín. Měšťanský dům. In: *Plzeň a Plzeňsko*. Plzeň: Učitelská rada v Plzni, 1930, s. 156–157.

²¹⁶ DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013, s. 213.

²¹⁷ Tamtéž, s. 189.

Tento architekt po sobě zanechal mnoho budov v Plzni, například v Riegrově, Františkánské, Sedláčkově či Zbrojnické ulici. Jeho budovy si můžeme prohlédnout i ve Vídni. Ve Vídni také podlehl 1. prosince roku 1946 dlouhodobé nemoci.²¹⁸

²¹⁸ Ludwig Tremmel. In: *Architektenlexikon.at* [online]. Wien: Architekturzentrum, 2006 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.architektenlexikon.at/de/650.htm>.

10. Praktická část

V praktické části této práce uvedu mnou vytvořené panely k případné výstavě. Tato výstava, která se bude nacházet v budově Vědecké knihovny města Plzně. Výběr tohoto místa má své opodstatnění, tím prvním je fakt, že zde sídlilo německé gymnázium, na kterém působila řada později známých osobností. A tím druhým je skutečnost, že na zdech knihovny již visí pamětní deska Josefa Vojtěcha Sedláčka.

V přílohách jsou uvedeny jednotlivé panely. Jedná se celkem o 9 osobností, u kterých je dostupný ikonický text. Mezi těmito jmény jsou učitelé i studenti německých škol. Osobnosti jsou řazeny dle abecedy. Prvním z nich je básník a student na německém gymnáziu Jan Jaroslav Kalina, dalším je pedagog a katolický kněz Jan Hugo Karlík, následuje spisovatel Karel Klostermann, na něj navazuje student německého gymnázia Jan Pravoslav Koubek. Nesmí chybět jména jako Josef Vojtěch Sedláček, Josef František Smetana, Bedřich Smetana a Josef Škoda. Posledním jménem je jméno plzeňského architekta Lea Meisla.²¹⁹

Součástí mé práce je i návrh na nově položený „kámen zmizelých“ tzv. Stolperstein. Tento projekt má za úkol připomínat jména osobností židovského původu. Jednotlivá jména těchto lidí jsou zasazena zlatými cihličkami do chodníků. Jména židovských obyvatel jsou připomínána po celém světě. Jen v Plzni jich existuje 15. Navrhuji jméno Lea Meisla, plzeňského architekta židovského původu. Ráda bych jeho kámen zmizelých umístila před dům ve Smetanově ulici, kde strávil svá studentská léta před tím, než se oženil a přestěhoval se.

²¹⁹ Příloha č. 15–24.

11. Závěr

Jako hlavní cíl jsem si zadala vytvořit přehled plzeňských německých škol, zmapovat situaci školství od poloviny 18. do poloviny 20. století a zjistit, zda na těchto školách působili významné neprobádané regionální osobnosti. Myslím si, že regionální historie je nedílnou součástí vyučování a tato práce je přínosem pro každého, kdo by chtěl svým žákům zprostředkovat informace ohledně regionálních osobností. Tato studie má teoretický charakter, a tak tedy může sloužit jako zdroj pro další studium. Objevují se zde i poněkud méně známá jména, která stojí za probádání.

V plzeňském archivu jsem zjistila, že v Plzni existovalo od poloviny 18. století do konce 2. světové války celkem 7 škol. První z výčtu škol je německé státní gymnázium, které vzniklo v roce 1778, druhou je německá státní reálka, která vznikla později, a to v roce 1873. Další škola vznikla roku 1921 spojením těchto dvou škol a nazývala se německou státní reálkou. Plzeňské dívky mohly od počátku 19. století navštěvovat Vyšší dívčí školu. Dívky mohly od roku 1894 navštěvovat i německou obchodní akademii, která byla ale školou smíšenou. Naopak chlapci se mohli od roku 1876 věnovat technickému zaměření na německé státní průmyslové škole. Poslední školou je německá vyšší škola, která vznikla vzhledem k ostatním školám poměrně pozdě, až v roce 1929.

Při shromažďování informací jsem prošla fondy jednotlivých škol, jejich výroční zprávy, hlavní katalogy, výpisy vysvědčení a osobní výpisy učitelů. U sedmi zmíněných škol se mi podařilo nahlédnout do všech těchto archiválií, pouze fond Německé vyšší školy neobsahoval žádné výroční zprávy, jen hlavní a třídní katalogy. Bohužel jsem do těchto dokumentů nemohla nahlédnout kvůli ochraně osobních údajů, která se vztahuje na dokumenty vytvořené po roce 1930.

První zmiňovanou školou je německé gymnázium, které se nejdříve nacházelo v takzvaném „štiftu“, v malé renesanční budově mezi kostelem svatého Bartoloměje a radnicí. Po jejím zbourání škola přesídlila do kláštera dominikánek, který o několik let později musel město opustit a gymnázium získal pod správu řád premonstrátů v Teplé. Premonstráti zde založili Filozofický ústav a pro školu získali novou budovu ve Smetanových sadech, budovu dnešní Státní vědecké knihovny města Plzně, kde působila až do roku 1924.

Uvedla jsem, že na gymnáziu působili 2 regionální historici Benedikt Brandl a Johannes Nepomuk Franz Desolda, francouzštinu vyučoval také regionální spisovatel Karel Klostermann. O výuku českého jazyka se zasadil Josef Vojtěch Sedláček a Josef František

Smetana. Na gymnáziu se vedle německého a českého jazyka vyučovala řečtina a latina, jejichž výuku měl na starosti pozdější filolog a Goethův přítel Josef Stanislav Zauper.

Z třídních výkazů jsem zjistila, že v roce 1840 na nižší gymnázium nastoupil pozdější skladatel Bedřich Smetana, který měl dříve problémy s prospěchem, ale na plzeňském gymnáziu se jeho pohled na vzdělávání změnil a jeho prospěch se výrazně zlepšil. Smetana nebyl jediným svědomitým studentem, kromě něj tu byli vzděláváni pozdější spisovatelé Josef Jaroslav Kalina a Jan Pravoslav Koubek či budoucí lékař Josef Škoda.

Druhou školou je německá státní reálka, která ve svých začátcích měla pronajaté dva domy v Resslerově ulici. Reálka byla druhou nejstarší a druhou nejdéle fungující školou. První výroční zpráva byla vydána v roce 1873 a poslední vydal její ředitel v roce 1922. Na základě studia těchto výročních zpráv jsem zjistila, že jedním z ředitelů byl vídeňský historik Georg Juritsch. Co se týče učitelského sboru, mezi nimi jsem také objevila tři významná jména. Tím prvním je učitel zeměpisu, dějepisu a rakouský numismatik Franz Thalmayr, postava českého cukrovarnictví Hanuš Karlík či rabín Adolf Posnanski. Jediným později známým jménem, které jsem ve zprávách našla, je jméno plzeňského architekta Lea Meisla. Ten stál za projektem areálu městského výstaviště k výstavě EX Pilsen v roce 1938.

Jak jsem již zmínila výše, spojením těchto dvou škol vzniklo německé státní gymnázium, které fungovalo až do roku 1943. Budova se nacházela v Lucemburské, dnešní Škroupově ulici. Prohlédnutím příslušných archiválií jsem objevila pouze jedno významné jméno, které je s touto školou spojeno. Je jím tepelský historik Basil Grassl. Také zde vyučoval již zmiňovaný Karel Klostermann.

O této škole jsem bohužel nezjistila mnoho informací, víme pouze to, že fungovala do roku 1945. Víme, že se zaměření školy v roce 1944 změnilo na pověřenou školu pro pomocníky vojenského letectva. Bohužel neznáme ani její přesnou adresu, jen plzeňský historik Miroslav Bělohávek uvádí, že se škola nacházela na Lochoťíně. Vzhledem k výše uvedené ochraně osobních údajů, jsem neobjevila žádné jméno významnějšího pedagoga či studenta.

Další vyšší školou byla Vyšší dívčí škola, která měla trochu složitější historii. Nejdříve v letech 1902 až 1908 sídlila v Husově ulici jako *Vyšší dívčí škola*. V prostudovaných archiváliích jsem objevila pouze jedno významné jméno – Adolf Posnanski, který působil v Plzni jako rabín. Od roku 1908 se z vyšší školy stalo *Německé dívčí lyceum*, které sídlilo v Resslerově ulici, na místě dnešní 32. mateřské školy. Z něj se v letech 1912-38 stalo Německé dívčí gymnázium, kde působil jako pomocný učitel německého gymnázia Basil Grassl a také doktor filozofie Otto Antscherl.

Předposlední školou je Německá obchodní akademie, která sídlila v Koperníkově ulici a poté se na základě nového návrhu architekta Augusta Helmara von Tetmajera přemístila do budovy v Nerudově ulici. Ještě když budova sídlila ve staré budově, učil zde básník a historik Gerhard Eis.

Poslední německou školou v Plzni je střední průmyslová škola, kde se žáci mohli vzdělávat v matematicko-technických předmětech či v chemii. Tyto předměty zde učili architekti-Adolf Hrusa, Viktor Schwerdtner, August Helmar von Tetmajer a Ludwig Tremmel. Všechny tyto osobnosti na škole nejen učily, ale také za sebou zanechaly v Plzni nějakou stopu. Například Tetmajer realizoval v roce 1908 budovu Německého dívčího lycea či interiér hotelu Continental. Tremmel navrhl na náměstí dům U Zlaté lodě. Viktor Schwerdtner realizoval budovu rakousko-maďarské banky na Americké třídě.

. Výstavou jsem upozornila na fakt, že tyto osobnosti získaly své vzdělání právě na těchto školách. Některé postavy učitelů, jako Josef František Smetana či Josef Vojtěch Sedláček, jsou veřejnosti známé a mají dokonce pamětní desky na budově tehdejšího německého gymnázia. Existují i další pamětní desky jmen. Svoji pamětní desku má v Plzni i Karel Klostermann, Bedřich Smetana a Josef Škoda. Myslím si, že i ostatní méně známá jména by si zasloužila, aby se zapsala do podvědomí. Vzhledem k tomu, že jsem objevila poměrně velké množství nových jmen, nevím, kdo z nich by se více či méně zasloužil o odhalení pamětní desky. Můj osobní názor je, že by si svoji desku zasloužil chemik, postava cukrovarnického průmyslu a žák německé reálky Hanuš Karlík či vídeňský architekt a učitel na průmyslové škole Ludwig Tremmel, který byl hlavním architektem Škodových závodů.

Ve své kvalifikační práci jsem se snažila využít všech dostupných zdrojů a podat co nejpřesnější informace o tomto tématu. Věřím, že poznatky z mé práce budou využitelné i pro další účely obdobného bádání.

12. Resumme

The main objective was to create an overview of Pilsen German schools, to map the situation of education from the middle 18th to the middle 20th century and to find out whether these schools were influenced by unexplored regional personalities. I think that regional history is an integral part of teaching, and this work is beneficial for anyone who wants to convey information about regional personalities to their pupils. This study is of a theoretical nature and thus can serve as a source for further study. There are also some less well-known names worth exploring.

In my thesis I dealt with German schools in Pilsen. My goal was to find out who worked at these schools as a teacher or student. In the Pilsen archive I found out that there were 7. It is a German state grammar school, which was founded in 1778, a German state secondary school, which was founded almost a century later in 1873. Another school was founded in 1921 by joining these two schools and called the German state secondary school. The girls from Plzeň could attend the Higher Girls' School since the beginning of the 19th century. Since 1894, the girls could also attend the German Business Academy, which was a mixed school. On the contrary, since 1876, the boys had the opportunity to pursue a technical focus at the German state industrial school. The last school is the German higher education school, which was relatively late in relation to other schools, in 1929.

I went through individual school funds, their annual reports, major catalogs, school reports, and personal teacher listings. All the above mentioned schools were able to look into these archival materials, except for the German higher education institution, whose fund did not contain any annual reports, only the main and class catalogs. Unfortunately, I could not look into these documents for personal data protection, which covers documents that are younger than 1930.

The first mentioned school is a German grammar school, which was first located in the Dominican monastery at the Church of Our Lady of the Rosary. Then, from 1805, he received the Premonstratensian Order, whose monks and priests studied at the Teplá Monastery. The school building moved to Smetanovy sady during its operation and expansion, to the building of today's State Scientific Library of Pilsen, where it operated until 1924.

Since 1804, a philosophical institute was part of the grammar school, which had two humanities classes, where the same teachers were taught as at the lower grammar school. I found out that there were two regional historians Benedict Brandl and Johannes Nepomuk

Franz Desolda at the grammar school, and the regional writer Karel Klostermann taught French. Josef Vojtěch Sedláček and Josef František Smetana contributed to the teaching of the Czech language. In addition to German and Czech language, Greek and Latin were taught at the grammar school, with the later philologist and friend of Goethe's Josef Stanislav Zauper in charge of teaching.

In the class reports, I found out that later composer Bedřich Smetana, who had problems with the past, joined the lower grammar school in 1840, but his view of education changed at the gymnasium in Plzeň and his benefit improved. Smetana was not the only conscientious student, but later writers Josef Jaroslav Kalina and Jan Pravoslav Koubek and later physician Josef Škoda were educated.

The second school is the German state school, which in its beginnings had rented two houses in Resslerova street. The school was the second oldest and the second longest running school. The first annual report was published in 1873 and the last was published by the director in 1922. Based on the study of these annual reports, I found out that one of the directors was a Viennese historian Georg Juritsch. As for the teaching staff, I also discovered two significant names among them. The first is geography teacher, history and Austrian numismatist Franz Thalmayr, Hanuš Karlík and Rabbi Adolf Posnanski. The only name I found in the news is the name of Pilsen architect Leo Meisl, who, for example, realized the premises of the city exhibition center for the EX Pilsen exhibition in 1938.

As I mentioned above, the merger of these two schools was a German state grammar school, which operated until 1943. By looking at the relevant archival materials, I discovered only one significant name associated with this school – Basil Grassl. The school did not work too long, only until 1943, when it was renamed German Higher Education.

Unfortunately, I have not found much information about this school, we only know that it worked until 1945. We know that the focus of the school in 1944 turned into an authorized school for Air Force helpers. Unfortunately, we do not even know her exact address, Pilsen historian Miroslav Bělohávek states that the school was located in Lochotín. Due to the above-mentioned protection of personal data, Another higher school was the Higher Girls' School, which had a more complex history. First, there was a Higher Girls' School in Husova Street no. 324 between 1902 and 1908, where Rabbi Adolf Posnanski was appointed.

Since 1908, a higher school has become the German Girl's Lyceum, which was located in Resslerova Street, on the site of today's 32nd kindergarten. In 1912, until 1938, it became the German Grammar School where he worked as an assistant teacher at the German Grammar School Basil Grassl and also a doctor of philosophy Otto Anscherl.

The penultimate school is the German Business Academy, which was based in Copernicus Street and then relocated to a building in Nerudova Street on the basis of a new design by architect Agust Helmar von Tetmajer. Even when the building was housed in an old building, the poet and historian Gerhard Eis taught here.

The last German school in Pilsen is a secondary technical school, where pupils could study in mathematical and technical subjects or in chemistry. These subjects were taught by architect Adolf Hrussa, Viktor Schwerdtner, the aforementioned architect von Tetmajer and Ludwig Tremmel. Not only did they teach all these personalities at school, they also left a trace in Pilsen. For example, in 1908, Tetmajer built the building of the German Girl's Lyceum or the interior of the hotel Continental.

Some of the teachers like Josef Frantisek Smetana and Josef Vojtech Sedlacek are well known and even have a plaque on the building of the then German grammar school. There are other commemorative plaques of names listed here. Karel Klostermann, or students of the then grammar school Bedřich Smetana and Josef Škoda, have their memorial plaque in Plzeň. I think other lesser-known names would deserve to sign up for the subconscious. Since I have discovered a fairly large number of new names, I would like to see an exhibition with the same name as my thesis in front of the Pilsen Scientific Library building and to introduce these names.

I think that a chemist, a character of the sugar industry and a pupil of the German grammar school Hanuš Karlík or a Viennese architect Ludwig Tremmel, who was the chief architect of the Škoda Works, deserves his memory.

The exhibition pointed out the fact that these personalities gained their education at these schools. Some figures of teachers, such as Josef František Smetana or Josef Vojtěch Sedláček, are well known to the public and even have commemorative plaques on the building of the then German grammar school. There are other commemorative plaque names. Karel Klostermann, Bedřich Smetana and Josef Škoda also have their memorial plaque in Pilsen. I think that other lesser-known names also deserve to be written in the subconscious. Since I discovered quite a lot of new names, I do not know which one would more or less contribute to the discovery of the plaque. My personal opinion is that a chemist, a figure of the sugar industry and a pupil of the German secondary school Hanuš Karlík or a Viennese architect and a teacher at the Ludwig Tremmel Industrial School, who was the main architect of the Škoda Works, deserve his plate.

13. Seznam použité literatury

Archivní prameny

Archiv města Plzně. fond Německé gymnázium v Plzni, č. kartonu 1562, *Osobní výkazy učitelů*. Personalstandes-Tabelle. Brandl Benedikt Engelbert.

Archiv města Plzně. Fond Německá vyšší škola v Plzni. Hauptkatalog 1902–1908. č. 14B1.

Archiv města Plzně. Fond Německé dívčí lyceum v Plzni. Hauptkatalog 1908–1911. č. 14B2.

Archiv města Plzně. Fond Německé dívčí lyceum v Plzni. Personalstandes-Tabelle. č. 1564.

Archiv města Plzně. Fond Dívčí reformní reálné gymnázium. Hauptkatalog 1920/21. inv. č. 13b105.

Archiv města Plzně. fond Německé gymnázium v Plzni, č. kartonu 1562, *Osobní výkazy učitelů*. Personalstandes-Tabelle. Bassil Grassl.

Archiv města Plzně, fond Německé gymnázium v Plzni, *Die Direktorium des deutschen Staatsgymnasiums in Pilsen*. Pilsen: 1808. č. 13d27.

Archiv města Plzeň. Státní příslušnost, karta č. 59, Victor Schwerdtner.

Archiv města Plzeň. karta č. 524, Policejní přihláška August Helmar von Tetmajer.

GRASSL, Basil. *Studienzeit des Komponisten Friedrich Smetana am deutschen Gymnasium in Pilsen 1840 bis 1843*. Pilsen: Karl Maasch, 1924.

STERNBERG, Maxmilian. Josef Škoda. Wien: Verlag von Julius Springer, 1924.

Tištěné prameny

Die deutsche Handels-Akademie in Pilsen, Pilsen: Deutsche Handels/Akademie, 1908.

DEUTSCHES VEREINS-MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. *30. Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1932.

DEUTSCHES VEREINS-MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. *33. Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1935.

DEUTSCHES VEREINS-MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. *36. Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1938.

DRUHÁ STÁTNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA V PLZNI. Výroční zpráva za školní rok 1938–39. Plzeň, 1939.

Grassl, Basil. Die Studienzeit des Komponisten Friedrich Smetana an deutschen Gymnasium in Pilsen. In: *71. Jahresbericht des deutschen Staatsrealgymnasiums in Pilsen*. Pilsen, 1924.

HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1911.

HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1937.

HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1938.

HANDELSAKADEMIE. *Jahresbericht der deutschen Handelsakademie in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1938.

K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1808*. Pilsen: Karl Maasch, 1808.

K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Jahresbericht des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1850/51*. Pilsen: J. M. Schmidt, 1851.

K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Jahresbericht des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1877*. Pilsen: J. M. Schmidt, 1877.

K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1882*. Pilsen: Karl Maasch, 1882.

K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1892*. Pilsen: Karl Maasch, 1892.

K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1891*. Pilsen: Karl Maasch, 1891.

K. K. GYMNASIUM ZU PILSEN. *Program des k. k. Gymnasium zu Pilsen für das Schuljahr 1893*. Pilsen: Karl Maasch, 1893.

K. K. STAATS-GEWERBESCHULE. *Programm und Lehrpläne der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1880.

K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE. *6. Jahresbericht der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1882.

K. K. DEUTLICHEN STAATS-GEWERBESCHULE. *31. Jahresbericht der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1907.

K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE. *32. Jahresbericht der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1908.

- K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE. 34. *Jahresbericht der k. k. Deutschen Staats-Gewerbeschule zu Pilsen*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1909.
- K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE IN PILSEN. *Bericht über das Schuljahr 1912-13*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1913.
- K. K. DEUTSCHEN STAATS-GEWERBESCHULE, *Bericht über das Schuljahr 1923-24*. Pilsen: Staats-Gewerbeschule, 1924.
- MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. 31. *Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*, Pilsen, 1933.
- MÄDCHEN-REFORM-REALGYMNASIUM. 34. *Jahresbericht des deutschen Vereins-Mädchen-Reform-Realgymnasiums in Pilsen*, Pilsen, 1936.
- SCHMIDT, Anton. 1. *Jahresbericht der deutschen Höheren Handelschule in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1897.
- SCHMIDT, Anton. 4. *Jahresbericht der deutschen Höheren Handelschule in Pilsen*. Pilsen: Selbstverlag, 1898.
- STAATS-REAL GYMNASIUM. 65. *Jahresbericht des deutschen Staatsrealgymnasium in Pilsen*, Pilsen: Staatsrealgymnasium, 1937.
- STAATS-REALSCHULE. 47. *Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen*, Pilsen: Staats-Realschule, 1919.
- STAATS-REALSCHULE. 50. *Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen*, Pilsen: Staats-Realschule, 1922.
- STAATS-REAL GYMNASIUM. 65. *Jahresbericht des deutschen Staatsrealgymnasium in Pilsen*, Pilsen: Staatsrealgymnasium, 1937.

Literatura

- BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňské medailony 1*. Plzeň: nakladatelství Karel Veselý, 2004. ISBN 80-86334-01-5.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Revoluce roku 1848*. In: *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967.
- BÍLÝ, František. *Patery plodů knihy plodů básnických*. Telč: nákladem českého knihkupectví Emila Šolce, 1892.
- BOK, Václav. *Goethův plzeňský přítel J. St. Zauper*. In: *Minulostí západočeského kraje*. sv. 6. Plzeň, 1968. ISBN 144206-6.
- ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha: Nakladatelství Libri, 2010, s. 417. ISBN 978-7277-469-2.

- DOMANICKÝ, Petr. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*. Plzeň: NAVA, 2013.
- DOMANICKÝ, Petr, JINDRA, Petr. *Loos –Plzeň – Souvislosti*. Plzeň: ZČG, 2011.
- DOMANICKÝ, Petr, JEDLIČKOVÁ, Jaroslava. *Plzeň v době secese*. Plzeň: NAVA, 2005.
- DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Základní učebnice pedagogiky*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-247-5039-2.
- FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Plzeň: Národopisné museum Plzeňska, 1936.
- GOTTLOB, Sigmund. *Gegenwärtiger Bestand und die Entwicklung an der Staats-Gewerbeschule in Pilsen*. Pilsen: K. k. deutschen Staats-Gewerbeschule, 1891.
- MOJŽÍŠOVÁ, Olga. Bedřich Smetana (život a dílo). In: *Bedřich Smetana–doba, život, dílo*. Praha: Národní muzeum. 1998. ISBN 80-7036-048-8.
- KALINA, Jan. Jaroslav, *Básnické spisy*. Praha: I. L. Kober, 1874.
- KARÁSEK, Bohumil, *Bedřich Smetana*, Praha: Státní hudební nakladatelství, 1966.
- KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.
- KLOSTERMANN, Karel. *Drobné prózy – vlastní životopis*. Sušice: nakladatelství Rebstöck, 1998. ISBN 80-85301-60-1.
- KORANDOVÁ, Marie. *Volba profesora Klostermanna*, Plzeň: Starý most s. r. o., 2007.
- KUMPERA, Jan. *Osobnosti a západní Čechy I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: nakladatelství Ševčík, 2005. ISBN 80-7291-142-2.
- KREJČÍ, Tomáš. *Organisace školství a cíl výchovy v Německu*. Praha: nakladatelství Orbis, 1939.
- LAŠTOVIČKOVÁ, Věra. *Cizí dům? Architektura českých Němců*. Praha: Vysoká škola umělecká, 2015.
- LÁBEK, Ladislav. Pomník St. Zaupera na hřbitově u sv. Mikuláše v Plzni. In: *Plzeňsko*. č. 1, 1932.
- MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-723-7.
- MAŠEK, Petr. *Karel Klostermann – spisovatel Šumavy*. Sušice: nakladatelství Rebstöck, 2008.
- MEYER, Pavel. *Dominikáni v Plzni: (stručná historie Řádu bratří kazatelů v Plzni)*. Praha: Krystal OP, 2001. ISBN 80-85929-46-5.

- ONDRÁŠEK, Jakub. Hanuš Karlík. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.
- OPELÍK, Jiří, *Lexikon české literatury. 3 díl MŘ, svazek I MO: osobnosti, díla, instituce.* Praha: Academia, 2000.
- POLÁKOVÁ, Jenny. *Tři milníky německé základní školy*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0844-9.
- SCHIEBEL, Jaroslav. *Professor Josef Škoda*. Plzeň: nákladem obce král. Města Plzně, 1905.
- SCHWARZ, František. *Josefa Františka Smetany literární a vlastenecké působení*. Plzeň: vlastní nakladatelství, 1874.
- SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958.
- SPĚVÁČEK, Václav. Dovršení zakladatelské epochy plzeňského školství. In. *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967.
- SPĚVÁČEK, Václav. Plzeňské školství v období první republiky. In. *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967.
- SPĚVÁČEK, Václav. Plzeňská kultura pod nacistickým tlakem 1939-1945. In. *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967.
- SPĚVÁČEK, Václav. Základy novodobého českého školství v Plzni. In. *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967.
- SPĚVÁČEK, Václav. Rozvoj plzeňského školství v poslední čtvrti 19. století. In. *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967.
- SRB, Adolf. *J. V. Sedláček*. Plzeň: Spolek přátel vědy a literatury, b. r. Publikace Spolku přátel vědy a literatury v Plzni, 1879.
- SRŠEŇ, Lubomír. *Nevšední příběhy portrétů: Puchmajer, Sedláček, Hanka, Rajská, Němcová*. Praha: nakladatelství Vyšehrad spol. s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7429-230-9.
- ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*, Praha: HQ Kontakt s.r.o., 2001. ISBN 80-903071-0-8.
- SUCHÁ, Milada. Kulturní život osvícenské Plzně do vzniku národního hnutí. In. *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967.
- SUCHÁ, Milada. Plzeňské Klementinum: historie jedné budovy. In. *Minulostí Plzně a Plzeňska*. sv. 3. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1960.

VÁŇOVÁ, Růžena. Školská reforma v ČSR ve 30. letech 20. století. In: *Německé a české reformně pedagogické a výchovné koncepty – analýza, komparace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-397-2.

Časopisy a periodika

DOMANICKÝ, Petr. Leo Meisl. In: *Pěší zóna*. Plzeň: Kulturní sdružení Ars, roč. 2001. č. 9.

FELIX, Emil. Plzeňský Goethův přítel. In: *Plzeňsko*, Plzeň. roč. 1932. č. 1.

HLINOMAZ, Milan. Tepelský historik Benedikt Brandl. In: *Sborník Chebského muzea*, Cheb: Chebské muzeum, 1999.

HLINOMAZ, Milan. Tepelský historik Dr. Basil Grassl. In: *Sborník Chebského muzea*, Cheb: Chebské muzeum, 2003.

KUČERA, Martin. Tři typy osvícených českých podnikatelů, In: *Grant průvodce po nadačním dění*. roč. 1933. č. 4.

MACHÁČEK, Fridolín. Měšťanský dům. In: *Plzeň a Plzeňsko*. Plzeň: Učitelská rada v Plzni, 1930.

MANSFELD, Bedřich. Hanuš Karlík. In: *Z galerie českých techniků*. roč. 1925. č. 12.

MAREK, Jindřich. Život Josefa Vojtěcha Sedláčka. In: *Časopis českého Musea*, 1836.

VINTER, František. Kdy zemřel Jan Pravoslav Koubek. In: *Český deník*. roč. 1942. č. 143.

Památce Josefa Škody. In: *Časopis lékařů českých*. roč. 1931. č. 26.

Ředitel Juritsch. In: *Český deník*: Plzeň, roč. 1912. č. 272.

Elektronické prameny

BENDA, Václav. J. N. F. Desolda – vlastenecký kněz, učitel a spisovatel, *Teologické texty*, 2011, č. 3.

Holocaust.cz: Dr. Otto Anstcherl [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-04-12]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/74892-otto-antscherl/>.

Marcella Husová. *Gerhard Eis* [online]. Praha: Historický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: [Http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/EIS_Gerhard_9.3.1908](http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/EIS_Gerhard_9.3.1908).

Ludwig Tremmel. In: *Architektenlexikon.at* [online]. Wien: Architekturzentrum, 2006 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.architektenlexikon.at/de/650.htm>

Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation: *Georg Juritsch* [online]. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2018 [cit. 2019-04-07]. ISBN 978-3-7001-3213-4. Dostupné z:

https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_J/Juritsch_Georg_1851_1925.xml.

Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation: *Thalmar Franz* [online]. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2018 [cit. 2019-03-10]. ISBN 978-3-7001-3213-4. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_T/Thalmayr_Franz_1854_1930.xml.

Pavel Frýda. Plzeň-Pomocná synagoga a starší židovský hřbitov: Adolf Posnanski. *www.zanikleobce.cz* [online]. 2015, 10.1.2009 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=96127>.

Provenio-Knihovna Národního muzea: Jan Hugo Karlík [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://stt.opac.nm.cz/authorities/38220?locale=cs>.

SINGER, Isidore a Alexander KISCH. Adolf Posnanski. *Jewish Encyclopedia* [online]. West Conshohocken, 2011 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/12304-posnanski-adolf>.

UBELL, H.: Nachruf. Franz Thalmayr. <https://www.zobodat.at> [online]. Linz [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: https://www.zobodat.at/pdf/JOM_83_0243-0246.pdf.

14. Seznam příloh

Příloha č. 1: Josef Jaroslav Kalina

Příloha č. 2: Jan Hugo Karlík

Příloha č. 3 – Karel Klosterman

Příloha č. 4 – Jan Pravoslav Koubek

Příloha č. 5 – Josef Vojtěch Sedláček

Příloha č. 6 – Bedřich Smetana

Příloha č. 7 – Josef František Smetana

Příloha č. 8 – Josef Škoda

Příloha č. 9 – Německá státní reálka

Příloha č. 10 – Hanuš Karlík

Příloha č. 11. – Leo Meisl

Příloha č. 12 – Německá obchodní akademie

Příloha č. 13. – Budova Německého dívčího lycea

Příloha č. 14 – Německá průmyslová škola

Příloha č. 15 – Návrh výstavy – úvod

Příloha č. 16 – Návrh výstavy – Jan Jaroslav Kalina

Příloha č. 17 – Návrh výstavy – Jan Hugo Karlík

Příloha č. 18 – Návrh výstavy – Karel Klostermann

Příloha č. 19 – Návrh výstavy – Jan Pravoslav Koubek

Příloha č. 20 – Návrh výstavy – Josef Vojtěch Sedláček

Příloha č. 21 – Návrh výstavy – Bedřich Smetana

Příloha č. 22 – Návrh výstavy – Josef František Smetana

Příloha č. 23 – Návrh výstavy – Josef Škoda

Příloha č. 24 – Návrh výstavy – Leo Meisl

Příloha č. 1 – *Josef Jaroslav Kalina*²²⁰

Příloha č. 2 – *Jan Hugo Karlík*²²¹

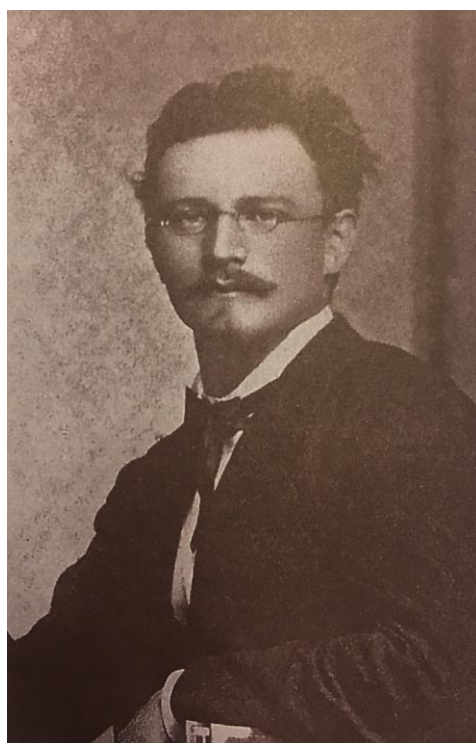

Hugo Karlík, převor kláštera tepelského (bratr učitele Karlíka).

(Foto Ig. Jos. Schächtl, Tábor, Mariánská brána 333.)

²²⁰ VILÍMEK, Jan. In: *Humoristické listy*, roč. 1887, č. 44.

²²¹ Provenio - Knihovna Národního muzea: Jan Hugo Karlík [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://stt.opac.nm.cz/authorities/38220?locale=cs>.

²²² KORANDOVÁ, Marie, *Volba profesora Klostermanna*. Plzeň: Starý most s. r. o., 2007.

²²³ KOUBEK, Jan Pravoslav. *Rokoko*, Praha: Topičova edice, 1939.

Příloha č. 5 – *Josef Vojtěch Sedláček*²²⁴

Příloha č. 6 – *Bedřich Smetana*²²⁵

²²⁴ SPĚVÁČEK, Václav, *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1958.

²²⁵ HABÁNOVÁ, Radka., *Bedřich Smetana (život a dílo)*. In: *Bedřich Smetana-doba, život, dílo*. Praha: Národní muzeum, 1998.

Příloha č. 7 – *Josef František Smetana*²²⁶

Příloha č. 8 – *Josef Škoda*²²⁷

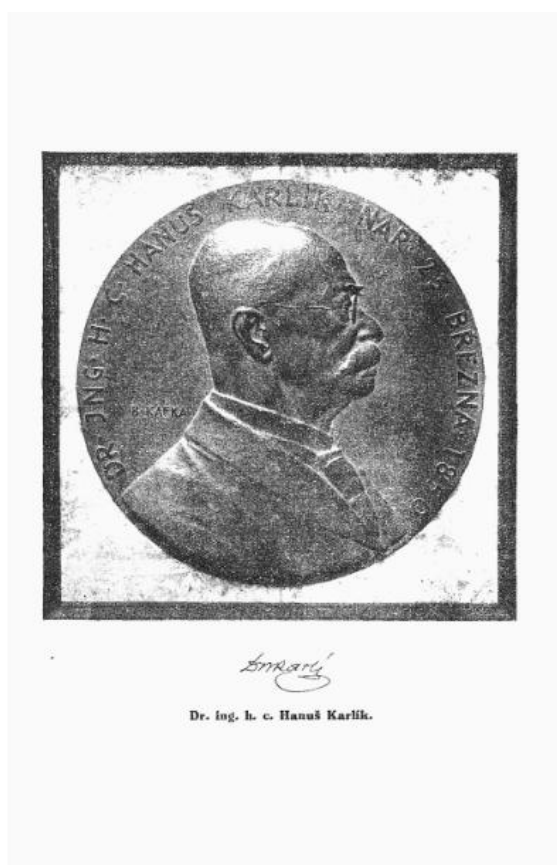

²²⁶ *Josef František Smetana* [online]. [cit. 2019-06-19]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Smetana_Josef-Frantisek_1801_1861.xml.

²²⁷ KARÁSEK, Bohumil. *Bedřich Smetana*, Praha: Státní hudební nakladatelství, 1966.

Příloha č. 10 – *Hanuš Karlík* ²²⁹

²²⁸ Archiv města Plzeň, fond – sbírka fotografií Ladislava Lábka, 332/257.

²²⁹ MANSFELD, Bedřich. Hanuš Karlík. In: *Z galerie českých techniků*. roč. 1925. č. 12.

Příloha č. 11. – Leo Meisl ²³⁰

Příloha č. 12 – Německá obchodní akademie ²³¹

²³⁰ (Leo Meisl

[https://www.geni.com/photo/view/6000000001747495632?album_type=photos_of_me&end=&photo_id=6000000085947734950&project_id=&start=&tagged_profiles=\[online\]](https://www.geni.com/photo/view/6000000001747495632?album_type=photos_of_me&end=&photo_id=6000000085947734950&project_id=&start=&tagged_profiles=[online]). [cit. 2019-06-19].

²³¹ Archiv města Plzeň, sbírka fotografií, 387/77.

Příloha č. 13. - Budova Německého dívčího lycea ²³²

Příloha č. 14 – Německá průmyslová škola ²³³

²³² Archiv města Plzeň, fond – sbírka fotografií Ladislava Lábka, 76/20.

²³³ Archiv města Plzně, sbírka fotografií, 1868/4a.

Znáte jména jako Johannes Nepomuk Franz Desolda, Jan Jaroslav Kalina, Jan Hugo Karlík, Josef Vojtěch Sedláček, Josef František Smetana? Věděli byste, co mají společného? Ne? A co když přidám Josefa Škodu a Bedřicha Smetanu? Stále nevíte? A co Karel Klostermann? Ne, toto nejsou spisovatelé. Ale všechny tyto jména spojuje škola. Všechny tyto osobnosti působili na německých plzeňských školách. V následujících panelech Vám představím nejen učitele, ale i studenty plzeňských německých škol.

Jan Jaroslav Kalina byl studentem německého gymnázia v Plzni. Narodil se 9. listopadu roku 1816 v Boru v oblasti České Lípy. Byl velice nadaný, ještě před nástupem do první třídy v Nehvizdech uměl číst česky, německy a latinsky. Gymnázium v Plzni navštěvoval v letech 1833 – 1836 v Plzni. Jeho strýcem byl Josef Vojtěch Sedláček, který na gymnáziu vyučoval. Studoval zde ruštinu, francouzštinu, hebrejštinu a polštinu. Zálíbení našel i v hudbě. Neoficiálně také studoval botaniku a medicínu. Uměl skoro všechny evropské jazyky v současné, ale i historické podobě. Z mimoevropských jazyků uměl hebrejsky či sanskrť.

Později působil jako překladatel z angličtiny, francouzštiny a němčiny. Nejzajímavější dílo se nazývá *Kšaft* a Kalina jej vydal vlastním nákladem 10 tisíc výtisků v roce 1842. Zemřel ve svých 30ti letech na tuberkulózu.

Jan Jaroslav Kalina

²³⁴ Vlastní tvorba autorky.

²³⁵ Vlastní tvorba autorky.

Tento pedagog a katolický kněz Jan Hugo Karlík. Narodil se 25. července roku 1807 v Soběslavi, poblíž Tábora. Po studiích vstoupil v roce 1830 do premonstrátského řádu v Teplé, který spravoval německé gymnázium v Plzni. Není proto divu, že většina členů na tomto gymnáziu působila. Jan Hugo Karlík zde vyučoval od roku 1849 do roku 1860 český jazyk. Již během svého působení na gymnáziu vydal česko – německý a německo – český slovník. Zabýval se nejen morfologií českého jazyka, ale zajímal se i o historii tepelského kláštera. Také celých deset let vydával pětidílnou publikaci v polském jazyce. Jedná se o *Životy, skutky a utrpení Svatých a Swětic Božjch*. Později působil jako farář v Úhercích a v Dobřanech.

Zemřel 16. května roku 1894 a in memoriam obdržel kříž řádu Františka Josefa.

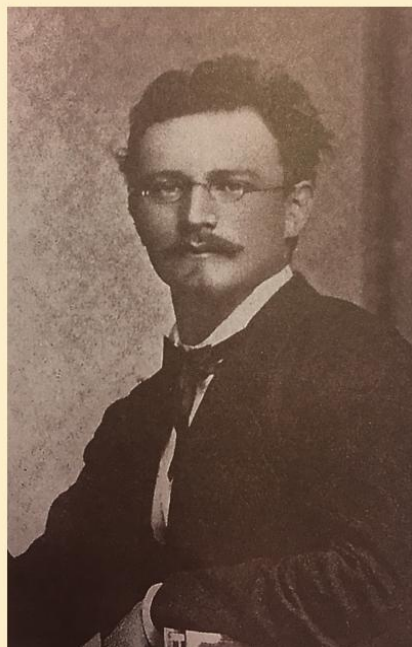
Jan Hugo Karlík

Tento český spisovatel a pedagog se narodil v rakouském městě Haag am Hausruck. Poté se jeho rodina přestěhovala do Sušice. A protože byl jeho otec praktickým lékařem, stěhovali se po okolních městech velmi často. Zajímavostí je, že navštěvoval spolu s Františkem Křížikem klatovské gymnázium.

Jméno Karla Klostermanna je veřejně známé. Málokdo však ví, že Klostermann působil na zdejších německých školách. Po zavádění francouzského jazyka do škol, byl v roce 1878 přijat na plzeňskou německou reálku. Jeho působištěm byla nejen reálka, ale od roku 1881 učil i na německém státním gymnáziu. Odešel až v roce 1908. Vyučoval nejen francouzštinu i německý jazyk. V Plzni působil ve vlasteneckých spolcích Měšťanské besedy a založil Spolek pro ochranu zvířat. Napsal mnoho románů, které byly vydány až po jeho smrti 16. 6. 1923.

Karel Klostermann

²³⁶ Vlastní tvorba autorky.

²³⁷ Vlastní tvorba autorky.

Český a rakouský pedagog, obrozenec a politik Jan Pravoslav Koubek byl jedním ze studentů německého gymnázia. Narodil se 4. června roku 1805 v Blatné. Pocházel z bohaté rodiny, a proto se mu dostalo velmi dobrému vysokému vzdělání. V roce 1819 odešel na gymnázium do Písku, kde studoval 4 roky. Humanitní třídu ukončil v Praze na akademickém gymnáziu, kde ho učil Josef Jungmann. V letech 1825–1826 studoval na Filosofické ústavě v Plzni.

Po studiích působil jako pomocný profesor latiny a řečtiny v ukrajinském Lvově. Vedle těchto jazyků také studoval polštinu. Byl jmenován profesorem českého jazyka a literatury na jaře roku 1839 na univerzitě v Praze.

Jan Pravoslav Koubek

Sedláček je velmi důležitou osobností plzeňského školství, byl totiž prvním profesorem literatury v Plzni. Narodil se 24. února roku 1785 v Čelákovících. V roce 1805 vstoupil do premonstrátského řádu, kde přijal jméno Vojtěch. Zde strávil 3 roky psaním poznámek z mechaniky, akustiky, matematiky, také prošel knihy staroslověnštiny, polštiny a ruštiny.

Zasloužil se nejen o zavedení českého jazyka do škol. Pomáhal při utváření českého divadla v Plzni. V této době působil nejen jako učitel, ale i jako divadelní organizátor, režisér, dramaturg, dramatik a kritik. Vydal učebnici, kde položil základy českého fyzikálního názvosloví a názvosloví měr a vah. Definoval například pojmy rovník a poledník. Zemřel 18. března 1836 plný síly a nových plánů. Je pohřben na Mikulášském hřbitově v Plzni.

Josef Vojtěch Sedláček

²³⁸ Vlastní tvorba autorky.

²³⁹ Vlastní tvorba autorky.

O tomto hudebním umělci většina slyšela, všichni ví, že je autorem opery *Libuše*. Málokdo však ví, že první skladbu složil, již ve 8 letech. Bedřichovo nadšení pro hudbu ale jeho otec neuznával, proto Bedřicha poslal k jeho strýci Josefu Františku Smetanovi, který byl profesorem gymnázia v Plzni. Bedřich zde studoval od roku 1840 do roku 1843. Na začátku měl s prospěchem problémy, ale na konci prospěl se samými jedničkami. Bedřich našel v Plzni nejen klid, ale dokonce svoji lásku Kateřinu Kolářovou. Ta se stala jeho múzou, z této doby jsou známé české polky *Ze studentského života* či *Vzpomínka na Plzeň*.

Bedřich poté odešel do Prahy, kde se stal díky Kateřině a jejím kontaktům uznávaným hudebním skladatelem. Smetana zemřel 12. 5. 1844 a svůj pomník v Plzni má v Kopeckého sadech, naproti Měšťanské besedě, v blízkosti gymnázia, díky kterému se možná stal tím, kým byl.

Bedřich Smetana

Josef František Smetana

Tento pedagog působící na německém gymnáziu v Plzni se narodil 24. 3. 1801 ve Svinštonech u České Skalice. Gymnázium spravoval nejdříve řád dominikánů a později premonstrátský řád, jehož členem se stal v roce 1823 i Josef František Smetana. V roce 1831 byl jmenován profesorem fyziky na filozofickém ústavu při německém gymnáziu. Vyučoval nejen fyziku, ale i přírodní vědy. Publikoval učebnice těchto dvou předmětů. Zajímal se i o historii a vydal přehled světových dějin. Založil a působil jako redaktor v prvních česky psaných novinách s názvem *Pose/ode Mže*. Profesorem zůstal až do roku 1852. Zemřel 18. února roku 1861 v Plzni a je zde také na Mikulášském hřbitově pochován.

²⁴⁰ Vlastní tvorba autorky.

²⁴¹ Vlastní tvorba autorky.

Tento český lékař a strýc Emila Škody se narodil 10. prosince 1805 v Plzni. Nejprve studoval na německém gymnáziu, poté na filozofickém ústavě v Plzni. Po úspěšném ukončení odešel do Vídně, kde studoval lékařství.

Během svého života vydal dvě publikace, kde definoval kvality akustických jevů při vyšetření plic. Pochyboval o dogmatu pouštění žilou při zápalu plic a chtěl ho léčit léky. Ve svém díle definoval 4 druhy poklepu podle hudební výšky či barvy zvuku. Jeho teorie byla zpočátku kritizována, ale později se jeho vídeňská klinika stala centrem vzdělávání. Zemřel ve Vídni 13. června 1881. Ani na sklonku života na Plzeň nezapomněl, věnoval jí 20 000 zlatých.

Josef Škoda

Tento původem židovský plzeňský architekt se narodil 10. září 1901. Absolvoval německou reálku, přičemž maturitní zkoušku složil v roce 1919. Poté absolvoval německou Vysokou technickou školu a od roku 1930 vystupoval jako samostatný architekt. Jeho nejzajímavější realizací byl areál městského výstaviště v Radčické ulici v letech 1937 až 1938. Tento areál vznikl k jubilejní 6. dělnické, živnostenské a hospodářské výstavě, kde Meisl realizoval budovu městského pivovaru. Impulzem k tomuto činu bylo rozhodnutí vlády o tom, že Plzeň bude organizátorem mezinárodní výstavy EX PLZEŇ, která se měla orientovat na gastronomii. Některé objekty byly na konci výstavy v roce 1938 zrušeny. Dále realizoval soukromé domy.

Po norimberských zákonech skončila jeho kariéra. Byl deportován do Terezína, kde 18. ledna roku 1944 zemřel.

Leo Meisl

²⁴² Vlastní tvorba autorky.

²⁴³ Vlastní tvorba autorky.